

8—13 mars.

Debatter m. m.

Lördagen den 8 mars.

Sid.

Interpellation av herr Persson, Karl, ang. importen av matpotatis 4

Tisdagen den 11 mars.

Svar på interpellation av herr Lundgren ang. städernas kostnader
för pensionering av statspolismän 6

Onsdagen den 12 mars.

Svar på interpellation av herr Anderberg ang. åldringsvårdens
aktuella läge m. m. 9

Olycksfallsersättning åt G. Karlström 16

Anslag till lånefonden för den mindre skeppsfarten 18

Anslag under försvarets fonder:

Byggnadsåtgärder för effektivisering av värnpliktsutbildningen 22

Vissa flygfältsarbeten m. m. 23

Berghangarer 26

Uppställningsplatser för radarstationer 27

Riksbankens valuta- och penningpolitik m. m. 29

Om förstatligande av importen av mineraloljor m. m. 64

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m. 66

Torsdagen den 13 mars.

Ratificering av vissa konventioner m. m. 109

Rörlig pensionsålder för erhållande av folkpension 113

Samtliga avgjorda ärenden.

	Sid.
Onsdagen den 12 mars.	
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 8, ang. förhöjda dagtraktamenten åt landstingsmän	16
Statsutskottets utlåtande nr 42, ang. olycksfallsersättning åt G. Karlström	16
— nr 43, ang. olycksfallsersättning till A. Bergström	18
— nr 44, ang. anslag till utrustning för vindtunnelanläggning m. m. och till säkerhetsanstalter för sjöfarten	18
— nr 45, ang. anslag under statens allmänna fastighetsfond m. m.: handelsdepartementet	18
— nr 46, ang. anslag under försvarets fonder m. m.	22
— nr 47, ang. anslag å tilläggsstat II: försvarets fastighetsfond	29
— nr 48, ang. förläggande av centrala beklädnadsverkstaden till Karlskrona m. m.	29
— nr 50, ang. provisoriskt lönetillägg för tjänstgöring på s. k. oekvämt arbetstid	29
Bevillningsutskottets betänkande nr 13, ang. skyldigheten att erlägga fastighetsskatt	29
— nr 15, ang. ändringar i gällande tulltaxa m. m.	29
— nr 17, ang. fastighetsägares underrättande om beslut rörande fastighets taxeringsvärde	29
Bankoutskottets utlåtande nr 4, ang. granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning	29
— memorial nr 5, ang. användande av riksbankens vinst	64
— utlåtande nr 6, ang. förstatligande av importen och distributionen av mineraloljor	64
Statsutskottets utlåtande nr 49, ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.	66
Torsdagen den 13 mars.	
Andra lagutskottets utlåtande nr 21, ang. ratificering av vissa konventioner m. m.	109
— nr 22, ang. rörlig pensionsålder för erhållande av folkpension	113
Tredje lagutskottets utlåtande nr 7, ang. sammanföring av samfällid vägmark med angränsande fastighet m. m.	115
— nr 8, ang. ogiltighet av sämjedelning av jord inom Kopparbergs län	115
— nr 9, ang. tillfällig arbetshjälp åt domkapitlen och stiftsnämnderna	115

Lördagen den 8 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 2 eftermiddagen; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Justerades protokollet för den 1 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1952/53 under tredje huvudtiteln, avseende anslagen inom utrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1952/53 under sjunde huvudtiteln, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1952/53 under tolfte huvudtiteln, avseende anslagen inom civildepartementets verksamhetsområde;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1951/52, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde; och

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till B. E. R. Carlsson m. fl.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 81, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 juni 1938 (nr 216) om livräntetillägg av statsmedel åt vissa livräntetagare enligt lagen den 5 juli 1901 angående ersättning för skada till

följd av olycksfall i arbete, m. m., hänvisades propositionen, såvitt angick anvisande av anslag till Vissa tillägg å ersättningar i anledning av olycksfall i arbetet, till statsutskottet, samt i övrigt till behandling av lagutskott.

Vid föredragning av den av herr *Söderquist* och herr *Andersson, Axel*, väckta motionen, nr 376, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående dyrtidstillägg för år 1952 å särskilda barnbidrag till änkors och invaliders m. fl. barn, hänvisades motionen, såvitt angick anvisande av ett anslag under femte huvudtiteln, till statsutskottet samt i övrigt till behandling av lagutskott.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet den av herr *Nilsson, Ernst Hjalmar*, m. fl. väckta motionen, nr 377, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om särskild skatt å vissa exportavgifter avseende år 1952, m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott herr *Näslunds* motion, nr 378, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 20 oktober 1939 (nr 732) med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering

Anmäldes att till kammaren överlämnats följande kungl. propositioner, vilka nu var för sig föredrogs och lades på bordet:

nr 78, angående prisutjämningsavgift m. m.;

nr 82, med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303);

nr 83, angående anslag för budgetåret 1952/53 till avlöningar och omkostna-

Interpellation ang. importen av matpotatis.

der vid statens sinnessjukhus och statens anstalt för fallandesjuka m. m.;

nr 84, angående anslag till inköp av maskiner för torrlägningsverksamheten;

nr 88, angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m.;

nr 89, angående anslag för budgetåret 1952/53 till gottgörelse till fiskerinäringen för av dess utöware erlagd bensinskatt;

nr 90, rörande Sveriges anslutning till en konvention angående upprättandet av ett råd för samarbete på tullområdet, m. m.;

nr 91, angående avstående i visst fall av allmänna arvsfondens rätt till arv;

nr 92, angående försäljning av en allmänna arvsfonden tillfallen fastighet; och

nr 93, angående ersättning i vissa fall i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom.

Interpellation ang. importen av matpotatis.

Herr PERSSON, KARL, erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Import av dansk matpotatis förekommer för närvarande till Sverige. Då någon brist på svensk matpotatis inte har förmärkts, har denna import i hög grad oroad de svenska potatisodlarna. Ute i de bygderna, där man odlar matpotatis, anser man att en inventering av de till avsalu tillgängliga partierna hade bort företagas innan beslut fattades om potatisimport. Man anser, och detta givetvis med all rätt, att om de svenska förråden av potatis är tillräckliga för försörjningen, blir resultatet av import endast att den svenskodlade matpotatisen inte kommer till användning till sitt avsedda ändamål utan får antingen användas till djurföda, eller, vilket är ännu mindre ändamålsenligt, får användas för fabriksstillverkning av stärkelse eller sprit. Dessutom belastar importen vår handelsbals onödigtvis.

Även om importen har jämförelsevis

ringa omfattning, verkar den även tryckande på priset. Priset till producenterna har inte heller varit onormalt högt om man betänker att odlarna vid denna tid på året fått vidkännas ej oväsentliga kostnader för lagring jämte lagringsförluster.

Ett klarläggande av omständigheterna kring den företagna och eventuellt planerade importen och motiven för densamma skulle bidra till att diskussionerna ute i bygderna om hithörande spörsmål skulle bli mera sakliga och grundade på faktiska förhållanden.

Med hänvisning till det anförda anholder jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framställa följande spörsmål.

Vill statsrådet lämna en redogörelse för storleken av den hittills företagna och eventuellt planerade importen av matpotatis och motiven för densamma?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågakvarande spörsmål finge framställas.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av väckta motioner om förhöjda dagtraktamenten åt landstingsmän;

statsutskottets utlåtanden:

nr 42, i anledning av väckta motioner om ersättning åt G. Karlström på grund av olycksfall i arbete;

nr 43, i anledning av väckt motion om ersättning till Å. Bergström på grund av olycksfall i arbete;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1952/53 till utrustning för vindtunnelanläggning m. m. vid flygtekniska försöksanstalten och till säkerhetsanstalter för sjöfarten;

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1952/53 under statens allmänna fastighetsfond m. m., i vad propositionen av-

ser handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1952/53 under försvarets fonder m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 47, i anledning av vissa av Kungl. Maj:ts beträffande försvarets fastighetsfond gjorda framställningar om anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1951/52;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förläggande av den under försvarets fabriksverk hörande centrala beklädnadsverkstaden till Karlskrona m. m.;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av statstjänstemännens löner m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriskt lönetillägg för tjänstgöring på s. k. obekvämt arbetstid;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 13, i anledning av väckta motioner om viss ändring av bestämmelserna angående skyldighet att erlagga fastighets-skatt;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa, m. m.; samt

nr 17, i anledning av väckta motioner angående fastighetsägares underrättande om innehållet i beslut rörande fastighets taxeringsvärde;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 4, angående verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning;

nr 5, angående användande av riksbankens vinst för år 1951; samt

nr 6, i anledning av väckta motioner om förstatligande av importen och distributionen av mineraloljor;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens konferens år 1951 vid dess trettiofjärde sammanträde fattade beslut, dels ock i ämnet väckt motion; samt

nr 22, i anledning av väckta motioner om införande av rörlig pensionsålder för erhållande av folkpension; även som

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om sammanföring av samfällid vägmark med angränsande fastighet m. m.;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ogiltighet av sämjedelning av jord inom vissa delar av Kopparbergs län; samt

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag ur kyrkofonden för tillfällig arbetshjälp åt domkapiteln och stiftsnämnderna i samband med prästlönerreformens genomförande.

Anmälades och bordlades en av bankoutskottet jämlikt § 21 riksdagsstadgan gjord anmälan, att till utskottet inkommit framställning från delegerade för riksdagens verk angående dels lönetillägg till tjänstemän i riksdagens verk, dels rörligt tillägg å pensioner, utgående enligt av riksdagen antagna tjänste- och familjepensionsbestämmelser för riksdagens verk, dels ock vissa bemyndiganden för delegerade.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.10 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Tisdagen den 11 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Justerades protokollen för den 4 och den 5 innevarande månad.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 64, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i civilförsvarlagen den 15 juli 1944 (nr 536).

Anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket;

nr 66, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314), dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med vissa bestämmelser till motverkande av spridning av flyghavre; och

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tilllägg till lagen den 3 september 1939 (nr 608) om enskilda vägar.

Ang. städernas kostnader för pensionering av statspolismän.

Herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet HEDLUND, som tillkännagivit att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Lundgrens interpellation angående städernas kostnader för pensionering av statspolismän, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Lundgren till mig riktat följande fråga: »När

kunna de städer, vilka hålla statspolis enligt 1932 års beslut, väntas erhålla i lagstiftningen förutsatt full ersättning för på grund av bl. a. det ändrade ränteläget ökade pensionskostnader i enlighet med Svenska stadsförbundets skrivelse till Konungen den 3 november 1947?»

Till svar får jag anföra följande.

Samma fråga ställde herr Lundgren under vårsessionen av 1950 års riksdag till den dåvarande inrikesministern. Denne framhöll i sitt svar, att Svenska stadsförbundets framställning om översyn av beräkningsgrunderna beträffande ersättning av statsmedel för pensioneringskostnad åt stad, som tillhandahåller statspolis, hade överlämnats till 1948 års polisutredning för att tagas i övervägande av utredningen. Om polisutredningens då väntade betänkande icke innehöll förslag i ämnet inom ramen för ett kommunalt organiserat polisväsende, sade sig dåvarande inrikesministern ha för avsikt att göra en översyn av de ersättningsgrunder, som herr Lundgren åsyftade.

Polisutredningen har i sitt numera framlagda betänkande uttalat, att beräkningsgrunderna böra överses. Utredningen har dock ansett, att frågan om polisväsendets förstatligande bör avgöras, innan en sådan översyn sker. Skulle polisväsendet förstatligas, torde detta enligt polisutredningen komma att ske inom så kort tid, att tillräckliga skäl för ändring av berörda grunder knappast föreligga. Därest polisväsendet bibehålles kommunalt organiserat, torde däremot översyn av grunderna böra ägas rum. På grund härav har utredningen icke funnit sig böra framlägga något förslag i ämnet.

Beredningen av polisutredningens betänkande inom inrikesdepartementet har ännu icke slutförts. Skulle något förslag om polisväsendets förstatligande icke komma i fråga, har jag för avsikt

Ang. städernas kostnader för pensionering av statspolismän.

att inom den allra närmaste tiden låta utreda det spörsmål herr Lundgren nu aktualiserat. Jag delar nämligen min företrädares och polisutredningens uppfattning om att berörda ersättningsgrunder äro i behov av en översyn.

Herr talman! Med det anförda anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Herr LUNDGREN: Herr talman! Till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet ber jag att få framföra mitt värdsamma tack för svaret på min fråga. Jag skall endast göra några mycket korta kommentarer till svaret.

Inledningsvis vill jag erinra om att det här inte är fråga om statsbidrag i vanlig mening, utan det gäller ersättning till kommunerna för direkta utgifter för statliga ändamål.

Statspolisorganisationen inrättades genom beslut av 1932 års riksdag. Då kommunerna voro huvudmän för polisorganisationen med undantag för den speciella militära polisen i Bodens fästning, var det naturligt att statspolisorganisationen fick ansluta sig till den kommunala polisorganisationen. Därvid förutsatte man emellertid — det framgår av 15 § i polislagen — att stad som tillhandahåller statspolis skall få i genomsnitt taget full ersättning av statsmedel för de därigenom förorsakade merkostnaderna. Det är från denna utgångspunkt som de alltjämt gällande bestämmelserna i kungörelsen den 24 november 1932 angående statsbidrag till polisväsendet äro utformade.

Vad beträffar pensionskostnaderna räknas dessa på det sättet, att för en befattningshavare avsättes årligen så stort belopp, att det jämte ränta på ränta intill tidpunkten för befattningshavarens avgång motsvarar vad han sedermera erhåller i pension under sin återstående livstid.

Till grund för beräkningen av den ersättning, som kommunerna få för pensionskostnaderna, ligger ålderdomsförsäkringskommitténs allmänna dödlighetstabell, som är uppgjord på 1920-talet, och vidare har man räknat med en räntefot av fyra procent. Nu är det så,

att dödligheten sedan denna tid har minskat, d. v. s. medellivslängden har ökat.

Vidare ha vi ett helt annat ränteläge än de fyra procent, som man räknade med att pensionsavgifterna skulle förräntas efter. Båda dessa omständigheter medföra, att städernas faktiska kostnader bli avsevärt mycket högre än den ersättning, som staten betalar till kommunerna för detta ändamål. Departementschefen har utlovat att under den allra närmaste tiden ta upp detta spörsmål till förnyad utredning, och jag är mycket tacksam för detta. Kommunerna ha under en lång följd av år faktiskt fått betala direkta statliga utgifter med egna medel, och detta träffar framför allt vissa medelstora städer — jag vill erinra om en sådan stad som Luleå, som har en mycket stor statspolisstyrka i förhållande till stadens storlek.

Herr talman! Jag kan inte finna att denna fråga skulle fordra några vidlyftiga utredningar. Man behöver bara avpassa pensionsavgifterna efter de nu gällande dödlighetstabellerna och räkna med nu gällande räntefot — jag kan inte säga vilken räntefot det kan bli fråga om, men det är i varje fall ganska uppenbart att det inte blir fyra procent. Utredningen bör därför kunna ske ganska snabbt.

Det är inte fråga om att bereda kommunerna någon fördel på statsverkets bekostnad utan endast att tillförsäkra dem den ersättning, som de enligt polislagen äro berättigade till men som de faktiskt berövats genom en i administrativ ordning utfärdad författning, vilken i viss mån satt polislagen ur kraft i detta avseende.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att ännu en gång få tacka herr statsrådet för det lämnade svaret.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 78, angående prisutjämningsavgift m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 82, med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303).

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 83, angående anslag för budgetåret 1952/53 till avlöningar och omkostnader vid statens sinnessjukhus och statens anstalt för fallandesjuka m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 84, angående anslag till inköp av maskiner för torrlägningsverksamheten; nr 88, angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m.; och

nr 89, angående anslag för budgetåret 1952/53 till gottgörelse till fiskerinäringen för av dess utöware erlagd bensinskatt.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 90, rörande Sveriges anslutning till en konvention angående upprättandet av ett råd för samarbete på tullområdet, m. m., hänvisades propositionen, såvitt angick anvisande av ett anslag under sjunde huvudtiteln, till statsutskottet och i övrigt till utrikesutskottet.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 91, angående avstående i visst fall av allmänna arvsfondens rätt till arv;

nr 92, angående försäljning av en allmänna arvsfonden tillfallen fastighet; och

nr 93, angående ersättning i vissa fall i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom.

Föredrogs och lades till handlingarna den av bankoutskottet jämlikt § 21 riksdagsstadgan gjorda anmälan, att till utskottet inkommit framställning från delegerade för riksdagens verk angående dels lönetillägg till tjänstemän i riksdagens verk, dels rörligt tillägg å pensioner, utgående enligt av riksdagen antagna tjänste- och familjepensionsbestämmelser för riksdagens verk, dels ock vissa myndiganden för delegerade.

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 8, statsutskottets utlåtanden nr 42—50, bevillningsutskottets betänkanden nr 13, 15 och 17, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 4—6, andra lagutskottets utlåtanden nr 21 och 22 samt tredje lagutskottets utlåtanden nr 7—9.

På framställning av herr talmannen beslöts att statsutskottets utlåtande nr 49 skulle på föredragningslistan för morgondagens sammanträde uppföras näst efter bankoutskottets utlåtande nr 6.

Anmälades att till kammaren överlämnats Kungl. Maj:ts proposition nr 97, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § förordningen den 28 maj 1943 (nr 259) angående omsättnings- och utskänkningsskatt å vin.

Den kungl. propositionen blev nu föredragen och lagd på bordet.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.16 eftermiddagen.

In fidem
W. Stenwall.

Onsdagen den 12 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 10 förmiddagen.

Ang. åldringsvårdens aktuella läge m. m.

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet Sträng hade tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Anderbergs interpellation angående åldringsvårdens aktuella läge m. m. Svaret, vilket omedelbart före sammanträdet i stencilerad form utdelats till kammarens ledamöter, finnes såsom bilaga fogat vid detta protokoll. Herr statsrådet STRÄNG erhöll nu ordet och lämnade en kort sammanfattning av svaret.

Herr ANDERBERG: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra mitt tack för det mycket utförliga och klargörande interpellationssvaret. Svaret var mycket positivt, och även det ber jag att få tacka för.

Åldringsvården har på kort tid i den allmänna debatten ryckt fram som ett av våra verkligt viktiga sociala problem. Det är, som av socialministerns redogörelse framgår, ett problem med en rad olika aspekter. Diskussionen om samhällets omvårdnad om de gamla har måhända tidigare i alltför hög grad kommit att handla om ålderdomshemmen och detta fastän endast en procentuellt blygsam del av åldringarna får vård på våra ålderdomshem. Den successivt förbättrade folkpensioneringen och höjningen av bostadsstandarden ha givetvis varit ytterst verksamma medel, när det gällt att mildra bekymren för de gamla. Det måste emellertid ur olika synpunkter vara bra om — som nu är fallet — andra former prövas för en aktiv vård av det raskt stigande antalet åldringar. Social hemhjälp och hemvård i olika former äro sannolikt något

som man kan hjälpa sig fram rätt så långt med. Över huvud taget är man väl nu tämligen allmänt överens om att det ur såväl samhällsekonomiska som humanitära synpunkter är önskvärt, att de gamla så långt möjligt förhjälpas att bo kvar i sina hem och i sin invanda miljö. Ålderdomshemmet bör liksom hittills för ett mindre antal åldringar vara en av de sista stationerna. Från kommunernas sida har i varje fall icke hysts någon tvekan om att 1947 års riktlinjer i fråga om ålderdomshemmens standard i sak bör upprätthållas.

Något som jag är särskilt tacksam för i socialministerns svar är den däri anmälda avsikten att åstadkomma sådana ändringar av gällande bestämmelser för förbättringslån, att upprustningen av enfamiljshus kan främjas med statligt stöd i större utsträckning än nu, något som skulle vara särskilt betydelsefullt för stora delar av landsbygden. De gamla, enkla bostadsförbättringsbidragen i vår bostadspolitikens ungdom på 1930-talet gjorde stor nytta, när det gällde att nödortfittigt upprusta bostäder för vissa äldre personer. Det kan inte hjälpas, att det kan vara försvarbart att något släppa efter på standardkraven när det gäller upprustning av vissa enklare enfamiljshus, som måhända inte komma att behöva användas så lång tid framåt.

Det enda negativa som jag funnit i socialministerns redogörelse, är beskedet att förslag inte nu kommer att framläggas om statsbidrag till anläggning av ålderdomshem. För de bortåt 100 kommuner, där man på senare år byggt ålderdomshem och som nu gå och vänta på att den av riksdagen givna utfästelsen skall infrias, måste detta leda till stor besvikelse. Det förefaller inte heller att ligga stor tröst i uppgiften, att frågan om statsbidrag skall upptagas till behandling, när allmänna statsbidragsutredningen har avgivit sitt principförslag. Från allmänna statsbidragsutred-

Ang. åldringsvårdens aktuella läge m. m.

ningen har, så långt jag erfarit, i år icke utlovats annat än ett principförslag om statsbidrag till kommunernas driftkostnader. Förslaget om anläggningsbidrag skulle upptagas under ett senare skede i utredningens arbete.

Av statsutskottets utlåtande nr 184 år 1947 och riksdagens i anledning därav fattade beslut framgår klart, att riksdagen starkt understrukit departementschefens synpunkter beträffande statsbidraget. Man fann det skäligt, att statsbidrag skulle utgå för byggande och förbättrande av ålderdomshem. Departementschefen sade också i propositionen klart ifrån, att han ansåg det skäligt och att det skulle komma att underlätta ett genomförande av reformen. Nu ha kommunerna gått och väntat i fem år på beslut om att detta bidrag skulle fixeras och utbetalas, men så mötes man av detta besked, som gör oss synnerligen besvikna. Vi förvänta, att regeringen tar denna fråga under förnyad omprövning. Det har alltid varit en hederssak för den svenska riksdagen, att när man har givit en utfästelse, skall man infria den, och här har man gett en utfästelse. Visserligen uttalade man sig inte om procentsatserna, men man gjorde ändå vissa jämförelser med statsbidraget till pensionärshem och skollokaler, och då är det ju förklarligt, om kommunerna tänkte sig, att man skulle gå efter dessa priciper. Jag anser att denna fråga måste upptagas till förnyad prövning, så att kommunerna kunna få den rättvisa som de ha rätt att fordra.

Jag är däremot mycket tillfredsställd med att socialministern ställt i utsikt en skyndsam utredning angående vissa problem inom åldringsvården. Det har icke kunnat hjälpas, att inom kommunerna uppstått viss villrådighet i fråga om den lämpliga dimensioneringen av ålderdomshem. De åtgärder av olika slag, som nu befinna sig i begynnelsestadiet, för att i form av utökad social hemhjälp och nya former av hemvård göra det lättare för de gamla att stanna kvar i sina hem, borde i större eller mindre grad komma att minska behovet av vårdplatser vid ålderdomshemmen. Den slut-

na vårdformen för åldringarna måste också ses i sammanhang med de föreliggande utbyggnadsplanerna i fråga om den egentliga sjukvården. Den av socialstyrelsen verkställda undersökningen rörande ålderdomshemsklientelet per den 15 maj 1950 utvisade, att 57 procent eller omkring 15 000 av de dåvarande 26 000 ålderdomshemspensionärerna angivits vara kroniskt kroppssjuka, sinnesabnorma eller lytesbehäftade. Inemot hälften av dessa 15 000 sjuka ansågs vara i behov av vård på olika specialanstalter för såväl kropps- som mentalsjuka. Skulle detta senare vårdbehov inom rimlig tid kunna bli tillgodosett, måste detta ovillkorligen påverka platsbehovet på ålderdomshemmen.

I varje fall talar enligt min mening allt för att man i nuvarande övergångsskede tar det något försiktigare i fråga om utbyggnaden av nya ålderdomshemspplatser. Det betyder mycket ur samhälls-ekonomisk synpunkt, om det befinnes att vi kan klara oss med t. ex. 10 procent färre platser än vad man tidigare räknat med. Här är det icke endast anläggningskostnaderna, som äro besvärande för kommunernas ekonomi. Det är i första hand driftkostnaderna, som man får se upp med, och vi ha icke råd att på ett visst vårdområde — även om det är så angeläget som detta — riskera att förbygga oss så länge många andra vårdområden, som staten och landstingen ha att svara för, måste hållas starkt underdimensionerade i fråga om anstaltsplatser.

Här har i interpellationssvaret visserligen starkt tryckts på att det ytterst är kommunernas sak att bedöma behovet av ålderdomshemspplatser. De kommunalt initierade känna dock mycket väl till, att den statliga tillsynen med alla dess förgreningar på detta område är den faktiskt bestämmande parten. Det har ju t. ex. varit tillräckligt med en antydning om att man i kommunen måste handla så eller så för att ha utsikt att få det utlovade statsbidraget. Sådant har alltid sin effekt, i hur hovsamma former det än framföres. I kommunerna behöver man därför i det uppkomna läget

ett auktoritativt uttalande om hur man bör ställa sig. Vi ha ett stort antal ålderdomshem, som behöva grundligt renoveras. På andra ställen måste ålderdomshem nybyggas, och för denna omfattande projektering behöver man ett klart besked ju förr desto bättre. Jag tar för givet, att vad jag här senast berört hör till de specialproblem som skola bli föremål för snabbutredning.

Herr SUNNE: Herr talman! Med anledning av att jag redan 1949 interPELLERADE dåvarande statsrådet och chefen för socialdepartementet angående grunderna för erhållande av statsbidrag till ålderdomshemsbyggen anser jag mig föranlåten att i samband med herr Anderbergs interpellation säga några ord. Mina uttalanden här bli i viss mån ett understrykande av de synpunkter som herr Anderberg framfört.

1947 års riksdag beslöt i enlighet med statsutskottets utlåtande, att statsbidrag skulle utgå till de ålderdomshem som uppfördes efter den 1 juli 1946, men efter vilka grunder statsbidraget skulle utgå beslöts inte. Riksdagen beslöt emellertid i skrivelsen till Kungl. Maj:t begära, att utredningen skulle verkställas med största skyndsamhet för att få grunderna för statsbidraget fastställda, och i sitt svar på min interpellation 1949 sade statsrådet Möller, att det var för sent att framlägga proposition det året, men att han hade för avsikt att avgiva förslag i ärendet redan till 1950 års riksdag. Vid tiden för min interpellation var ålderdomshemsfrågan aktuell i min hemkommun, och när vi efter lång väntan på byggnadstillstånd och besked om statsbidrag äntligen fingo byggnadstillståndet och naturligtvis också räknade med att så småningom få statsbidrag, hade kostnaderna hunnit bli tre, fyra gånger så höga som vid den första beräkningen, men någon proposition om statsbidrag hördes inte av. Nå, man väntade att den skulle komma 1951, men inte heller då hördes någonting av. Man blev därför ganska angenämt överraskad i år, när det i pro-

Ang. åldringsvårdens aktuella läge m. m. positionsförteckningen signalerades att den skulle komma. Den nuvarande chefen för socialdepartementet har ju också i förra veckan i ett föredrag i Borås talat om att propositionen nu skulle komma. I ett referat i Borås tidning står det, att en proposition om statsbidrag till byggande av ålderdomshem skulle komma att framläggas, men att vi skulle bli besvikna på omfattningen av den statliga hjälpen. Men, även om det skulle bli någon besvikelse, är det ju i alla fall bättre att man nu får besked om statsbidraget, än att det drar ut i det oändliga. Det är ju, som herr Anderberg sade, fem år sedan principbeslutet fattades, och statsutskottet sade då bl. a., att utskottet ville framhålla önskvärdheten av att grunderna för statens bidrag fixerades snarast möjligt. Riksdagen beslöt också i enlighet med det förslaget.

Som det nu här redogjorts för i interpellationssvaret är det bortåt ett hundratal nya ålderdomshem, som uppförts sedan den 1 juli 1946 och som alltså enligt principbeslutet skulle vara berättigade till statsbidrag. Enligt vad jag hört från en del kommuner ha deras av myndigheterna beviljade lån delats upp dels i långfristiga och dels i kortfristiga sådana, och dessa senare ha så avvägs, att man har fått den föreställningen, att de skulle inlösas med statsbidrag. I dag har man alltså fått veta — fem år efter riksdagsbeslutet — att det inte heller i år blir någon proposition i ärendet, och hur den underrättelsen mottages ute i de fattiga kommunerna på landsbygden, kan man göra sig en föreställning om. Där måste man, vågar jag påstå, känna sig lurad. De kortfristiga lånen skola snart inlösas. En stor del av ungdomen på landsbygden söker sig till tätorter och städer. Därigenom sjunker skatteunderlaget, och medelåldern bland de på landsbygden kvarvarande blir allt högre. Det blir på så sätt svårt att finansiera ett nytt ålderdomshem i väntan på det utlovade statsbidraget. Man kommer därför som sagt att bli ganska besviken, när man nu genom interpellationssvaret får veta, att löftet om framläggandet av

Ang. åldringsvårdens aktuella läge m. m.

en proposition om sådant statsbidrag har tagits tillbaka.

Statsrådet Sträng har ju sagt i Borås, att det statsfinansiella läget är sådant att dessa bidrag måste bli mycket blygsamma. Men även om bidraget skulle bli blygsamt, vore det nog bättre enligt min mening att det lämnades besked om hur stort det skall bli, än att man skall vänta år efter år utan att få något besked. Ju längre det dröjer med beskedet, desto flera nya hem tillkomma och desto större måste den samlade statsbidragssumman bli.

Visserligen lämnas den vanliga förklaringen, att frågan skall ytterligare utredas, men vad är det som egentligen har inträffat under de sista dagarna eller den senaste veckan? Varför har inte den bebådade propositionen kunnat framläggas, så att kommunerna kunnat få veta vad de ha att rätta sig efter?

Herr ELIASSON: Herr talman! Tillsammans med några andra ledamöter av denna kammare har jag motionsledes tagit upp ålderdomsvårdens problem och påyrkat en allsidig utredning av dessa spörsmål. Det må därför tillåtas mig att ta till orda i denna interpellationsdebatt.

Åtskilliga av de synpunkter, som vi i motionerna anför, har socialministern i sitt interpellationssvar tagit en positiv ståndpunkt till, och detta hälsar vi givetvis med största tillfredsställelse. Det finns anledning att i dag understryka det glädjande faktum, att statsmakterna tydligen nu är benägna att angripa åldringsvårdens problem från vidare utgångspunkter än vad fallet var, då riktlinjerna för åldringsvårdens ordnande fastställdes vid 1947 års riksdag.

Vad samhället gör för att bereda åldringarna vård minskar icke, som statsrådet även framhåller, den enskildes ansvar för sina gamla föräldrar. Åldring-utvecklingen ställer emellertid samhället inför nya och ökade vårdbehov. Ökningen accentueras ytterligare av den fortgående höjningen av befolkningens genomsnittliga levnadsstandard, som auto-

matiskt medför att också kraven på åldringsvårdens standard höjes.

Vi kan inte undvara anstalter för åldringsvården och därom är det väl ingen diskussion. Men det finns ingen anledning — vare sig med hänsyn till kostnadssynpunkterna eller till omtanken om de gamlas trivsel — att påtvinga människor en dyrbar anstaltsvård, om vi har möjlighet att bereda åldringar vård i former, som är mindre kostsamma för det allmänna och samtidigt mera tilltalande för de gamla själva. Missförhållanden inom gången tids familjevård har utan tvivel medverkat till att anstaltstänkandet trängt djupt in i medvetandet, men det kan sannerligen inte vara något ideal att så många vårdbehövande som möjligt skall få vård på anstalter. Vad som behövs är en lämplig kombination av öppen och sluten vård. Anspråken på statens och kommunernas ekonomi är mycket stora, och den omständigheten att vi inte snabbt kan bygga ut den slutna vården är ytterligare argument för att man så långt möjligt bör söka bereda de åldringar, som inte behöver ständig vård och tillsyn, en sådan hjälp att de kan bo kvar i sina hem.

Jag skall be att först få ta upp det avsnitt av socialministerns interpellationssvar, som gäller bostadsfrågan. Vi har i motionerna pekat på att en viktig förutsättning för att man skall kunna bereda åldringarna vård i hemmen är, att pensionärernas bostadsfråga ägnas den största uppmärksamhet. Tyvärr är det så att pensionärernas bostadsstandard, särskilt på landsbygden, är långt ifrån tillfredsställande. Jag skulle i det sammanhanget vilja säga, att den nuvarande bostadskostnadsgrupperingen, som ställer fyrtio procent av landets folkpensionärer helt utan möjlighet att få del av de statliga bostadstilläggen, är en så upprörande orättvisa att jag tycker att en reform därvidlag för länge sedan bort åstadkommas. Här är en orättvisa, som uppenbarligen bidrar till att konservera den dåliga standard, som ofta karakteriserar de gamlas bostäder på landsbygden. Men enligt vår mening bör också bostadspolitiken få en sådan utformning,

att åldringarnas bostadsbestånd kan rustas upp på ett effektivt sätt. Vi har tyvärr alltför många bostäder, som är dragiga, kalla och i avsaknad av alla bekvämligheter. Det är bostäder som minst av allt främjar åldringarnas hälsotillstånd och deras möjligheter att bo kvar i sina hem. När nu byggnadskostnaderna för ålderdomshemmen uppgår till ungefär 20 000 kronor per vårdplats och driftkostnaderna i vissa fall till 10 å 12 kronor per vård dag, finns det anledning att fråga sig, om det inte även ur krassa ekonomiska synpunkter måste vara en fördel, om man genom ett hyggligt bostadsförbättringsbidrag kan rusta upp åtskilliga bostadshus och därigenom inbespara en del dyrbar anstaltsvård. När socialministern i sitt interpellationssvar bebådar ökat statligt stöd till sådan bostadsförbättringsverksamhet, noterar vi detta med allra största tillfredsställelse. Jag skulle bara vilja göra ett tillägg. Här gäller, att det bästa inte får bli det godas fiende. Man får hoppas att från myndigheternas sida standardkraven inte kommer att ställas så högt eller att handläggningen sker under så byråkratiska former att människor med begränsade ekonomiska resurser inte har möjlighet att begagna sig av förbättringslånen.

Vad sedan hemsamaritverksamheten beträffar skall jag inte säga många ord om den — Röda korsets uppmaning till dess lokala avdelningar har socialministern redan talat om. Jag hade för några dagar sedan nöjet att samtala med doktor Månsson, som är den ledande kraften i Röda korsets hemsamaritverksamhet i Uppsala. Det är intressant att konstatera, att verksamheten där nu pågått i ett och ett halvt år och med så gott resultat att man kunnat utvidga denna verksamhet. Man har f. n. inte mindre än 38 deltidsarbetande hemsamariter anställda, varav de flesta är husmödrar som inte haft förvärsarbete utanför hemmet. Man hjälper i Uppsala för närvarande omkring 150 åldringar per dag, och det totala antalet gamla, som under fjolåret fick hemhjälp genom Röda korsets förmedling, uppgick

Ang. åldringsvårdens aktuella läge m. m.

till inte mindre än 350. Det förefaller som om kvinnor i åldersgrupperna 40—60 år är de mest lämpliga för denna form av hemhjälp, de har livserfarenhet och tålmod, och förståelsen för de gamlas problem är tillräckligt stor för att de skall kunna fylla denna speciella uppgift. Eftersom just denna åldersgrupp också råkar vara en av de största inom befolkningen, borde man ha möjlighet att kunna bygga ut hemsamaritverksamheten ganska avsevärt i olika delar av landet. Kan man genom hemvård spara in ett eller annat ålderdomshem, är mycket vunnet inte bara ur kostnadssynpunkt utan, vad som är ännu viktigare, även med hänsyn till de gamlas naturliga önskemål om att få bo kvar i sina hem. Här är ett problem som jag tycker det vore värdefullt om den översyn, som socialministern bebådat, ägnade uppmärksamhet åt.

Jag är för min del övertygad om att denna form av hemvårds- eller hemsamaritverksamhet kommer att snabbt byggas ut i städer och tätorter, men problemet är, hur man skall kunna utvidga denna vårdform i våra glesbebyggda kommuner, där arbetskraftsbristen är ganska kännbar. Jag är övertygad om att det i viss utsträckning bör gå att kunna lösa problemet även i dessa landsbygdskommuner, om den goda viljan och det rätta intresset för saken finns. Jag skall gärna medge, att det är en andrahandsfråga, om det blir någon av de frivilliga organisationerna, som tar hand om denna verksamhet, eller om den skall läggas upp i kommunal regi. I vilket fall som helst blir det nog nödvändigt att lämna kommunalt stöd. Jag tror att man har anledning att från statsmakternas sida undersöka, om inte denna utveckling, såsom även anförts i våra motioner, nödvändiggör en översyn beträffande den sociala hemhjälps inriktning och organisation, så att det blir en samordning av arbetet när det gäller närbesläktade uppgifter.

Jag skall inte säga många ord om den klientelblandning som för närvarande finns på ålderdomshemmen. Den är en ful fläck på vår åldringsvård, och jag

Ang. åldringsvårdens aktuella läge m. m.

instämmer gärna med socialministern i hans förhoppning om att de hinder, som byggnadsregleringarna utgjort, skall komma att minskas genom en successiv ökning av tillståndsgivningen för sociala byggnader under de närmaste åren.

Socialministerns interpellationssvar är tyvärr ganska negativt på en punkt, nämligen i fråga om statsbidragen, där man knappast hade väntat att det skulle bli fråga om ett ytterligare uppskov.

Riksdagen utlovade 1947 att de kommuner, som ny- eller ombyggt ålderdomshem efter den 1 juli 1946, skulle få statsbidrag. Det sades visserligen inte ut hur stort bidraget skulle bli, men av vissa uttalanden av dåvarande departementschefen och i utskottsutlåtandet, fick kommunerna den uppfattningen att statsbidraget skulle bli ganska väsentligt. Kommunerna stärktes naturligtvis i denna uppfattning, när en särskild sakkunnigutredning på sommaren 1950 framlade förslag om statsbidrag till ålderdomshem och pensionärshem på mellan 25 och 75 %, beroende på variationerna i det kommunala skatteunderlaget per innevånare.

Nu säger socialministern att man bör uppskjuta statsbidragsfrågans lösning på grund av den pågående allmänna statsbidragsutredningen och med hänsyn till en viss oklarhet i målsättningen för den framtida åldringsvården. Det är ett besked som inte kan väcka någon som helst glädje inom de kommuner, som verkställt byggnationer sedan den 1 juli 1946 eller planerar nya ålderdomshem. Jag är övertygad om att — med hänsyn till ovisheten i statsbidragsfrågan och de stegrade byggnadskostnaderna — kommunerna, inte minst de nya storkommunerna, kommer att ställa sig ännu mera avvaktande. De kan helt naturligt inte blunda för att statsbidragsanspråken ackumuleras och att statsmakterna, ju längre tiden går, får allt svårare att infria givna löften. För min del vill jag säga, att det för åldringsvården och för omtanken om förtroendet till statsmakterna skulle ha varit lyckligare, om den här frågan åt-

minstone hade bringats till en provisorisk lösning vid årets riksdag.

Till sist, herr talman, har socialministern utlovat en särskild översyn av vissa spörsmål inom åldringsvården. De krav som vi i motionerna har framfört om en utredning torde alltså åtminstone delvis bli tillgodosedda. För min del vill jag endast uttala den förhoppningen, att direktiven för utredningen icke skall bli snävare än att de viktiga spörsmål som berörts i motionerna och även i herr Anderbergs interpellation kan tas upp till närmare prövning av utredningsmännen.

Herr SÖDERQUIST: Herr talman! Bara ett par ord. Det var en passus i socialministerns interpellationssvar som kom mig att alldeles särskilt lystra. Han sade några ord som vittnade om speciellt intresse för att hålla den vanliga åldringsvården och vården av de kroniskt sjuka isär. Jag tror, att detta uttalande, som man kan skymta på ett par ställen i svaret, kommer att väcka glädje på många håll. Statsrådet lovar för sin del att söka bidraga till frågans lösning, och jag tror att han kan åstadkomma mycket, om han nu fullföljer sin avsikt och skaffar en större byggkvot. Jag vet att man runt om i landet i landstingen och i landstingens förvaltningsutskott är mycket intresserad av sådana här ting. Jag önskar att herr statsrådet måtte lyckas på denna punkt.

Det är emellertid ytterligare en fråga som man är intresserad av att få klarlagd genom ett uttalande från regeringshåll. Skulle inte möjligen statsbidragsbestämmelserna när det gäller kronikerhemsbyggen kunna tillämpas så att man fick statsbidrag i större utsträckning även då man utnyttjade redan förefintligt byggnadsbestånd? Jag vet att många landsting äro ytterligt ambitiösa och vilja bygga tipptopp i allra högsta grad. Jag har personligen ingenting emot det, jag önskar de gamla och sjuka förstklassig vård. Men jag undrar om man inte i det läge, vari vi nu befinna oss med de stora svårigheterna att över huvud taget få

bygga, skulle kunna i större utsträckning få statsbidrag till sådana kronikerhem, som man har åstadkommit genom att bygga om och förbättra redan befintliga byggnader och att man därvid vore mindre sträng än nu vid lämnande av byggnadstillstånd. Det var bara denna fråga, herr talman, jag ville framställa till herr statsrådet.

Herr statsrådet STRÄNG: Herr talman! I själva sakfrågan, det vill säga den redogörelse som jag i interpellationssvaret har lämnat för statsmakternas syn på ålderdomsproblemet, har jag av denna debatt funnit — jag kan nog säga — en glädjande samstämmighet och enighet om de grundtankar som ha anförts i svaret. Debatten har ju därför praktiskt taget inskränkt sig till, såsom herr Anderberg uttryckte det, den enda negativa punkten, det vill säga att man ytterligare skjutit på frågan om statsbidrag till ålderdomshem.

Det var ett yttrande av herr Sunne som närmast gav mig anledning att säga några ord på denna punkt. Jag vill då deklarerat, att beskedet om att man ytterligare skjuter på frågan om statsbidrag till byggande av ålderdomshem inte är något försök att komma ifrån ett åtagande. Den växel som ställdes ut år 1947 skall självfallet inlösas. Jag förmenar, att detta besked är erforderligt, eftersom herr Sunne talade om att löftet hade tagits tillbaka. Det är icke fallet.

Men det statsbidrag som kommer att utgå till ålderdomshemmen gäller ju inte bara en retroaktiv betalning för hem som ha byggts sedan 1947 fram till dags dato, utan det skall också utgå framdeles till de ålderdomshem som ännu inte äro byggda, påbörjade eller ens påtänkta. Det är framför allt den sista aspekten på problemet som gör att det kan vara motiverat med ett ytterligare uppskov.

Många gånger har jag kanske en känsla av att man överdimensionerar frågan om statsbidraget till byggandet av ålderdomshem. I en del fall har man må-

Ang. åldringsvårdens aktuella läge m. m.

hända tyckt att hela ålderdomsvården står och faller med statsbidraget. För att ytterligare klargöra saken för kammarrens ledamöter — de flesta veta det redan i sin egenskap av praktiska kommunalmän — vill jag säga, att det är driftkostnaderna som äro avgörande. Inte ens med dagens höga byggnadskostnader — 20 000 kronor per vårdplats — betyder kapitalkostnaden mer än högst 3 kronor per dag och vårdtagare, medan däremot driftkostnaderna röra sig om en summa av 10 till 12 och i vissa fall 14 till 15 kronor per dag. När det nu kommer att presenteras ett förslag om huruvida staten över huvud taget skall engagera sig för bidrag, är det kanske klokt att skjuta på denna fråga tills man har något större klarhet om vad förslaget kommer att resultera i. Jag förmenar, att kommunerna inte behöva känna sig lurade för att man skjuter på detta. Jag har ju dessutom som ytterligare motivering för att flytta frågan några år framåt sagt, att vi leva i en brytningstid — det ger den dagsaktuella debatten om ålderdomsvården ganska klart besked om. De riktlinjer, som vi drogo upp år 1947 och då trodde vara tämligen fullkomliga och riktiga, äro vi i dag tveksamma om på ganska väsentliga punkter. Vi ha nu hela denna försöksverksamhet inom hemvården. Vi ha pensionärshemsbyggandet i den formen att man sprängt in enskilda pensionärlägenheter i den vanliga bebyggelsen. Vi ha vidare, såsom också har aviserats i interpellationssvaret, frågan om att staten skall engagera sig starkare via bostadspolitiken både i fråga om upprustning och ombyggnader, vilket kan tänkas vara riktigt och lämpligt framför allt när det gäller bostadsbeståndet på landsbygden. Jag menar att det föreligger så goda skäl för uppskov, att man inte behöver känna sig lurad eller i något avseende alltför missnöjd med att den till innevarande år annonserade propositionen om statsbidrag till ålderdomshem uppskjutes något år.

Jag har slutat mitt interpellationssvar med att utlova en utredning. Jag har också sagt ifrån att jag skall försöka gö-

Om olycksfallsersättning åt G. Karlström.

ra översynen så snabbt som möjligt. Jag tror att det är ändå den klokaste vägen i detta fall.

Herr DOMÖ: Herr talman! Debatten här vittnar om att man dryftar ett brännande problem. Åldringsvården har ju framför allt de två sista åren blivit ett av de allra svåraste problem som kommunerna ha att bemästra. Jag förstår väl, att statsrådet kan förebbringa skäl för att man skall närmare överväga formerna för åldringsvården. Ty det är, såsom han sade, på det sättet att vi leva i en brytningstid, och vad som för ett par tre år sedan föreföll naturligt att göra är i dagens situation inte möjligt.

Jag vet att det över lag föreligger ett mycket stort intresse hos kommunerna att väl ordna vården av åldringar. I det län där jag verkar och har en del att göra med dessa ting är det så. Intresserade män och kvinnor som särskilt syssla med detta problem, speciellt socialvårdskonsulenten, framhålla att de från kommunerna ideligen få förfrågningar om hur man skall kunna få hjälp till att ordna upp problemen. När nu intresset härför är allmänt, är det ju ytterst angeläget, att de slutliga formerna — eller rättare sagt de former som i nutiden äro möjliga — komma fram så snart som möjligt, och jag hälsar med tillfredsställelse statsrådets uttalande om att det inte skall dröja.

Men på en punkt är jag i viss mån besviken, nämligen däröver att statsbidragsproposition ej framlägges i år. Om det kommer att dröja åtskillig tid innan detta kan ske skulle det kanske gå att åstadkomma en provisorisk bidragsordning, så att man i de kommuner, där man har kommit ganska långt skulle kunna få erforderliga ökade möjligheter till statsbidrag.

Vidare vill jag, herr talman, betona att när man nu går att pröva nya former för åldringsvården, bör man gå till detta obunden av det gamla tänkandet och söka komma ifrån att framför allt bygga ståtliga nya ålderdomshem som i regel inte tilltala dem som skola bo där. Vi ha följt uttalandena i pressen, vi ha hört

intresserade, temperamentsfulla människor skildra åldringarnas motvilliga övergång till ålderdomshem, och jag måste personligen säga att jag tror att det ligger väldigt mycket i den allmänna kritik som har kommit fram mot de former på vilka man under de senaste årtiondena har sökt att lösa åldringsvården. Att låta åldringarna stanna i den miljö, där de förut ha levat och verkat, är en av de stora uppgifterna när det gäller att ordna denna fråga för framtiden.

Det är med hänsyn till denna önskan, herr talman, att man skall gå till lösandet av problemet med fria händer, som jag måste säga att det finns vissa skäl för statsrådets uppfattning att man bör något skjuta på propositionen. Jag är den förste att beklaga att inte frågan kan vara färdig att läggas fram till lösning, men vi böra kanske hellre ta något dröjsmål än en schablonmässig lösning som inte kommer att stämma överens med den framtida verkligheten. Ty verkligheten, när det gäller att skaffa både vårdare och sysselsättning åt åldringarna, är en annan nu än vad man hittills har ansett vara för handen.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 97, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § förordningen den 28 maj 1943 (nr 259) angående omsättnings- och utskänkningskatt å vin.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av väckta motioner om förhöjda dagtraktamenten åt landstingsmän, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om olycksfallsersättning åt G. Karlström.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 42, i anledning av väckta motioner om ersättning åt G. Karlström på grund av olycksfall i arbete.

Om olycksfallsersättning åt G. Karlström.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Ernst Hjalmar Nilsson* och *Edin* (I: 99) och den andra inom andra kammaren av herr *Kärlander* m. fl. (II: 125), hade hemställts, att riksdagen måtte bevilja *Gustav Karlström*, *Långele*, ersättning i anledning av honom den 5 oktober 1949 övergången olycksfall med belopp, som skulle hava utgått, därest lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete varit tillämplig å olycksfallet.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionerna I: 99 och II: 125 icke måtte av riksdagen bifallas.

Herr **NILSSON, ERNST HJALMAR**: Herr talman! Jag har med anledning av *Karlströms* olycksfall väckt en motion vari hemställes att riksdagen skulle besluta att tillerkänna honom ersättning för olycksfallet. Statsutskottets mycket korta motivering föranleder mig att begära ordet. Utskottet har sagt, att av principiella skäl kan det inte tillstyrka åtgärder i motionens syfte. Beträffande dessa principiella skäl hänvisar utskottet till vad riksförsäkringsanstalten har sagt, nämligen att den har följt stadgad administrativ praxis vid handläggning av hithörande ärenden. Man kan fråga sig vad denna stadgade administrativa praxis är. Har riksförsäkringsanstalten lagt upp en schablonmässig undersökning av alla fall och följt denna schablon vid ställningstagandet i samtliga olycksfallsförsäkringsfrågor? Här har riksförsäkringsanstalten sagt att den betraktar *Karlström* som en självständig företagare. *Karlström* är småbrukare och vid sidan av sitt småbruk är han träarbetare. Det sistnämnda är hans huvudsakliga sysselsättning. Jordbruket är inte av den storleken att han kan existera på det. För att rationalisera driften vid sitt mindre jordbruk och därigenom få möjlighet att mera ägna sig åt sitt yrke som träarbetare har han köpt en traktor, och han har använt denna till körningar för att hjälpa sina gran-

nar. Det var vid ett sådant tillfälle som detta olycksfall inträffade.

Man kan säga att *Karlströms* fall har mycket stor betydelse även för andra småbrukare ute i landet. Vi ha ju en massa småbrukare, och många av dem ha stödjordbruk. Det är givet att denna fråga berör även dem. Dessutom kan man väl fråga sig om det inte är på tiden att på detta område sker en annan värdering av olycksfallen. Det är inte bara det här fallet som har kommit upp i riksdagen motionsledes. Varje år komma liknande fall. Här pågå utredningar på hithörande område, och jag hoppas att socialministern påskyndar dessa utredningar så att man får klarhet i frågorna.

I motionen ha vi påvisat att *Karlström* icke kan betraktas som självständig företagare. På grund därav, herr talman, ber jag att få yrka bifall till motionen.

Herr **LEANDER**: Herr talman! Jag kan vara överens med motionären om att det behövs en översyn av dessa problem. Vi säga ju också försiktigtvis i utskottsutlåtandet: »Huruvida lagstiftningen på förevarande område kan anses vara i behov av översyn utgör ett spörsmål, som från utskottets sida i detta sammanhang lämnas öppet.» Till detta kan jag foga att jag för min del anser — och det är nog en ganska bestämd uppfattning — att det behövs en översyn på hithörande problem. Varje år komma dylika framställningar, och varje år måste vi med hänsyn till gällande praxis och bestämmelser ställa oss avvisande.

Huruvida vederbörande nu är självständig företagare eller icke diskuteras. Jag medger att det kan anses vara ett gränsfall, men riksförsäkringsanstalten har ju i flera omgångar tydligt och bestämt hävdadt att den enligt lagen betraktar honom som en självständig företagare. Gentemot riksförsäkringsanstaltens bestämda utsaga härvidlag ha vi för vår del inte ansett oss kunna gå vid sidan av den praxis som har utbildats inte bara inom riksförsäkringsanstalten och

Anslag till lånefonden för den mindre skeppsfarten.

försäkringsrådet utan även i riksdagen vid åtskilliga tillfällen.

Vad jag nu har sagt i fråga om denna motion gäller också, herr talman, den nästkommande.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 43, i anledning av väckt motion om ersättning till Å. Bergström på grund av olycksfall i arbete; samt

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1952/53 till utrustning för vindtunnelanläggning m. m. vid flygtekniska försöksanstalten och till säkerhetsanstalter för sjöfarten.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1952/53 under statens allmänna fastighetsfond m. m., i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till lånefonden för den mindre skeppsfarten.

Punkten 5.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Statens lånefond för den mindre

skeppsfarten för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 2 000 000 kronor.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Björnberg* och *Arrhén* (I: 206) och den andra inom andra kammaren av herr *Staxäng* m. fl. (II: 275), hemställts, att riksdagen måtte till Statens lånefond för den mindre skeppsfarten för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 4 000 000 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 206 och II: 275, till Statens lånefond för den mindre skeppsfarten för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 2 000 000 kronor.

Reservation hade anförts av, utom annan, herrar *Karl Andersson*, *Gustaf Karlsson* och *Ohlon*, fröken *Andersson* samt herrar *Rubbestad* och *Staxäng*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 206 och II: 275, till Statens lånefond för den mindre skeppsfarten för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 4 000 000 kronor.

Herr BJÖRNBERG: Herr talman! Till de synpunkter som anförts av motionärerna vill jag föga några upplysningar för att understryka ärendets stora betydelse.

Det tonnage av här ifrågakommande slag som vi föfoga över är alldeles otillräckligt. Därom vittnar bland annat det förhållandet att vi under fjolåret måste anlita utländskt tonnage i mycket stor utsträckning, speciellt då holländskt och tyskt. Därtill kommer att en hel del av våra motorseglare äro mycket ålderstigna och befinna sig i ett mycket miserabelt skick. Under fjolåret avfördes inte mindre än 42 sådana fartyg med en sammanlagd dräktighet av över 4 500 ton dödsvikt. Bara ett enda nytt tillkom byggt på svenskt varv. Nu ha emellertid

Anslag till lånefonden för den mindre skeppsfarten.

vissa beställningar gjorts i utlandet, men jag vet att en del avbeställningar måst göras därför att man saknat medel att fullfölja dem.

Det är uppenbart att vi måste se till att nytt tonnage anskaffas för att vi skola få de moderna, snabbgående och ekonomiska fartyg som ge våra smårederier möjlighet att hävda sig i konkurrensen med utländskt modernt tonnage. Jag vill också erinra om att bemaningskostnaderna på de svenska fartygen i allmänhet ligga över våra konkurrenters, och även om att anspråken på utrymme och komfort ombord äro mycket höga i vårt land. Allt detta måste vi söka uppväga genom anskaffande av rationellt byggda fartyg.

Holländare och tyskar, i viss mån även danskar, tillföra sina länder mycket pengar genom skeppsfart på främmande kuster, inte bara här uppe i detta hörn av Europa utan även på andra håll, under det att vårt gamla sjöfararland låter sitt tonnage av detta slag förminska och föråldras så att det inte täcker behovet ens för vår egen räkning, på våra egna kuster.

I utskottets utlåtande, som ju är mycket välvilligt och som andas förståelse för motionernas syfte, understrykes betydelsen av dessa fartyg för vår folkförsörjning och för vårt försvar vid krigsfall. Detta är en sak som ägnats mycket stort intresse i utlandet. Jag har här en dansk tidskrift för sjöfarten, Skipperen, vari det omtalas att helt nyligen en liknande fråga var uppe i folketinget. Där framhöll handelsministern regeringens utomordentliga intresse för dessa fartyg med hänsyn till deras försvarsvärde. Jag vill inom parentes nämna, herr talman, att i Danmark är den fond som man förfogar över för detta ändamål flerfaldigt större än den fond vi ha i vårt land.

Det är uppenbart att dessa företag äro betydelsefulla vid krigsfall. När våra landsvägar och våra järnvägar kunna raseras och för kortare eller längre tid blockeras genom bombfällningar och andra krigshandlingar, då kunna ändå dessa små motorfartyg kila mellan kob-

bar och skär i hemliga farvatten — under vissa förhållanden tämligen osynliga — utefter våra långa kuster. De kunna göra oss stora tjänster.

Vi behöva dessa fartyg. Vi behöva dem under fredstid. Vi behöva dem om ofred skulle komma. Vi behöva dem alltid för utbildning av vårt sjöfolk.

Jag vill understryka att intresset för att bygga sådana fartyg är mycket stort. Därom vittna ju de många ansökningarna om lån. Här gäller det ju inte att ge några subventioner eller gåvor, det gäller att låna ut pengar mot säkerhet i in-teckningar i fartygen och till den ränta som brukar tillämpas av staten i dylika fall, och amorteringstiden är ju tämligen kort, 15 år. Jag vill erinra om, herr talman, de svårigheter man har för närvarande att på öppna lånemarknaden skaffa pengar för detta ändamål. Vi känna ju alla till de nuvarande kreditrestriktionerna.

Det är emellertid ytterligare en sak jag skulle vilja nämna i det här sammanhanget. De småvarv i vårt land, som bygga fartyg av denna storleksordning, äro ingalunda överhopade med arbete just nu. Tvärtom är det så, att arbetet för dem börjar tryta. De leveranser som dessa varv ha avtalat om småfartyg för ryssarna — ryssarna ha beställt många fartyg av denna typ — äro snart slutförda, och jag vet att man i dessa små svenska varv är mycket angelägen om och skulle glädja sig åt att äntligen få bygga fartyg för svensk räkning och till vårt eget gagn. Vi kunna medverka till en sådan utveckling genom att ställa medel till förfogande för detta ändamål.

Herr talman! Jag skall inte just nu göra något yrkande. Jag hörde alldeles nyss att det möjligen under diskussionen kan framkomma ett kompromissförslag, och jag skall avvakta detta.

Herr ANDERSSON, KARL: Herr talman! Till detta utlåtande ha sex ledamöter av statsutskottet fogat en reservation, i vilken de i likhet med motionärerna ha yrkat en ökning av anslaget till stöd åt den mindre skeppsfarten

Anslag till lånefonden för den mindre skeppsfarten.

med två miljoner kronor. Redan utskottet har i sitt utlåtande yttrat sig om det stora behov som här föreligger och sagt, att jämväl utskottet finner det nödvändigt att ifrågavarande lånefond förstärkes. Utskottsmajoriteten har emellertid inte velat gå med på en direkt anslagsökning utan har yrkat avslag.

Såsom motionären redan har nämnt, föreligger här ett mycket stort behov, och jag skall inte ta tiden i anspråk för att vidare gå in på den saken. Det är uppenbart att tonnaget är föråldrat och behöver förnyas, och för att förnya detta tonnage i nuvarande prisläge fordras det också lånemöjligheter. Jag skall som sagt inte uppehålla mig vid behovet. Jag skall heller inte här yrka bifall till reservationen, utan jag vill i stället, herr talman, framlägga ett nytt yrkande.

Jag hemställer, att kammaren, med avslag på vad utskottet föreslagit, i stället måtte bifalla följande förslag:

»Såsom av handlingarna i ärendet framgår ha låneanspråken från den mindre skeppsfarten fått en avsevärd omfattning. Det är därför jämväl enligt utskottets mening nödvändigt, att ifrågavarande lånefond förstärkes. Med beaktande av den stora betydelse, som denna gren av svensk sjöfartsnäring har, ej blott såsom ett viktigt och under krigsförhållanden för försvar och folkförsörjning oumbärligt transportmedel utan även som rekryteringskälla för den större handelsflottans bemanning, anser utskottet lämpligt att Kungl. Maj:t vidtager nödiga åtgärder för att ytterligare 2 miljoner kronor må överflyttas från rederilånefonden till statens lånefond för den mindre skeppsfarten för att därigenom åtminstone i viss utsträckning tillgodose lånebehovet för förnyelse av den mindre handelsflottan under kommande budgetår.

Utskottet hemställer,

I. att riksdagen må med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till statens lånefond för den mindre skeppsfarten för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 2 000 000 kronor,

II. att riksdagen må, i anslutning till motionerna I: 206 och II: 275 i skrivelse

till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört.»

I detta anförande instämde herrar *Gustaf Karlsson, Arrhén* och *Spetz*.

Herr **NÄSGÅRD**: Som en av motionärerna redan anfört har utskottet uttalat sig mycket välvilligt i den här frågan om den mindre skeppsfarten, och det har inte varit avsett endast som en gest, utan meningen har varit att försöka beveka Kungl. Maj:ts hårda hjärta när det gäller att bedöma investeringsanslagen för nästa budgetår.

Inom avdelningen har vi mycket grundligt diskuterat denna fråga. Vi har bland annat haft en sakkunnig föredragning och därvid haft tillfälle att underrätta oss om läget. Vi skulle gärna ha velat tillstyrka motionen om ytterligare 2 miljoner kronors investering i statens lånefond för den mindre skeppsfarten, men vi ansåg att ett så pass stort belopp inte i nuvarande tidsläge borde beviljas utan vidare av riksdagen.

Nu var det ju dessutom så, att motionens förslag om ytterligare 2 miljoner framlades redan i höstas av kommerskollegium, och det har således redan varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Det var också inom avdelningen som frågan om eventuellt utnyttjande av rederilånefonden togs upp till behandling. Enligt vad vi inhämtat, lär det vara så att den fonden för närvarande har ungefär 4 miljoner kronor till disposition, men den utnyttjas av olika skäl praktiskt taget inte alls.

När vi diskuterade frågan i avdelningen och senare i utskottet, kom vi emellertid till den slutsatsen, att vi inte kunde direkt begära att 2 miljoner skulle tas ur fonden, ty det blir väl samma sak som att nyinvestera pengarna. Jag tar för givet att det här gäller en bokföringsmässig transaktion; pengarna finns säkert inte fonderade.

Nu har reservanterna frångått det yrkande de ställde i utskottet och i stället gjort ett tilläggsyrkande till utskottets förslag, ett tilläggsyrkande som skulle innebära en fullmakt för Kungl. Maj:t

Anslag till lånefonden för den mindre skeppsfarten.

att använda pengar ur rederilånefonden. Jag tror för min del inte att första avdelningen — och jag antar att utskottet i sin helhet har samma ståndpunkt — har något att invända i sak mot detta förslag, eftersom det i alla fall förutsätter att frågan prövas och avgöres av Kungl. Maj:t innan det blir någon ny investering.

Med dessa ord, herr talman, vill jag säga att jag för min del ingenting har att invända mot ett bifall till det yrkande som har framförts av herr Karl Andersson.

Herr OHLON: Herr talman! När kammarerna den 12 december i fjol behandlade frågan om investeringsavgiften, tog jag upp detta problem. Vid det tillfället förelåg några siffror, som belyste hur saken ligger till. För några år sedan omfattade kustflottan i vårt land inte mindre än bortåt 800 fartyg. För tre år sedan hade beståndet gått ned till 447 fartyg, och för två år sedan hade vi bara 361 fartyg kvar. Anledningen till denna för landets försörjning beklagliga tillbakagång var materialbrist, men framför allt kapitalbrist. Jag begagnade tillfället, när investeringsavgiften var före, att uttala min förvåning över att man genom en dylik avgift ville belasta en näring, som har mycket stora svårigheter. Det påpekades då också, att om denna utveckling får fortsätta hela vår kusthandelsflotta om tio à femton år kommer att ha försvunnit, och den verksamhet denna flotta bedrivit kommer att överföras på främmande händer. Det är inte bara ur försvarets synpunkt detta är en beklaglig utveckling, utan det är också för sjöfarten i stort en allvarlig sak, alldenstund kustflottan tränar upp personalen för oceantrafiken.

Nu har av en av reservanterna framställts ett kompromissförslag av innebörd att Kungl. Maj:t skulle få fullmakt att från rederilånefonden bevilja medel, och eftersom man når målet lika bra genom detta förslag som genom det av reservanterna framställda har jag ingenting att invända. Jag vill, herr talman,

yrka bifall till det av herr Karl Andersson framställda kompromissyrkandet.

Herr BJÖRNBERG: Herr talman! Eftersom möjlighet tycks föreligga att utnyttja rederilånefonden, vill jag ansluta mig till herr Anderssons förslag. Jag gör det under den förutsättningen att detta inte blir till förfång för det stora skeppsbyggeriet, som är mycket betydelsefullt för vårt land. Huvudsaken är att syftet med motionen nås. Vi som företräda länen utefter vår långsträckt kust, framför allt de av oss, som bo vid kusten och ha daglig kontakt med sjöfarten, veta hur uselt det är ställt med dessa småfartyg. Det är ofta gamla segelskutor, som reparerats och försetts med motorer. De äro långsamma och skröpliga och kunna ingalunda taga upp konkurrensen med moderna utländska fartyg.

Under förutsättning att proposition ställes på herr Karl Anderssons yrkande vill jag ansluta mig till detta. Om inte så blir fallet, yrkar jag bifall till motionen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu föredragna punkten endast yrkats, av herr *Andersson, Karl*, att riksdagen skulle godkänna ett yttrande och förslag av följande lydelse:

»Såsom av handlingarna i ärendet framgår ha låneanspråken från den mindre skeppsfarten fått en avsevärd omfattning. Det är därför jämväl enligt utskottets mening nödvändigt, att ifrågavarande lånefond förstärkes. Med beaktande av den stora betydelse, som denna gren av svensk sjöfartsnäring har, ej blott såsom ett viktigt och under krigsförhållanden för försvar och folkförsörjning oumbärligt transportmedel utan även såsom rekryteringskälla för den större handelsflottans bemanning, anser utskottet lämpligt, att Kungl. Maj:t vidtager nödiga åtgärder för att ytterligare 2 miljoner kronor må överflyttas från rederilånefonden till Sta-

Anslag till byggnadsåtgärder för effektivisering av värnpliktsutbildningen.

tens lånefond för den mindre skeppsfarten, för att därigenom åtminstone i viss utsträckning tillgodose lånebehovet för förnyelse av den mindre handelsflottan under kommande budgetår.

Utskottet hemställer,

I. att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, till Statens lånefond för den mindre skeppsfarten för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 2 000 000 kronor;

II. att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 206 och II: 275, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört.»

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 6—10.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 11.

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1952/53 under försvarets fonder m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Anslag till byggnadsåtgärder för effektivisering av värnpliktsutbildningen.**Punkten 2.**

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte till Byggnadsåtgärder, erforderliga för effektivisering av värnpliktsutbildningen, för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 1 000 000 kronor.

Herr LUNDGREN: Herr talman! På staten för försvarets fonder finnas upptagna två anslag avseende byggnadsåtgärder erforderliga för effektivisering av värnpliktsutbildningen. Det ena av dessa anslag avser arméns delfond och det andra marinens delfond. Dessa anslag tillkommo, när statsmakterna 1948 beslöt att minska den första utbildningstidens längd för värnplikt i allmänhet. Dåvarande statsrådet och chefen för försvarsdepartementet förklarade, att han avsåg att använda en del av de medel som inbesparats genom den minskade tjänstgöringstiden för att investeras i anläggningar avsedda att effektivisera värnpliktsutbildningen och på så sätt i någon mån kompensera den minskade utbildningstiden. Från och med budgetåret 1949/50 ha också dessa anslag varit upptagna i riksstaten. Tillsammans har riksdagen anvisat för arméns del 3 750 000 kronor för detta ändamål. Detta anslag användes för nyanläggning av skjutbanor av olika slag, utförande av vissa förbättringsarbeten på befintliga skjutbanor, vilka ur säkerhetssynpunkt bedömas i första hand vara erforderliga, anordnande av markör- och eldledningsvärn i stridsskjutningsterräng, hindergårdar, värmestugor m. m. Vidare bestridas från detta anslag kostnaderna för anordnande av lektionssalar, filmapparatur och liknande åtgärder för förbättrande av utbildningsförhållandena.

Det föreligger, herr talman, ett mycket stort behov av medel för detta ändamål, men fortifikationsförvaltningen har i samråd med chefen för armén begränsat anslaget till 1,5 miljon kronor. Av detta har emellertid departementschefen endast äskat en miljon kronor. Det gäller här anslag som i regel icke fordra byggnadstillstånd, och därför möta ju inte några betänkligheter ur arbetsmarknadssynpunkt att öka detta anslag. Jag vill understryka att detta avser anslag som äro utomordentligt angelägna. För ett mycket blygsamt belopp får man här en ganska stor förbättring av utbildningens effektivitet.

Jag har, herr talman, icke något yr-

kande på denna punkt, men jag skulle vilja vädja till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet att taga upp denna fråga till förnyad prövning. Han har så mycket större anledning att göra detta, då i den av riksdagsmannen Lindholm verkställda utredningen rörande utbildningstidens längd förutsattes att statsmakterna skulle vidtaga icke oväsentliga åtgärder just för effektivisering av utbildningen.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu ifrågakvarande punkten hemställt.

Punkterna 3—14.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till vissa flygfältsarbeten m. m.

Punkten 15.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels medgiva, att flygfältsarbeten m. m. vid flygvapnet finge komma till utförande i av departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 januari 1952 angiven omfattning, dels ock till Vissa flygfältsarbeten m. m. för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 16 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf* m. fl. (I: 331) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarson* m. fl. (II: 442), i vilka hemställdes, utom annat, att riksdagen måtte till vissa flygfältsarbeten m. m. för budgetåret 1952/53 anvisa, utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, 4 000 000 kronor,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Holmbäck* m. fl. (I: 333) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin* m. fl. (II: 434), i vilka hemställdes, utom annat, att riksdagen måtte till vissa flygfältsarbeten m. m. för budgetåret 1952/53 anvisa, utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, 3 000 000 kronor.

Anslag till vissa flygfältsarbeten m. m.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt,

att riksdagen måtte

a) medgiva, att flygfältsarbeten m. m. vid flygvapnet finge komma till utförande i av departementschefen angiven omfattning;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 331 och II: 442 samt I: 333 och II: 434, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Vissa flygfältsarbeten m. m. för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 16 000 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herr *Ohlson*, fröken *Andersson* samt herrar *Sundelin*, *Skoglund* i *Doverstorp*, *Malmberg* i *Skövde*, *Ståhl*, *Bergstrand*, *Widén* och *Hjalmarson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under b) hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 331 och II: 442 samt med bifall till motionerna I: 333 och II: 434, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Vissa flygfältsarbeten m. m. för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 19 000 000 kronor.

På framställning av herr talmannen beslöts att förevarande punkt skulle företagas till avgörande momentvis.

Mom. a.

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. b.

Herr **LUNDGREN**: Herr talman! Till detta utlåtande äro fogade tre reservationer, två av dessa av representanter för högern och folkpartiet, och en, beträffande berghangarer, av högerrepresentanter. Jag tillåter mig, herr talman, att i korthet motivera den första av dessa reservationer, avseende vissa flygfältsarbeten.

Innan jag går in på just denna punkt, tillåter jag mig att anföra några principiella synpunkter rörande anslagen under försvarets fonder. Statsrådet och chefen för försvarsdepartementet anför

Anslag till vissa flygfältsarbeten m. m.

rörande utgifter för försvaret på kapitalbudgeten att en betydande eftersläpning till följd av byggnadsregleringen uppkommit i fråga om det uppgjorda byggnadsprogrammet, vilket haft till följd att betydande reservationer uppkommit på de anslag, som anvisats för olika byggnadsobjekt. Vid utgången av nuvarande budgetår uppgingo sålunda de outnyttjade beloppen under försvarets fonder till omkring 100 miljoner kronor. För budgetåret 1951/52 ha anvisats ytterligare cirka 70 miljoner kronor. Då under 1951 den totala ramen för lämnade byggnadstillstånd utgjorde allena omring 50 miljoner kronor, torde på anslagen den 30 juni 1952 kvarstående reservationer allttjämt uppgå till avsevärda belopp. Dessa reservationer innebära, att byggnadsföretag, vilka av statsmakterna ansetts vara mycket angelägna och för vilkas utförande riksdagen beviljat medel, icke kommit till stånd i den omfattning som riksdagen förutsatt. Samtliga dessa anslag äro ur försvarssynpunkt av utomordentligt stor vikt. Det är därför betänkligt att byggnadstillstånd icke lämnats att utföra de av riksdagen beslutade arbetena. För att undvika en ytterligare försening med dessa arbetsföretag är det ofrånkomligt, att försvarets byggnadskvot åtminstone i någon mån utökas.

Jag kommer så, herr talman, till anslaget för vissa flygfältsarbeten. Här har flygförvaltningen äskat ett belopp av 30 075 000 kronor. Flygförvaltningens förslag avser ett genomförande av den treårsplan för utbyggnad av flygfält, som antogs av 1947 års riksdag men som av olika anledningar icke kunnat genomföras i avsedd takt. Därjämte räknar flygförvaltningen med en viss fortsatt utbyggnad av flygfält utöver ramen för nu ifrågavarande treårsplan. Departementschefen har nedsatt anslaget till 19 miljoner kronor, varav 3 miljoner kronor på tilläggsstat.

Jag vill, herr talman, till en början betona, att det här inte är fråga om någon ytterligare kvot; både reservanterna och utskottet räkna med samma kvot

för byggnadstillstånd. För genomförande av den beräknade byggnadskvoten, som är 16 miljoner kronor, erfordras ett anslag av minst 18 miljoner kronor. Skillnaden avses för administrationskostnader, arbeten som utföras av andra myndigheter m. m. Kostnaderna för pristegringar och andra utgifter av delvis automatisk natur uppgå enligt flygförvaltningens beräkningar till 3 miljoner kronor. För att arbetena skola kunna utföras i samma takt som hittills, erfordras alltså 15 + 3 + 3 eller 21 miljoner kronor. En minskning av anslaget till 19 miljoner kronor skulle medföra en ytterligare eftersläpning vid genomförandet av den av riksdagen godtagna planen för modernisering av flygfälten. En sådan försening skulle allvarligt hämma flygvapnets operationsmöjligheter i krig och övningar i fred.

Utöver detta belopp erfordras emellertid vissa medel för maskering av flygfält, vilka arbeten falla utanför byggnadsregleringen och som äro av den naturen att de icke kunna uppskjutas. För detta ändamål beräknas ett anslag av 1 miljon kronor.

Reservationen innebär att anslaget till Vissa flygfältsarbeten m. m. höjes till 22 miljoner kronor. Från detta belopp skulle emellertid dragas 3 miljoner kronor, som äskats på tilläggsstat. För nästkommande budgetår skulle alltså enligt reservanterna erfordras 19 miljoner kronor, vilket innebär en ökning i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 3 miljoner kronor.

Ett bifall till alla tre reservationerna innebär att utgifterna på kapitalbudgeten ökas med 11 miljoner kronor. Av utgifterna på kapitalbudgeten skola för nästa budgetår anslagen till flygfältsarbeten avskrivnas med 50 procent och de övriga anslagen med 100 procent. Ett bifall till reservationen skulle alltså belasta driftbudgeten för nästa budgetår med ett belopp av 9,5 miljoner kronor.

Herr talman! Med denna motivering ber jag att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Ohlson m. fl. under punkten 15.

Herr GILLSTRÖM: Herr talman! Talesmannen för reservationen har mycket starkt understrukit angelägenheten av att här ifrågavarande flygfältsarbeten utföres så skyndsamt som möjligt. Om detta önskemål råder egentligen inga delade meningar inom utskottet. Även utskottets majoritet — och det gäller, såsom framgår av propositionen, också försvarsministern — är av samma uppfattning.

Skiljaktigheterna i bedömandet avser någonting annat, nämligen den ekonomiska förmågan. Motionärerna och reservanterna har ansett vår ekonomiska förmåga vara betydligt större än vad utskottets majoritet vågat tro. De förra är mer optimistiska beträffande det statsfinansiella läget och beträffande våra möjligheter till ökade investeringar. Därom tvistas det, som bekant, i andra sammanhang, men det får kanske ändå nu sägas, att denna optimism inte alltid förekommer på samma håll.

Vid sitt bedömande har utskottet i denna punkt, liksom i de följande punkterna om berghangarer och uppställningsplatser för radar, inte vågat gå längre än vad Kungl. Maj:t föreslagit. Det räcker kanske inte långt i förhållande till de militära myndigheternas äskanden, men detta kan också sägas om reservanternas förslag — inte heller de sträcker sig i närheten av de summor, som myndigheterna anser erforderliga. I nu förevarande ärende har flygförvaltningen äskat investeringsanslag på drygt 30 miljoner kronor. 3 miljoner kronor har upptagits å tilläggsstat. Utskottet förordar nu ytterligare 16 miljoner kronor, medan reservanterna bjuder 19 miljoner kronor.

Vad utskottet här föreslagit svarar ganska precis mot de summor, som beräknats i investeringplanen för försvarsväsendet. Ett högre anslag måste mer eller mindre förrycka denna plan, antingen så att andra lika viktiga försvarsintressen måste eftersättas, eller också så att den totala kvoten för investeringarna måste ökas ytterligare. Här finns en gräns, som man helst inte bör överskrida — och det är för försvarets

Anslag till vissa flygfältsarbeten m. m.

del ingen snävt dragen gräns. Utskottet har menat att man inte skall bryta ned denna gräns, och utskottet är heller inte övertygat om att det skulle kunna ske så lätt som reservanterna tycks tro. Det tar emot statsfinansiellt, och det tar emot i investeringsavseende, men det tar också emot i fråga om tillgången på lämplig arbetskraft. Alltjämt råder full sysselsättning — måhända överfull sysselsättning — just för den arbetskraft, som i största utsträckning skulle komma i fråga för dessa arbeten. Det är därför inte säkert, att man vinner något genom att ställa större anslag till förfogande för de här ifrågavarande ändamålen.

Av de skälen, herr talman, ber jag att i den nu föredragna punkten få yrka bifall till statsutskottets hemställan. Med samma motivering ämnar jag också i fråga om punkterna 20 och 23 ställa liknande yrkanden.

Herr LUNDGREN: Herr talman! Herr Gillström förklarade att ett bifall till reservationen skulle förrycka investeringsplanen. När det gäller denna punkt, alltså frågan om flygfältsarbeten, så innebär, såsom jag sade förut, ett bifall till reservationen ingen extra kvotbelastning, då man kan utföra byggnadsarbetena inom den kvot, som är upptagen i investeringsplanen för detta ändamål. När det gäller de övriga anslagen, avseende berghangarer och uppställningsplatser för radarstationer, innebär det däremot en utökning av investeringsplanen.

Herr OHLON: Herr talman! Eftersom jag har mitt namn under reservationen ber jag att med några ord få motivera varför det står där.

Departementschefen omnämner i sin recit att moderniseringsarbetena under föregående år ha kommit att släpa efter, och för den skull begär han nu anslag under denna punkt. Det har upplysts från militärt håll att om anslaget begränsas till de 16 miljoner kronor,

Anslag till berghangarer.

som föreslås i propositionen, kommer denna eftersläpning icke att hinnas upp, utan det kommer att fortfarande bli ett visst otillfredsställt behov. Detta har varit det viktigaste skälet för mig då jag anslutit mig till reservationen. Vårt flygvapen är ju i alla fall den del av vårt försvar, som främst ligger i beredskap i händelse av fara. Då det nu faktiskt förhåller sig så, att vi icke ha flygfält runt om i landet i sådan utsträckning att flyget i händelse av krig kan operera på erforderligt sätt, synes mig skäl föreligga att gå reservationen till mötes.

Herr Gillström säger att det icke finns ekonomisk möjlighet eller arbetskraft att förverkliga reservanternas program. Ja, därom veta vi ingenting den dag som i dag är. Såsom finansministern vid flera tillfällen har framhållit här i riksdagen är konjunkturbilden i allra högsta grad splittrad. Det kan mycket väl hända att dessa arbeten kunna komma att behövas för att sysselsätta folk under budgetåret i fråga.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ohlon m. fl. därom anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lundgren* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 46 punkten 15 b, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ohlon m. fl. därom anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lundgren* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 99;

Nej — 36.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Punkterna 16—19.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till berghangarer.

Punkten 20.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels medgiva, att de berghangarer, för vilkas påbörjande medel anvisats, finge komma till utförande inom av departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 januari 1952 angiven utökad kostnadsram, dels ock till Berghangarer för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 6 000 000 kronor.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf* m. fl. (I: 331) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarson* m. fl. (II: 442), hemställts, utom annat, att riksdagen måtte till byggande av berghangarer för budgetåret 1952/53 anvisa, utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, 6 000 000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

a) medgiva, att de berghangarer, för vilkas påbörjande medel anvisats, finge komma till utförande inom av departementschefen angiven utökad kostnadsram;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I:

Anslag till uppställningsplatser för radarstationer.

331 och II: 442, såvitt nu vore i fråga, till Berghangarer för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 6 000 000 kronor.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade fröken *Andersson* samt herrarna *Lundgren*, *Skoglund* i Doverstorp och *Hjalmarson* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under b) hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 331 och II: 442, såvitt nu vore i fråga, till Berghangarer för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 12 000 000 kronor.

På framställning av herr talmannen beslöts att punkten skulle företagas till avgörande momentvis.

Mom. a.

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. b.

Herr **LUNDGREN**: Herr talman! Vid denna punkt är fogad en reservation av fröken *Andersson* m. fl.

Fortifikationsförvaltningen har för byggande av berghangarer äskat ett investeringsanslag av 20 500 000 kronor. Departementschefen har för detta ändamål begärt 9 000 000 kronor, varav 3 000 000 kronor på tilläggsstat.

Såsom kammarens ledamöter torde erinra sig har under de senaste åren anskaffats en avsevärd mängd nya flygplan genom den förstärkning av vissa flygflottiljer, som statsmakterna beslutat. Dessa flygplan hålla nu på att levereras, men utbyggnaden av berghangarer har icke skett i samma takt som leveransen av flygplan. På grund av att anslaget nu beskäres på sätt som departementschefen gjort kommer byggandet av berghangarer att bli ytterligare försenat. Detta medför att dyrbar materiel icke kan beredas tillfredsställande förvaring, vilket i sin tur måste medföra ökade underhållskostnader. Främst innebär dock den oskyddade uppställningen

av flygplanen risker för att flygplanen vid ett krigsutbrott bli förstörda på sina fredsuppställningsplatser.

Reservationen går ut på att anslaget skall bestämmas till 12 000 000 kronor, vilket innebär en höjning i förhållande till Kungl. Maj:ts äskande med 6 000 000 kronor.

Med hänsyn till angelägenheten av att utbyggnaden av berghangarer sker i större omfattning än hittills tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till den reservation, som på denna punkt är avgiven av fröken *Andersson* m. fl.

Herr **GILLSTRÖM**: Herr talman! Med hänvisning till vad jag nyss anförde i fråga om punkt 15 inskränker jag mig till att kort och gott yrka bifall till utskottets hemställan. Det kan dessutom påpekas, att i detta fall överensstämmelsen med kvoten om möjligt är större än vad gällde flygfälten.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 21 och 22.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till uppställningsplatser för radarstationer.

Punkten 23.

Kungl. Maj:tt hade föreslagit riksdagen att till Uppställningsplatser för radarstationer för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 4 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf* m. fl. (I: 331) och den andra

Anslag till uppställningsplatser för radarstationer.

inom andra kammaren av herr *Hjalmarson* m. fl. (II: 442), i vilka hemställts, utom annat, att riksdagen måtte till uppställningsplatser för radarstationer m. m. för budgetåret 1952/53 anvisa, utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, 5 000 000 kronor,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Holmbäck* m. fl. (I: 333) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin* m. fl. (II: 434), i vilka hemställts, utom annat, att riksdagen måtte till uppställningsplatser för radarstationer för budgetåret 1952/53 anvisa, utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, 1 000 000 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 331 och II: 442 samt I: 133 och II: 434, såvitt nu vore i fråga, till Uppställningsplatser för radarstationer för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 4 000 000 kronor.

Reservation hade anförts av herr *Ohlön*, fröken *Andersson* samt herrar *Sundelin*, *Lundgren*, *Skoglund* i *Dovers torp*, *Malmberg* i *Skövde*, *Ståhl*, *Bergstrand*, *Widén* och *Hjalmarson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 331 och II: 442 samt I: 333 och II: 434, såvitt nu vore i fråga, till Uppställningsplatser för radarstationer för budgetåret 1952/53 anvisa ett investeringsanslag av 6 000 000 kronor.

Herr **LUNDGREN**: Herr talman! Vid denna punkt finns en reservation av representanter för folkpartiet och högern, vilken jag skall tillåta mig att i korthet motivera.

Fortifikationsförvaltningen har för iordningställande av uppställningsplatser för radarstationer begärt ett anslag

av 33 200 000 kronor. Departementschefen har äskat 6 000 000 kronor, därav 2 000 000 kronor på tilläggsstat. Såsom kammarens ledamöter torde komma ihåg har vårt land under det senaste året lyckats förvärva radarmateriel i icke obetydlig omfattning. Denna materiel fordrar skyddade uppställningsplatser och vissa anläggningar för att den skall bli användbar för sitt ändamål. Den nedläggning i anslaget, som departementschefen företagit, medför att viss inom landet befintlig radarmateriel endast i mycket begränsad omfattning kan användas för avsett ändamål. Då byggnad av fullträffsäkra anläggningar även om de äro planlagda i fredstid tar förhållandevis lång tid i anspråk — på avdelningen hade vi en föredragning som bekräftade detta, men det finns ingen möjlighet att gå in på dessa ting i en debatt här i riksdagen — så är det av största betydelse för försvarsberedskapen och icke minst för skyddet av civilbefolkningen att dessa anläggningar komma till stånd snarast möjligt.

Det förefaller mig, herr talman, orimligt att med stort besvär och till stora kostnader anskaffa dyrbar materiel och sedan icke sörja för att denna materiel kan uppställas och användas på det mest rationella sättet. Därför är en utökning av anslaget enligt reservanternas uppfattning oundgängligen nödvändig. Reservanternas uppräknade anslaget med 2 000 000 kronor i förhållande till vad Kungl. Maj:t äskat, alltså till 6 000 000 kronor.

Jag ber, herr talman, med denna motivering att få yrka bifall till den reservation som avgivits av herr *Ohlön* m. fl.

Herr **GILLSTRÖM**: Herr talman! Med hänvisning till vad jag anført under punkt 15 ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lundgren* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 46 punkten 23, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellerlid herr *Lundgren* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 95;

Nej — 36.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 24—30.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 31.

Lades till handlingarna.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 47, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t beträffande försvarets fastighetsfond gjorda framställningar om anslag

å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1951/52;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förläggande av den under försvarets fabriksverk hörande centrala beklädnadsverkstaden till Karlskrona m. m.; och

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriskt lönetillägg för tjänstgöring på s. k. oöbekvämt arbetstid.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 13, i anledning av väckta motioner om viss ändring av bestämmelserna angående skyldighet att erlagga fastighets-skatt;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa, m. m.; och

nr 17, i anledning av väckta motioner angående fastighetsägares underrättande om innehållet i beslut rörande fastighets taxeringsvärde.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 4, angående verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

Punkten 1.

I denna punkt hade utskottet lämnat en redogörelse för den ekonomiska utvecklingen i Sverige under år 1951 samt den under nämnda år förda valuta- och penningpolitiken m. m. Punkten avslutades med en förklaring, att utskottet velat för riksdagen omförmåla vad i detta ärende förekommit.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Ewertöf*, *De Geer*,

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

Svärd, Edström, Gustafson i Göteborg och *Nyberg* ansett, att utskottets utlåtande under förevarande punkt bort ha va den lydelse, som i reservationen angivits.

Herr EWERLÖF: Herr talman! Vi står nu inför ett tema som kammaren känner igen, nämligen frågan om landets penningpolitik. Denna gång gäller det dechargen för riksbankens verksamhet under år 1951.

Den väsentliga meningsskiljaktighet, som sedan år tillbaka gjort sig gällande om penningpolitiken, måste självfallet komma till uttryck vid kommentarerna till vad som skett inom riksbankens sfär under det särskilt ömtåliga året 1951. Denna meningsskiljaktighet framkommer vid en jämförelse mellan bankoutskottets utlåtande och den därtill fogade reservationen. De olika uppfattningarna har kommit till så pass utförligt uttryck, att jag här kan begränsa mig till vissa punkter, när jag nu går att anbefalla reservationen. Jag hoppas då att de ärade kammarledamöterna haft det intresse för denna kardinalfråga, att de gett sig tid att i trycket ta del av både utskottsutlåtandet och reservationen. Jag ser att det finns de som ler i kammaren, och det kan ju hända att det är förmåtet att förutsätta, att man har givit sig denna tid. Om jag hade anledning utgå ifrån att man inte gjort det, är det möjligt att jag skulle använda tiden bäst, herr talman, genom att i stället för att hålla ett eget anförande bara läsa upp reservationen, ty den innehåller i själva verket allt som är väsentligt att säga på denna punkt. Om det verkligen är någon som inte hunnit ta del av detta aktstycke, hoppas jag i varje fall att han i efterhand skall begrunda vad det innehåller.

Majoritetsutlåtandet innebär ju i allt väsentligt ett godkännande av den förda politiken. I fråga om prisutvecklingen och penningvärdets förändring ger man det allmänna omdömet, att utvecklingen här i landet, bedömd på något längre sikt, exempelvis från tidpunkten för valutadevalveringen hösten 1949,

och med hänsyn tagen till den samtidigt inträffade inkomstförskjutningen, icke kan sägas ha varit särskilt ogynnsam.

Det förefaller mig som om detta omdöme är uttryck för en utomordentlig anspråkslöshet. Nog har man med detta uttalande avlägsnat sig ganska långt från den måttstock, som angavs i 1951 års statsverksproposition med följande ord, vilka jag citerat flera gånger förut men som jag ber att ännu en gång få återge, eftersom de hör till det mera värdefulla som jag hört finansministern yttra: »Omsorgen om penningvärdet måste vara den främsta angelägenheten för statsmakternas ekonomiska politik, icke minst därför att ett stabilt penningvärde är en väsentlig och i längden nödvändig förutsättning för det enskilda sparandet.» Det må också — för hövlighetens skull rent parentetiskt — erinras om att regeringskoalitionen i höstas angavs ha tillkommit främst för att stabilisera penningvärdet.

Om man bedömer 1951 års ekonomiska politik från dessa utgångspunkter, synes det oss reserveranter vara ett mycket milt uttryck att beteckna resultatet som ogynnsamt. För oss framstår majoritetens antydning om att inkomstutvecklingen någorlunda hållit samma takt som prisutvecklingen som en tröst för ett tigerhjärta. Har man alldeles glömt bort hur blind inflationen slår, hur meningslöst och orättvist den går ut över sparade tillgångar, hur stora grupper i samhället utanför de mäktiga organisationerna saknar möjlighet att följa med i lönegaloppen, hur de sociala förmånerna krymper, hur konkurrenskraften mot utlandet försämras? Jag skulle kunna göra denna uppräknning ännu mycket längre.

Vill man med talet om det tillfredsställande i att priser och löner stiger lika mycket ersätta penningvärdets bevarande med en ny plattform i den ekonomiska politiken? Inte bara bankoutskottets nu gjorda antydning, utan ett tidigare uttalande av statsministern — jag vill minnas i remissdebatten — ger mig anledning att ställa denna fråga. Statsministern lät då förstå, när det

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

gjordes jämförelser med Schweiz, där ju levnadskostnaderna stigit på ett mycket mera blygsamt sätt än här i Sverige, att det inte hindrade att förhållandena i Sverige var fördelaktigare, ty hos oss hade lönerna hållit jämna steg med den levnadskostnadsökning, som faktiskt ägt rum, medan i Schweiz, även om det där var fråga om en jämförelsevis obetydlig levnadskostnadsökning, lönerna inte kompensterats i överensstämmelse med denna ökning. Det är detta resonemang jag velat vända mig mot med vad jag nu här yttrat.

Då majoriteten säger sig ha kommit fram till sitt omdöme om den icke särskilt ogynnsamma utvecklingen genom att betrakta förhållandena på något längre sikt, från tidpunkten för valutadevalveringen hösten 1949, har reservanterna låtit sig angeläget vara att belysa levnadskostnadsutvecklingen i vissa länder från nämnda tidpunkt. Den i reservationen intagna tabellen utvisar, att den svenska levnadskostnadsökningen sedan hösten 1949 endast överträffas av den franska. Ett studium av dessa siffror synes snarare ge anledning till slutsatsen, att utvecklingen i Sverige varit särskilt ogynnsam i stället för motsatsen, i synnerhet om man tar i betraktande, att Sverige varit förskonat från krig och haft sällsynt goda produktionsförutsättningar.

Orsakerna till denna enligt vår mening ogynnsamma utveckling är icke uttömda med en hänvisning till inflytelser utifrån. På sätt vi i reservationen närmare utvecklat har den svenska prisstegringen gått åtskilligt längre än som motiveras av den internationella prisutvecklingen. Att så blivit fallet är enligt vår mening att tillskriva den förda penningpolitiken med dess rikliga likviditetstillskott till marknaden. Jag skall inte upprepa det utförliga resonemang härom som förs i reservationen. Det må här vara nog att erinra om att riksbankens transaktioner under år 1951 resulterade i ett likviditetstillskott på icke mindre än 768 miljoner kronor. Motsvarande siffror för 1949 och 1950 var 181 respektive 175 miljoner kronor, vilka siffror

redan de, såsom vi haft anledning att framhålla vid tidigare debatter, haft en inflationsfrämjande effekt.

Riksbanksledningen har uppenbarligen varit av den uppfattningen att de direktiv för penningpolitiken, som bankofullmäktige förra våren lade i munnen på bankoutskottet och riksdagen, utgjort hinder för en mera restriktiv politik. Men i dessa direktiv fastslogs just såsom målet för riksbankens marknads politik att nå och vidmakthålla största möjliga stramhet på penningmarknaden. Samtidigt avvisade visserligen fullmäktige en ny så kallad ränteglidningsprocess men tog ingalunda avstånd från att ränteförändringar kunde ske genom medvetna beslut av de ansvariga myndigheterna. Vid tillämpning av dessa direktiv tycks fullmäktige emellertid liksom under tidigare år ha betraktat ett bibehållande av ränteläget som det väsentligaste och låtit stramheten på marknaden, som dock betecknats som det primära målet, komma i efterhand och förbytas i sin motsats.

Bankoutskottets majoritet anser att någon avgörande invändning ej kan riktas mot riksbankens marknadsoperationer, även om de resulterade i ett visst likviditetstillskott på marknaden. Att riksbanken under våren 1951 spädde på marknaden med 275 miljoner kronor för stödköp på marknaden och övertagande av obligationer direkt från hypoteksinstitutet, finner man motiverat av syftet att bevara ränteläget, så mycket mer som detta ränteläge senare under året stabiliserades under inflytande av »marknadsfaktorerna».

Denna argumentering synes mig i själva verket innebära ett uppgivande av alla anspråk på en självständig penningpolitik, som reglerar marknadsutvecklingen och på den vägen verkar stabiliserande. Alla äro överens om att den ansvällning av penningmängden i samhällsekonomin, som skedde under sommaren och hösten, var till skada, i det att den verkade underblåsande på inflationsutvecklingen. Det borde därför ha ålegat riksbanken att med penningpolitiska medel motarbeta denna ansvällning.

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

ning. Utskottsmajoriteten resonerar emellertid som om det icke hade funnits några möjligheter för riksbanken att genom utförsäljning av obligationer motverka den likviditetshöjande effekten av valutainflödet. Vad är det som säger att de marknadsfaktorer, som utskottsmajoriteten hänvisar till, nödvändigt måste accepteras? Det riktiga hade givetvis varit att man på våren hade undvikit att köpa obligationer och tagit konsekvensen i form av en höjning av räntan för att sedan när valutainflödet började under senare halvåret hålla marknaden stram genom obligationsförsäljningar. Under sådana förhållanden hade det icke blivit tal om en tillfällig räntehöjning på våren och en senare återgång till en lägre räntenivå på hösten.

Hela resonemanget om marknadsfaktorernas inverkan väcker principiella betänkligheter även med hänsyn till att man icke är lika snar att acceptera dessa faktorer, när de går i motsatt riktning. Leder marknadsutvecklingen till en press uppåt på räntan, anses det legitimt att motverka dessa tendenser med obligationsköp. När det sker en marknadsutveckling i motsatt riktning, och denna i och för sig icke anses önskvärd, varför skall han icke den på liknande sätt motverkas genom obligationsförsäljningar?

Konsekvensen av majoritetens inställning att man böjer sig för »marknadsfaktorerna», när de går i likviditetshöjande riktning, men anser sig böra motverka dem, när de går i likviditetsåtstramande riktning, kan ju icke bli något annat än en ständigt fortgående monetär inflation. Är det verkligen meningen att riksbankens penningpolitik skall grundas på sådana normer?

Först mot slutet av året, i december månad, togs initiativ till ett aktivt samarbete på frivillighetens väg med kreditinstitutet för åstadkommande av kreditåtstramning. Vad som kan komma ut av detta initiativ är det ännu för tidigt att döma om, och frågan hör ju mera hemma på det nya året än på det gamla, som vi nu sysslar med. Vi torde få anledning att återkomma till denna fråga

senare under riksdagen i sammanhang med uppdragandet av riktlinjer för den framtida ekonomiska politiken. Det är bara att beklaga att denna nya giv satts in först vid en tidpunkt, då de för lönenivån på den allmänna marknaden bestämmande riktlinjerna fastställts mellan arbetsmarknadens huvudorganisationer. På så sätt har en ny betydande kostnadsstegring även innevarande år ställt den allmänna penningpolitiken inför ett fullbordat faktum.

Vad som försummats genom att man underlåtit att under år 1951 söka åstadkomma ett riktigare ekonomiskt klimat får härigenom sin starka belysning. Vi har fått lägga ännu en erfarenhet till de många tidigare, som ger vid handen att vi icke kan bringa inflationen under kontroll med än så konstnäsligt utpekulerade åtgärder, så länge vi icke är beredda att gå till roten med det onda och sätta en stabilisering av penningvärdet framför en stabilisering av räntenivån.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr DE GEER: Herr talman! Kamraren torde vid det här laget vara ganska trött på ekonomiska debatter; vi ha ju varje riksdag ett par sådana, om man räknar med höstriksdagarna. I stort sett är det vid dessa debatter också det gamla positivet som dras, och även om melodien är aldrig så viktig kan man förstå om åtskilliga ledamöter tröttna på att höra den.

Den föregående talaren har spämt över en stor del av registret, varför jag vill begränsa mig till ett par konkreta fall. Jag vill då framställa en fråga till riksbanken, eller kanske rättare sagt till regeringen — riksbanksledningen är ju representerad här men kan inte svara — och den lyder: Varför vidtog icke regeringen redan tidigt förra året kreditåtstramande åtgärder av den karaktär, som nyss genomförts i överenskomsten med affärsbankerna?

Svaret blir kanske, att man då saknade den nödvändiga förutsättningen,

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

nämligen ränteregleringslagen. Jag tror inte att det svaret är riktigt. Säkerligen äro våra affärsbanker besjälade av en varm önskan att stabilisera vårt penningvärde, och jag är övertygad om att förhandlingar om en kreditåtstramning vid denna tid förra året skulle ha lett till ungefär samma resultat som nu.

Man kan nog konstatera, att överenskommelsen med affärsbankerna varit en framgång. Herr Ewerlöf sade, att det ännu är för tidigt att fälla något omdöme på den punkten, men jag tror att man kan konstatera att verkningarna av kreditöverenskommelsen äro alldeles påtagliga; framför allt ligga väl dessa verkningar på det psykologiska området. Jag tror att man kan säga, att affärsföretagen stå i kö hos SPP, postgirot och försäkringsbolagen, när de fått sina ansökningar om krediter avslagna i affärsbankerna. Resultatet blir antagligen i stort sett detsamma hos de nämnda institutionerna, och detta länder helt naturligt till en verklig omprövning inom företagen av hela deras investeringsprogram och rörande lagrens storlek; det hör man för närvarande från alla håll. Överenskommelsen med affärsbankerna har alltså redan haft en god effekt, och det är bara beklagligt att den inte träffades ett år tidigare.

När det gäller de psykologiska faktorerna, som här kanske väga tyngre, vill jag hänvisa till våra argument för en höjd ränta. Där kan man också räkna med psykologiska effekter, ehuru regeringen icke vill gå på den linjen.

I sin strävan att nå balans inom landet har regeringen enligt min mening fått god hjälp av impulser utifrån. Den kraftiga nedgången på börsen i New York och prissänkningen på ledande råvaror ha verkat som ett stöd för strävandena att nå balans inom landet. Men samtidigt ha vi impulser inifrån som verka i motsatt riktning. Jag vill peka på löneökningarna, som visserligen blivit ganska skäligena men trots detta få sina efterverkningar, något som vi dagligen få nya bekräftelser på i form av stigande priser och höjda taxor.

Frågan blir vilka impulser som visa

sig starkast och vinna striden. Naturligtvis kunna fullkomligt oförutsedda händelser inträffa, som förändra hela läget — omöjligheten att nå uppgörelse i Korea, ett nytt krig i Burma, en verkligt allvarlig fredsoffensiv från Rysslands sida o. s. v., o. s. v. — men bortsett från dessa eventualiteter tror jag att förutsättningarna att verkligen nå balans för närvarande äro gynnsammare än på länge, och gynnsammare än den föregående talaren gjort gällande. Men resultatet beror givetvis i stor utsträckning på vilka åtgärder regeringen vidtager.

Med erfarenhet från gångna tider — jag är så gammal att jag varit med om tidigare depressioner — kan man nog vänta petitioner till regeringen icke bara från arbetare utan kanske ännu mera från företag med hänvisning till risken för arbetslöshet. Och man vet ju att regeringen särskilt i valtider är ganska lyhörd för argument av det slaget. Jag syftar här inte på en verklig depressionsarbetslöshet — skulle en sådan drabba oss, äro vi ju alla ense om att den bör bekämpas med alla medel — utan på den anpassningsarbetslöshet, om uttrycket tillåtes, som kan bli en följd av kreditrestriktionerna.

Vi ha under lång tid haft en drivhusluft, där en hel del företag som jag skulle vilja kalla kristidsblomster växt upp. Nu kommer realiteternas frost och går fram över hela denna flora. Kreditrestriktionerna representerade, kan jag säga, den första frostnatten, och redan börja flera av dessa blomster visa tecken att ej blott vissna utan även falla.

Då frågar jag mig: Kommer finansministern att låta dem falla? Själv är jag nog övertygad om att han kommer att använda sin klubba, om jag får använda samma bild som herr Nordenson i ett annat sammanhang, fastän finansministerns klubba den gången riktades mot oppositionen. Finansministern är utan tvivel benägen att använda klubban, men han bestämmer icke ensam den saken.

En nödvändig förutsättning för balans är dock självfallet, att en ganska

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

hård politik drives från finansministrans och regeringens sida. Eljest kan man befara att de vidtagna åtgärderna förlora i effekt.

Det ekonomiska läget i vårt land är för närvarande i hög grad labilt. Vi ha sett hur en lågkonjunktur börjat tränga in i textil- och konfektionsbranschen, vi ha sett hur priserna på massa och trävaror börjat falla — enligt min uppfattning ha vi säkerligen ännu icke nått botten därvidlag — och maskinindustrien, den stora mekaniska industrien, har fått känning av skarp konkurrens. Ännu ha de mekaniska verkstäderna, varven o. s. v. mycket stora orderstockar, men orderingången är begränsad och mycket mindre än förr. Särskilt den tyska konkurrensen gör sig starkt gällande. Jag vill påpeka att Västtyskland för dagen exporterar mera maskiner än Tyskland i sin helhet gjorde före kriget. Produktionen har inte blivit större, men stora delar av den tyska industrien voro förut inriktade på produktion av rustningsmaterial, medan det nu endast är fråga om produktion för den fredliga sektorn. Också konkurrensen från Japan börja vi få känning av. Allt detta tyder på att vi ganska snabbt kunna stå inför fullkomligt nya problemställningar på det ekonomiska området.

Jag vill i detta sammanhang erinra om herr Myrdals prognos som handelsminister — jag tror att det var 1945 eller 1946 — att vi hade att vänta en ytterst svår depression, på samma sätt som efter första världskriget. Regeringen inriktade sitt handlingsprogram efter denna prognos, och vi veta ju att den innebar en allvarlig felbedömning, som vi sedan måst bära följderna av i vårt ekonomiska liv. Jag tror för min del att herr Myrdals pessimistiska prognos vore mera på sin plats i dagens läge, och jag vågar uttrycka förhoppningen att regeringen med vaken blick följer händelsernas utveckling och handlar därefter, så att den inte nu liksom förra gången blir »tagen på sängen» av en utveckling, som går i helt annan riktning än man väntat.

Herr SUNDVIK: Herr talman! Reservanternas ha i sin reservation i första hand upplagit frågan om levnadskostnadsstegringen under 1951. Det är inte första gången denna fråga tas upp här i riksdagen. I andra kammaren ha högerns och folkpartiets ledare funnit detta ämne mycket intressant, varför de mycket fördjupat sig i detsamma. Reservanternas tyckas ha blivit imponerade av vad deras ledare anfört och ha därför upprepat detta i sin reservation.

De ha till reservationen bifogat en tabell, som visar hur utvecklingen gestaltat sig här i Sverige i förhållande till vissa andra länder. Jag vet inte, varför denna tabell kommit att omfatta så få länder som den gjort. Om reservanternas tagit med flera länder, skulle det nog ha blivit ett helt annat jämförelsematerial än som nu finns i den bifogade tabellen. Men det är möjligt att reservanternas, om de hade utökad tabellen med flera länder, inte skulle ha nått samma effekt. Hade de t. ex. tagit med Finland med dess 32 procents ökning, Österrike och Island med ungefär lika betydande ökning och dessutom Australien med 36 procents ökning, skulle tabellen ha fått ett helt annat utseende. Om sedan denna tabell hade indelats i tre grupper, skulle den högsta gruppen komma att omfatta Frankrike, Finland, Österrike, Island och Australien — länder, som haft en ungefär likartad utveckling. En mellangrupp skulle sedan utgöras av Holland, Norge, Danmark, Sverige, Kanada och Storbritannien, och så skulle vi få en lägre grupp, avseende länder med mindre prisökningar. Hade man emellertid förfarit på detta sätt, skulle som sagt effekten inte blivit så stor.

Jag förmodar att det också finns en hel del andra faktorer, som inverka i detta avseende. Vi ha i dag sett i tidningarna, att England skall minska sina subventioner. Jag förutsätter därför att de verkliga livsmedelskostnader, som gällt i England men som hållits nere på grund av de stora subventionerna, inte ha blivit riktigt återgivna i tabellen. Och jag skulle tro att detsamma är förhållandet även med Norge.

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

Reservanterna säga vidare, att i den ekonomiska debatten har en stor roll när det gäller den inhemska prisutvecklingen tillagts den stegring av skogsprodukternas priser, som framkallats genom exportkonjunkturen. Reservanterna bestrida emellertid att så skulle vara förhållandet i någon större utsträckning. Denna prisstegring har däremot lett till ett ökat företagssparande, säga de.

Denna beskrivning synes åtminstone för mig inte vara fullständig. Det är i alla fall ett känt faktum, att exportindustrien, och då särskilt trävaruindustrien, haft mycket goda vinstkonjunkturen, något som medfört att det under den senast förflutna hösten kunnat uttagas mycket höga priser för skogsprodukter. Därigenom ha många större och mindre skogsägare fått stora summor kontanta medel i sin hand, som de i vanliga fall ej bruka ha. Folkpartiets ledare uppmärksammade detta förhållande tidigt under hösten och föreslog, att skogsägarna skulle få vidkännas en särskild konjunkturskatt på grund av dessa vinster. Att industriföretagen haft goda vinstkonjunkturen, framgår väl också av de nu bekantgjorda boksluten.

Nu är det väl en erfarenhet, som litet var av oss gjort, att när inkomsterna flöda väger man inte heller utgifterna så noga. Om det då är flera människor än tidigare med rikliga inkomster, som handskas mer eller mindre lättsinigt med utgifterna, är det klart att detta i hög grad bidrar till inflationen.

Reservanterna vilja inte helt förneka, att de internationella prisstegringarna kunnat inverka på den svenska prisnivån. Men, säga de, då skall den svenska penningpolitiken vara så utformad, att den förhindrar utifrån kommande impulser till stegring av den inhemska pris- och lönenivån. Herr Ewerlöf har här i sitt anförande ytterligare utvecklat denna tankegång. Men för min del har jag funnit, att regeringen vidtagit vissa åtgärder för att hålla tillbaka den inflation, som kan härledas av skogsindustriens ökade inkomster.

Vad beträffar importen torde det vara svårare att påverka priserna, om Sve-

rige skall befrämja handelns liberalisering. I en till bankoutskottets utlåtande nr 20 — som avgavs i maj föregående år — av högerns och folkpartiets representanter avgiven reservation hade uttalats stora farhågor för ett bakslag för liberaliseringssträvandena för Sveriges del. Reservanterna förordade i denna reservation en effektiv kreditätstramning, därför att en sådan vore ägnad att hålla tillbaka importen. Handelsbalansen och betalningsrelationerna gentemot utlandet hade på sista tiden utvecklats på ett så oförmånligt sätt, sade reservanterna i maj 1951, att man allvarligt måste befara ett bakslag för liberaliseringssträvandena. De sade vidare, att det med en måttlig nedgång av importen borde vara möjligt att åstadkomma en icke oväsentlig förstärkning av landets tillgångar på utländska betalningsmedel, då vårt land med en stärkt valutareserv skulle vara vida bättre rustat att möta de påfrestningar, som komma från de höga priserna på många viktiga importvaror.

Hur har det nu utvecklats sig efter den tiden? Liberaliseringssträvandena för en fri europahandel ha ej varit utsatta för något hot från Sveriges sida. Importen har fortsatt att vara hög, och valutaställningen har förbättrats. Utvecklingen kom alltså att gå i en helt annan riktning än vad reservanterna förutsågo i maj månad föregående år.

Reservanterna ha sedan övergått till att förorda en räntehöjning för att åstadkomma en stramare penningmarknad. Detta skulle leda till ett hejdande av inflationen och vidare sänka levnadskostnaderna. Men även beträffande dessa rekommendationer ha regeringen och riksbanken sökt sig fram på andra vägar. En frivillig överenskommelse har — som herr Ewerlöf här har talat om — träffats mellan riksbanken och affärsbankerna, vilken synes komma att leda till en effektiv åtstramning utan räntehöjning. Fullföljes överenskomsten konsekvent, synes en verklig åtstramning komma till stånd. Det är emellertid av stor betydelse för den fortsatta utvecklingen, att riksbanken är

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

restriktiv i fråga om påspädning av betalningsmedel på penningmarknaden. Fullföljes därför den träffade överenskommelsen på ett effektivt sätt, är det utskottets förhoppning, att den överkonjunktur, som nu varit rådande en längre tid, kommer att dämpas, varigenom möjligheterna att ernå en stabilisering av penningvärdet ytterligare ökas.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NORDENSON: Herr talman! De viktigaste punkterna, som här är omstridda, har ju redan blivit behandlade, och jag skall därför endast anknyta några reflexioner.

Det finns en punkt, där det råder en viss samstämmighet mellan utskottsmajoriteten och reservanterna, och det är beträffande valutan. Man konstaterar med tillfredsställelse den förbättring, som har skett i vår valutareserv, men man har också blicken öppen för att sammansättningen av valutan är otillfredsställande. Det är i övervägande grad EPU-valutor, som vi nu disponerar, och dessa kan nu vid en omkastning av handelsbalansen komma att flyta ut mycket hastigt. Vidare har vi ett stort belopp av icke utbytbara valutor, som innebär en mycket diskutabel tillgång.

Däremot är ju behållningen av guld och dollars så till vida mycket otillfredsställande som den under året har sjunkit med icke mindre än 52 miljoner. Det innebär, såsom vi alla veta, en utomordentlig svaghet i vårt läge, därför att det inte bereder oss den rörelsefrihet i fråga om våra importmöjligheter som vi skulle vilja ha för att framför allt kunna köpa erforderliga varor på det billigaste hållet. Vår ställning måste därför anses vara svag och icke motsvara den gynnsamma utveckling av vår handelsbalans, som har ägt rum under de gångna åren.

Jag tror vidare att man i nuvarande läge måste utöva en mycket stor vaksamhet på den fortsatta utvecklingen. Situationen på den internationella valu-

tamarknaden måste för närvarande betecknas såsom ytterligt labil. Vi kan under det här året få uppleva plötsliga och stora förändringar när det gäller de ledande ländernas valutor, och detta skulle självfallet i allra högsta grad inverka på våra förhållanden. Jag vill därför i likhet med herr De Geer understryka vikten av att man håller ett mycket vaksamt öga på den fortsatta utvecklingen och att man i god tid försöker bereda sig på hur man bör möta utvecklingen i olika lägen. Vi får inte låta överraska oss på samma sätt som vi gjorde hösten 1949, när pundet devalverades.

Om jag sedan övergår till den allmänna penningpolitiken, måste jag säga att meningsmotsättningarna mellan utskottsmajoriteten och reservanterna är betydligt större. Jag måste ett ögonblick komma tillbaka till det uttalande, som herr Ewerlöf redan har citerat. Utskottsmajoriteten har nämligen förklarat, att om vi betraktar utvecklingen från hösten 1949 och tar hänsyn till inkomstförskjutningen, kan utvecklingen i vårt land icke sägas ha varit särskilt ogynnsam. Herr Ewerlöf har redan påpekat att detta ju innebär ett accepterande av inflationen, så snart den kompenseras av motsvarande lönestegringar. Man får här intryck av att majoriteten är i färd med att tappa bort det krav, som uppställts såväl i statsverkspropositionen som vid senare tillfällen, nämligen att vi framför allt bör bevara vårt penningvärde. Och det är så mycket märkligare att detta sker när vi har att bedöma centralbankens verksamhet och sätt att handha sin uppgift. Det hör ju, såsom vi vet, till en sådan institutions allra främsta uppgifter att söka bevara penningvärdet, och om man håller fast vid detta krav, har jag mycket svårt att betrakta vårt läge så ljust som utskottsmajoriteten gör.

Jag skall inte nu gå in på någon närmare jämförelse med förhållandena i andra länder, ehuru det skulle vara mycket frestande. Det skulle lätt föra för långt, men jag vill ha sagt, att det nog finns många här i vårt land som — om vi skall hålla oss till förhållande-

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

na i Schweiz — skulle ha föredragit den något hårdare och restriktivare politik, som det landet har fört, och därigenom befunnit sig i den situationen, att man hade haft ett väsentligt bättre bevarat penningvärde. Vi skall komma ihåg att vårt läge är sådant, att en person som har penningfordringar i vårt land förlorat fyra gånger mera än en person i motsvarande läge i Schweiz under samma tid.

Det är särskilt anmärkningsvärt, hur litet det i utskottsutlåtandet talas om faran av penningvärdeförsämring och risken därför jämfört med olägenheterna av räntestegringar. Både regeringens resonemang och utskottsmajoritetens uttalanden tyder på att man börjar anse det vara en större fara för vårt ekonomiska liv att få räntestegringar än att få penningvärdeförsämringar.

Går man till motiveringen för lågräntepolitiken, vet vi att det är kravet på hyresstopp som utgör det främsta motivet. Hyresstoppets upprätthållande har därigenom blivit en av hörnstenarna i regeringens och riksbankens ekonomiska politik. Det har visserligen många gånger resonerats om vilka verkningar en räntestegring skulle få, men det kan kanske vara skäl att erinra om det ännu en gång.

Kooperativa förbundet har i sitt utlåtande till ränteregleringslagen påpekat, att en stegring med en halv procent av långa räntan skulle innebära omkring 6 procent stegring på hyran i nya hus och 3 procent i äldre hus. Ser man efter vad hyresökningen skulle betyda för levnadskostnaderna, kommer KF till att en räntestegring med en procent skulle för hyresgäster i nybyggda hus medföra en ökning av levnadskostnaderna med cirka en procent. Det är nu för att undvika dessa stegringar som man så hårt kämpar för lågräntepolitiken. Men man får ju inte glömma, vilka svårigheter vi dock har fått som resultat av den politik som vi hittills har fört. Svårigheterna illustreras av att den engångsinflation, som vi räknade med vid ingången av 1951, inte som väntat medförde endast 10 procents prisstegring utan i

stället föranledde en stegring med 20 procent. Nu måste vi räkna med att de genomförda lönestegringarna kommer att åstadkomma en ny inflationsvåg, som kommer att kunna bli ganska betydande och kanske kommer att uppgå ända till 10 procent.

Vi får inte heller glömma att genom dessa inflationsvågor berövas en person, som har en penningfordran, för varje gång en motsvarande procent av sitt kapital, och att var och en som har en skuld genom inflationsvågen befrias från en motsvarande del av skulden, varigenom han får en oförtjänt förmögenhetsökning. Jag vill då fråga, om det verkligen skulle vara en sådan förfärlig olycka och orättvisa, om den som genom inflationen får en premie på låt oss säga 10 procent till sitt kapital finge erlægga en halv procent mera i ränta på sitt lån? Eller att den som berövas 10 procent av sitt kapital, som han har insatt exempelvis på sparbank, finge en kompensation i form av en halv procent högre ränta? Jag måste understryka att det förefaller mig som om införande av den rörliga räntan innebure en mycket tilltalande akt av rättvisa.

Hur djupt ränteskräcken har gripit omkring sig framgår av ett yttrande av utskottsmajoriteten om de marknadsoperationer från riksbankens sida, som skulle varit erforderliga för att under senare halvåret 1951 suga upp det likviditetsöverskott, som uppkom genom bankens omfattande valutaköp. Såsom redan herr Ewerlöf framhållit uttalar utskottet, att »den räntesats som hade erfordrats för att snabbt kunna i sin helhet indraga dessa medel från marknaden genom en inlåningsoperation från statens sida uppenbarligen behövt vara mycket hög» och att det inneburit »en räntestjustering av en omfattning, som icke på längre sikt kan anses ekonomiskt motiverad och som hade framkallat svårartade komplikationer på kreditmarknaden». Enligt utskottets mening hade det »legat utom möjligheternas gräns att på så kort tid, varom fråga var, få till stånd en avgörande förändring i fråga om likviditetsutvecklingen».

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

Jag tillåter mig här fråga: Vad vet utskottsmajoriteten egentligen om denna sak? Man har ju aldrig försökt att låta den rörliga räntan ingå som ett led i en planmässig ekonomisk politik, och då har man sannerligen icke något underlag för att fälla sådana omdömen. Och vem har sagt att en så stor likviditetsökning ovillkorligen skall till hundra procent sugas upp på ett minimum av tid? Det är klart att det kan krävas en viss övergångstid, men det får inte hindra oss från att vidtaga lämpliga åtgärder. Hela det resonemang, som utskottsmajoriteten för, hänger i själva verket i luften, så länge man inte gjort ett allvarligt försök att planmässigt begagna sig av räntan. Man kan inte då fälla så kategoriska omdömen som här uttalats.

Jag vill här inflicka, att regeringens och riksbankens inställning till ränteproblemet påminner mig om den där mannen, som hade fått eksem och försökte alla möjliga krämer, salvor och tinkturer däremot utan att lyckas bli av med eksemet. När någon frågade honom, om han hade försökt använda tvål och vatten, svarade han: »Nej, det förs jag absolut inte!» Men när man lyckats övertala honom att göra ett försök med det, visade det sig att eksemet mycket snart gick bort.

Det förefaller emellertid som om regeringens och riksbankens misstro till den rörliga räntan motsvaras av en viss klenro även till de övriga medel som de själva tillgriper på det här området. Jag vill erinra om att när finansministern skulle motivera införandet av ränteregleringslagen var han betydligt försiktigare än riksbanksfullmäktige, och han ifrågasatte även i vilken mån man verkligen skulle kunna hålla räntan nere. Han betecknade lagen endast som ett medel »att förhindra omotiverade och samtidigt ogynnsamma räntekonsekvenser av kreditåtstramande åtgärder». »Däremot», tillägger han, »bör ränteregleringen icke användas för att etablera en räntenivå ur balans med marknadsläget, sådant detta på något längre sikt gestaltas bland annat under inflytande

av den allmänna ekonomiska politiken.»

Om jag förstått finansministern rätt, så går det enligt hans uppfattning inte att genom hårda restriktioner, såsom ränteregleringen, låsa sig fast vid ett ränteläge, som strider mot marknadens naturliga läge, utan man kan endast modifiera övergångarna och dämpa smärre förskjutningar och variationer. Men därmed är i själva verket lågräntepolitikens genomförbarhet allvarligt ifrågasatt, och vi har fått ett belägg för regeringshängarnas eget tvivel på genomförbarheten av deras idéer.

Ett ytterligare belägg härför har framkommit när vi har granskat riksbankens förvaltning. I april 1951 begärde en av fullmäktige, herr Kristensson, att en utredning skulle igångsättas av fullmäktige angående olika möjligheter att åstadkomma en åtstramning på kreditmarknaden. Efter en längre diskussion beslöt fullmäktige att bordlägga frågan, och den återupptogs i juni förra året. Då avslogs herr Kristenssons begäran av fullmäktiges majoritet, och herr Kristensson reserverade sig. Ett sådant avslag förefaller något överraskande inte minst med hänsyn till att det i alla fall sedan visade sig nödvändigt för bankofullmäktige att framlägga förslag till restriktiva åtgärder.

I det sammanhanget gjorde bankofullmäktigen Hall ett mycket märkligt och intressant uttalande: »Den av herr Kristensson önskade åtstramningen kan i nuvarande läge knappast åstadkommas utan att ränteläget påverkas. Ju starkare åtgärder som vidtagas för att ytterligare åtstrama marknaden, ju större måste räntestegringarna bli. Det är således ingen mening att diskutera arten eller graden av de åtgärder i åtstramande syfte, som böra vidtagas, om man inte samtidigt bestämmer sig för vilka räntestegringar man är beredd att acceptera. Åtstramning och räntestegring äro två oskiljaktiga sidor av samma sak.»

Här deklarerar alldeles klart, att likviditetsåtstramning på marknaden ovillkorligen medför räntestegring. Vidhåller man då hårdnackat lågräntepolitiken,

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

måste man avstå från en konsekvent genomförd åtstramning, men därmed avstår man också från ett av de hittills erkänt viktigaste vapnen för penningvärdets bevarande. Om man har de utgångspunkter, som herr Hall här talar om, kommer de som skall handha vår penningpolitik att ställas i valet mellan att föra en lågräntepolitik och att bevara penningvärdet. Väljer man det ena, så offerar man med nödvändighet det andra.

Jag vill ansluta mig till vad herr De Geer sade om att riksbanken borde i höstas tidigare än som skedde ha tagit upp förhandlingar med bankerna om åtgärder för likviditetsåtstramning. Man hade enligt min mening inte behövt avvakta ränteregleringslagen. De förhandlingar, som ägde rum i januari och februari, sköttes av riksbankschefen på ett sådant sätt att man har anledning tro, att om han tagit upp konversationerna i höstas, hade det funnits ganska stora utsikter för att ett resultat hade kunnat uppnås redan då. Det hade betytt att riksdagen inte behövt acceptera den enligt min mening fullständigt monstruösa ränteregleringslagen. Vi hade dessutom fått till stånd en likviditetsåtstramning vid en tidigare tidpunkt, och därmed hade kanske den inflationsvåg, som har kommit till uttryck i den senaste lönestegringen, kunnat dämpas.

Vi måste göra klart för oss att när åtstramningen har kommit till stånd, så kommer den kanske att medföra tendenser till räntestegring, och skulle detta då medföra, att riksbanken i samförstånd med regeringen började mjuka upp kreditrestriktionerna för att bevara lågräntan, har vi fått det ytterligare bekräftat, att för dem, som handhar penningpolitiken i detta land, är inte penningvärdets bevarande det främsta riktmärket, utan det är ränte- och hyresstoppets upprätthållande som är det huvudsakliga målet för penningpolitiken. Men då är, herr talman, också den svenska kronan på allvar inne i farozonen. Jag ber att få yrka bifall till den av herr Ewerlöf avgivna reservationen.

Herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Det är inte min avsikt att här ingå i något försvar av riksbankspolitiken — det behöver jag inte göra. Men eftersom reservanternas yttrande har den innebörden att det riktar sig även emot regeringens ekonomiska politik, ger detta mig anledning att ta till orda.

Det är här ju fråga om vårt läges utveckling under år 1951. Det är vad som då inträffade som i dag är föremål för behandling. Jag observerar då ett uttalande från reservanterna, att vår penningvärdeförsämring under 1951 ter sig betänklig och anmärkningsvärd i belysning av prisutvecklingen i de övriga västeuropeiska länderna. Detta vilja reservanterna styrka med hjälp av en tabell över levnadskostnadernas utveckling i vissa länder. Min avsikt är inte att här på nytt gå in på frågan, vilket av de västeuropeiska länderna som har lyckats bäst eller sämst i sin kamp emot inflationen. Men jag tycker att vi böra titta på den där tabellen ur en annan synpunkt, och jag tror, att om man studerar den noga, så finner man, att de länder som det är någon anledning att jämföra vårt land med, kunna uppdelas i två mycket bestämda grupper.

Den ena gruppen består av länder, som 1949 devalverade fullt ut med England och som samtidigt ha full sysselsättning. Kärnan i denna grupp består av Holland, Norge och Sverige. England hör naturligtvis i grund och botten dit, även om levnadskostnadsstegringen där inte har varit fullt i nivå med den i de tre andra länderna. Det kan ju hända att den nya medicin, som rekommenderades i det engelska underhuset i går, leder till att en utjämning snart kommer till stånd, men den saken skall jag inte gå in på här. Danmark står litet grand mitt emellan; där har man förhållandevis stor arbetslöshet men också en förhållandevis stor levnadskostnadsstegring.

Kärnan i den andra gruppen, Belgien, Västtyskland och Italien, består av länder, som inte devalverade helt och som ha en rätt betydande arbetslöshet.

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

Jag kanske kan illustrera detta med att anföra Europakommissionens senaste siffror för arbetslöshetsläget under september 1951. I procent av antalet löntagare var arbetslösheten i Sverige en procent, i Norge en procent, i Holland två till tre procent, i England två till tre procent, i Danmark fem procent, i Belgien åtta procent, i Italien femton procent och i Västtyskland tio procent.

Jag har alltså velat fästa uppmärksamheten på att det här finns två mycket bestämt avgränsade grupper. Den grupp vi tillhöra har full sysselsättning och har haft en levnadskostnadsstegring under år 1951 med något över 20 procent. Det finns en annan grupp med arbetslöshet och mindre devalvering, som har en levnadskostnadsstegring, liggande strax över och strax under tio procent.

Man kan naturligtvis som herr Nordenson åberopa Schweiz. Schweiz är ju ett särfall, men inte på grund av den hårda politik som Schweiz för. Jag har upprepade gånger gått igenom Schweiz' krisåtgärder, och jag har funnit att i stort sett äro de bra mycket lindrigare än våra svenska. Det är ju så, att Schweiz inte alls devalverade sin valuta. Schweiz för en arbetsmarknadspolitik, som består i att man skaffar sig det nödiga antalet arbetare genom import från Italien, när man behöver arbetskraft, och att man skickar hem denna när man inte behöver den längre. Man kan alltså där tillgodose sitt arbetskraftsbehov i olika situationer utan att ha vare sig brist på eller överskott på arbetskraft. Därtill kommer naturligtvis att Schweiz sedan gammalt har en så ofantligt stark valutaställning att den är säregen i hela Europa. Den ledde t. ex. till att den schweiziska regeringen kunde inför prisstegringarna 1949—1950 rikta en direkt uppmaning till både den enskilde medborgaren och affärsmännen: »Hamstra, lägg på lager; köp nu, medan det är billigt!» Det är klart att denna åtgärd vann stor efterföljd och eftersom man hade råd att följa den med hänsyn till sin stora valutare-

serv, medförde den en avtrubning av levnadskostnadsstegringen.

Jag vill alltså bara här slå fast, att vårt läge är identiskt med andra länders i Europa som ha samma förutsättningar som vi. Och när herr Ewerlöf nu säger, att man inte skall jämföra vårt från kriget förskonade land med andra, av kriget drabbade länder och att vi ha haft särskilt goda produktionsbetingelser, beror väl detta på ett tankefel från herr Ewerlöfs sida. Om det är så, att förskonandet från kriget skulle leda till obetydlig prisstegring, är det ju oförklarligt, att de länder, som drabbats hårdast av kriget, t. ex. Tyskland och Italien, skulle ha den minsta levnadskostnadsstegringen. Nej, herr Ewerlöf, det är alldeles tvärtom i fråga om möjligheten till produktionsökning. Det ligger ju i sakens natur att i ett land, som har stor arbetslöshet, har man, om det blir en högkonjunktur, hell andra möjligheter att öka produktionen just därför att det finns en stor oförbrukad arbetskraftsreserv, och detta gör att särskilt dessa arbetslöshetsländer ha haft större möjligheter än länderna med full sysselsättning att i det läget öka sin produktion. Därför innebar herr Ewerlöfs anmärkning raka motsatsen till vad som i verkligheten har inträffat.

Om man sedan vill gå över till den frågan vad som gjort att vi och andra länder ha fått så stark levnadskostnadsstegring, så finns det väl inte någon människa bland dem som vilja tänka opartiskt, som inte medger att det finns tre orsaker — de höra visserligen samman men man kan särskilja dem — och de äro: stegringen av importpriserna, stegringen av exportpriserna med den påverkan detta haft på de inre priserna, och, helt naturligt, inkomstutvecklingen, som har tagit sig uttryck i bland annat höjda löner.

Det är klart att det har varit möjligt att få högre löner i länder, som ha full sysselsättning och starka arbetsmarknadsorganisationer, än i länder med arbetslöshet och utan fullt lika starka organisationer. Men sedan finns det här i landet en sak som vi ha haft men som inte alla länder ha haft, nämligen en

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

utomordentligt tillspetsad vinstkonjunktur.

Reservanterna säga nu, att vi inte böra syssla med denna vinstkonjunktur. Ingenting talar för att inflationstendenserna från de exporterande skogsindustrierna varit av avgörande betydelse, säger man från deras sida. Den politiska oppositionen i Sverige är säkerligen den enda som vågar fälla ett sådant yttrande. Alla äro vi fullt på det klara med att detta är en pådrivande kraft som vi haft i större mått än man haft i de flesta andra länder. Nej, säga reservanterna, det är andra prisuppdrivande krafter av inhemskt ursprung, som ha verkat. Vilka? Ja, herr Ewerlöf skulle exemplifiera det i det anförande han nyss höll. Han gjorde det också, och vad kom han då till för resultat? Jo, han kom fram till att lönestegringarna äro den inhemska prisuppdrivande kraft, som har satt sitt särmerke på Sverige.

Nu skall jag inte gå in på dessa diskussioner, om lönerna ha stigit mer eller mindre i Sverige än i andra länder. Jag skall inte heller gå in på frågan, huruvida det har varit rimligt att löntagarna ha fått kompensation för prisstegringen. Jag skall över huvud inte gå in på den frågan heller, huruvida det i ett land som Sverige med full sysselsättning och starka löntagarorganisationer finns någon möjlighet att hindra den utvecklingen. Det skall jag inte ta upp här, ty det kanske inte är så betydelsefullt i det sammanhang vi nu resonera om. Men vi komma alltså fram till att inkomstutvecklingen, däri inneslutet lönestegringarna, är en av de faktorer, som ha medverkat till penningvärdeförsämringen. Då är det av utomordentligt stor betydelse att avgöra, om denna påverkan från inkomststegringens sida har skett därigenom, att den primärt har skapat en större efterfrågan på varor och tjänster och att denna efterfrågan har drivit upp priserna, eller om lönestegringarna ha verkat prisuppdrivande i form av kostnadsstegringar. Det ena kommer före, det andra kommer efter, och det är ganska viktigt att hålla den ordningen i minnet.

Jag har för min del låtit göra en liten analys beträffande levnadskostnadsstegringen i Sverige under 1951, och jag har funnit, att livsmedlen stego i pris från september 1950 till december 1951 med 23,8 procent. Det gällde mejerivaror, margarin, ägg, köttvaror, fisk, mjölk och bröd, kaffe, te och kakao, socker, potatis och äpplen. Jag frågar: Finns det något av de av mig uppräknade varuslagen, som inte var priskontrollerat? Har inte prisstegringen medgivits av priskontrollnämnden? Och varför? Jo, på grund av kostnadsstegringen. Bostadskostnaden steg med 4 %. Jag undrar, om detta berodde på efterfrågan eller om det berodde på Kungl. Maj:ts beslut att medgiva denna stegring på grund av höjda kostnader. Bränsle och lyse stego med 52,5 %. Var det inte de höjda priserna på kol och koks utifrån, som sedan avspeglade sig i höjda priser även på ved? Kläder och skor stego med 27,2 %, övriga utgifter med 19,3 — det rör sig om möbler, hushållstextilier, glas och porslin, övriga husgeråd, tvål etc., tidningar och böcker, förenings- och försäkringsavgifter, sprit, tobak, nöjen, lokala resor, omnibusresor, porto och telegram. Jag skulle vilja fråga: Var i denna levnadskostnadsstegring kommer den stegrade efterfrågan in som en primär drivkraft?

Jag kommer därför till det resultatet, att vi kunna slå fast, att levnadskostnadsstegringen hos oss liksom i alla andra länder har berott på dessa tre ting: höjda importpriser, höjda exportpriser och höjda inkomster, som hos oss ha avspeglat sig i höjda priser genom att de ha kommit att innebära ett ökat kostnadselement. Detta framgår ju också därav, att den väsentliga prisstegringen skedde under första kvartalet 1951, alltså innan avtalen slutits och innan konsumenterna fått de nya pengarna i sin hand. Den inhemska prisuppdrivande kraften är alltså inkomststegringen, lönestegringen. Vad var det som orsakade lönestegringen? Var den en fullt självständig företeelse? Nej, den orsakades därav, att det rådde en utomordent-

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

lig efterfrågan på arbetskraft, som av organisationerna kunde utnyttjas för lönestegringar. Och vad var det som skapade denna utomordentliga efterfrågan på arbetskraft? Det var vinstkonjunkturen.

Nu har regeringens politik gått ut på att bekämpa inflationen, att hålla tillbaka prisstegringarna och att skydda penningvärdet efter bästa förmåga. Denna politik har innefattat många ting. Den har icke i ringa grad riktat sig just mot vinstkonjunkturen och mot investeringslusten. Det är ju ganska naturligt, att när reservanterna här skola kritisera riksbankens politik för förra året, blir det närmast kreditåtstramningen som man är missnöjd med. Man nämner egentligen inte någonting annat, och detta är rätt naturligt, eftersom ju oppositionen på de andra punkterna aldrig har begärt mer än regeringen gjort. Det är alltså nu fråga om kreditåtstramningen.

Enligt reservanternas mening skulle man med tillhjälp av en snabbare genomförd och hårdare kreditutstramning ha skapat en motvikt mot prisstegringen, och prisstegringen beror enligt reservanterna på lönestegringen. Kreditåtstramningen skulle alltså för att kunna ha någon verkan under 1951, som vi nu resonera om, ha satts in senast på förhösten 1950, ty annars hade den ju inte kunnat påverka de avtalsrörelser som blevo bestämmande för lönerna under 1951.

Vi gjorde också en sådan kreditåtstramning. Vi stramade åt krediten från sommaren 1950 och läto denna åtstramning fortskrida så långt, att vi till och med blevo nödsakade att höja diskontot med en halv procent. Men sedan sågo vi, att man inte kunde fortsätta med den kreditåtstramningen, utan att detta skulle leda till en mycket stor räntestegring. Det verkar, som om reservanterna fortfarande levde kvar i den där kvartsprocentmentaliteten, som de haft nu under ett år. Jag vill bara fästa uppmärksamheten på att när Englands nya regering bedömde sitt läge, började den med en halv procent, men den fick

snart bestämma sig för att, om den skulle följa vägen med räntestegring som kreditåtstramande element, räkna i helt andra kvantiteter, och i går blev det en och en halv procent till, d. v. s. tillsammans två procent. Nu, herr Nordenson, använder den engelska regeringen det där »tvål och vatten», som herr Nordenson rekommenderade, och nu kurna vi ju få tillfälle att se, vilket rengöringsmedel — Sveriges eller Englands — som får de bästa verkningarna, om det över huvud taget är möjligt att göra några jämförelser. Man skall väl då inte försöka inbilla folk, att det är fråga om kvarts- och halvprocenter, om man skall nå en kreditåtstramning som kan få någon avgörande betydelse för efterfrågan på arbetskraft och på lönesättningen. Men när man konstaterar, att det i så fall blir fråga om mycket stora räntestegringar, då får man lov att tänka på vilka andra verkningar sådana räntestegringar få på hela samhällsekonomin, alltså på mångahanda ting, inte bara på bostadspolitiken, herr Nordenson! Vi vilja icke ta ansvaret för de omkostningar i samhället, som en sådan räntestegring skulle medföra.

Nu beklagar jag allvarligt — jag liksom reservanterna — att vi icke blevo i tillfälle att göra kreditåtstramningen efter den linje, som vi på sista tiden följt, tidigare än vi gjort. Det är mycket ledsamt, att idén om en ränteregleringslag inte dök upp i våra huvuden i början på 1950. Det är ju möjligt, att om vi hade kunnat bakom en sådan lag träffa avtal om kreditåtstramning, såsom vi sedermera gjort, hade detta kunnat påverka vårt läge. Jag tror dock icke, att i den tillspetsade vinstkonjunkturen, som rådde, det ändå skulle varit möjligt för oss att hålla tillbaka prisstegringen så särdeles mycket, ty det var oerhört starka krafter emot.

Nu har jag hört, att man undrat här — och jag har till och med fått en fråga från herr De Geer — om vi inte hade kunnat vidtaga den där kreditåtstramningen utan att ha en ränteregleringslag. Herr Ewerlöf har ju tryckt på detta, och herr Nordenson har också va-

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

rit inne på samma tankegång. Det är ju lätt för herrarna att göra detta, eftersom ni så väl förstå, att min tunga i rätt hög grad är bunden på denna punkt. Men jag vill bara fästa uppmärksamheten på att liksom herr Ewerlöf, herr Nordenson och herr De Geer äro anhängare av den gamla metoden med kreditåtstramning med vad de kalla rörlig ränta — i nuvarande läge liktydigt med en starkt höjd ränta — bekänna sig de ledande männen i vårt kreditväsen i landet till samma religion. Det är för dem att taga avstånd ifrån sin egen principiella uppfattning, att gå in på den linje som det nya systemet med räntereglering innebär, och jag skulle väl ändå vilja säga, att det fordras ett stort mått av självövertvinnelse för att på det sättet svika sina egna åsikter. Det kanske inte är så lätt att göra det, om man inte ställes inför ett faktum, där man har att välja, och ingen skall inbilla mig — och jag vet väl ändå *något* om detta — att det skulle vara möjligt att genomföra den kreditåtstramning som vi ha i dag, utan att ränteregleringslagen funnes i verklighetens värld. Detta monstern, herr Nordenson, är ju nödvändigt för den, efter vad det nu förefaller, accepterade linjen för kreditåtstramning.

Vår penningvärdesförsämring är, som reservanterna säga, betänklig. Vi vilja inte säga, att det är bra att den har inträffat. Jag skall inte heller här säga, att vi ha gjort vårt verk bättre än alla andra. Jag vill bara säga, att jag inte tror att vi behöva skämmas för vad vi ha gjort, om vi jämföra oss med andra. Jag tror att det kommer att visa sig, när denna fråga kan mera objektivt behandlas, att vi kanske väl försvara vår plats bland andra folk i vår kamp mot den ofantliga vinstkonjunktur som rustningshaussen i världen har framskapat.

Det är klart, att vi kunna anslå en pessimistisk ton, när vi i dag måste säga oss, att vi icke ha funnit lösningen på frågan, hur man skall kunna bevara ett stabilt penningvärde i den fulla sysselsättningens samhälle. Jag för min del säger, att den fulla sysselsättningen är av så stort både ekonomiskt och socialt

intresse, att jag sätter den främst, men samtidigt erkänner jag behovet av ett stabilt penningvärde och vill medverka till att man inom ramen för den fulla sysselsättningen gör allt som göras kan för att nå fram till det målet. Jag skall inte ytterligare upprepa vad jag där tidigare har sagt och vad jag fortfarande håller fast vid, nämligen att ett stabilt penningvärde är en oskattbar tillgång för samhället.

Slutligen riktade herr De Geer till mig den uppmaningen att vi skulle slå dövörat till för alla petitioner till regeringen om att man skall försöka upprätthålla hela det näringsliv som skapades i drivhusluften under den tid, när allting kunde säljas och kunde säljas till vilka priser som helst. Jag kan bara säga här vad vi från regeringens sida ha sagt upprepade gånger: Vi komma att fortsätta att förorda den kräva politik som vi föra i dag — givetvis anpassa den efter det allmänna lägets utveckling, men utnyttja möjligheterna att komma fram till ett sundare läge. Jag tror att herr De Geer kan lita på oss. Jag skulle vilja göra en liten stillsam hemställa till herr De Geer att inom den borgerliga opinionen verka för att man även där ger sitt stöd åt tanken på att fortsätta med den strama politiken. Min erfarenhet säger, att i en åtsramande konjunktur är ingen så lyhörd för önskemål om lättnader som den borgerliga oppositionen. Den brukar vara först på skansen, när det gäller att begära lättnader. Hjälpa mig på den fronten, herr De Geer, att försvara våra gemensamma intressen!

Herr EWERLÖF (kort genmäle): Herr talman! Jag skall inte som finansministern fördjupa mig i en detaljanalys av siffrorna om levnadskostnaderna i vissa länder. Jag tror att det är mycket ofruktbart att försöka resonera bort det intryck, som en sådan mera schematisk överblick i alla fall ger. Med dessa siffror ha vi inte avsett någonting annat än att ge en schematisk bild av utvecklingen. Vi äro fullt medvetna om att det

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

finns många omständigheter som göra, att man inte kan dra några alltför säkra slutsatser ur materialet. Men det pekar i alla fall i stort sett i en viss riktning, och det är detta som vi ha velat visa upp.

Herr Sundvik förklarade ju, att han tyckte att materialet var ofullständigt, eftersom vi inte hade med Finland, Island och Österrike. Jag ber att få försäkra honom, att anledningen inte är att vi inte vågat ta med dem därför att Sveriges ställning då skulle ge ett mera fördelaktigt intryck. Anledningen är att vi inte hade tillgång till siffror från dessa länder. Men jag tycker ändå, att det är rätt belysande, att man anser sig också behöva ha med Finland, Island och Österrike för att Sverige skall framstå i bättre relief.

Finansministern förebrådde mig för att jag vågat säga, att Sverige väl ändå borde ha haft ett jämförelsevis gynnsamt utgångsläge, eftersom vi inte varit med i kriget och eftersom vi hade goda förutsättningar för produktionen. Även det ville statsrådet resonera bort. Men jag tror inte, att någon kan komma förbi det förhållandet, att det gynnsamma läge, som vi med hänsyn till dessa omständigheter intagit, också borde ha givit oss större möjligheter att komma till rätta med den ekonomiska politiken än de andra länderna haft.

Jag fick ett mycket passivt intryck av finansministerns anförande. Han talade om den fulla sysselsättningen och de starka organisationerna. Han sade, att det är dessa som bestämma utvecklingen och att det inte är mycket annat att göra. Samtidigt sade han, att jag skulle ha understrukt, att lönestegringen egentligen varit den prisuppdrivande kraften. Jag vet inte någonting i mitt yttrande som skulle kunna uttolkas på det sättet. Jag försökte begränsa problemet till det som ju ändå skall diskuteras i dag, nämligen den under föregående år förda riksbankspolitiken. Jag har därför helt och hållet koncentrerat mig på att försöka leda i bevis, att det likviditetstillskott, som marknaden fick under år 1951, har haft en avgörande

inverkan på den omfattning som inflationen hos oss har fått. Det är denna inflationsbefrämjande inre omständighet som jag tillmäter den största betydelsen i detta sammanhang. På grund av detta likviditetstillskott har hela inflationsförloppet kunnat underhållas, och på grund därav ha möjligheter skapats för bl. a. en sådan utveckling på löneområdet som vi ha kunnat inregistrera.

Nu säger finansministern att vi ha försökt skydda penningvärdet och därvid använt många medel. Men är finansministern tillfredsställd med resultatet? Här har undan för undan serverats program med en och två och tre och fyra och fem punkter, och det har sagts att man därigenom anser sig ha fått kontroll över inflationen. Men hur har det gått? I fjol fingo vi veta, att prisstegringarna skulle röra sig om 8 till 10 procent. Det blev 20 procent. Vad beror detta på? Kan man inte ett ögonblick tänka sig, att det möjligen kan bero på att vi inte ha vågat ta steget fullt ut till en penningpolitik, som skulle kunna skapa ett annat ekonomiskt klimat? Det är därom dagens diskussion rör sig, och det är där som en väsentlig inflationsbefrämjande faktor är att söka.

Då frågar finansministern: Vilken ränta skulle detta kräva? Problemet var på våren att undvika de 275 miljoner kronor, som då späddes ut på marknaden genom stödköp. Problemet var på hösten att hålla tillbaka ytterligare så och så många hundra miljoner för att undvika den likviditetsutströmning som då ägde rum. Vi mena alltså fullt uppriktigt, att man inte alls hade behövt några exorbitanta räntehöjningar för att nå detta syfte. Jag har inte nämnt siffran $\frac{1}{4}$ % eller $\frac{1}{2}$ %, men jag säger, att jag tror att det hade varit möjligt att med en måttlig räntestegring nå det åsyftade resultatet och därmed bringa inflationen under kontroll.

Herr NORDENSON (kort genmäle): Herr talman! När finansministern vill illustrera, vilka räntestegringar man skulle nödgas tillgripa, väljer han England. Jag

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

vill erinra om att det finns en rad andra länder som under de gångna åren tillgripit räntestegringar för att dämpa konjunkturen och som därvid nöjt sig med mycket måttliga stegringar — $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$ och kanske upp till 1 procent. Enligt rapporter, som framkommit, har man funnit att detta har verkat dämpande. Man bör jämföra över en bredare front, om man skall få ett mått härvidlag.

När herr Sköld väljer England i nuvarande läge, vågar jag påstå att han väljer ett mycket extremt fall. Jag tvekar inte att säga, att England för närvarande ekonomiskt befinner sig i ett krisläge och att det kan ifrågasättas, huruvida landet i längden kan upprätthålla sin valuta. Att man i ett sådant krisläge tar till kraftiga medel måste man betrakta såsom någonting i och för sig naturligt — att åtgärderna bli exceptionellt stränga beror på läget. Jag tror ingalunda, att vi befinna oss eller ha befunnit oss i ett sådant svårt läge. Vi ha säkerligen mycket bättre ekonomisk balans än England, och då anser jag, att också måttliga stegringar skulle kunna ha verkan. Det har här blivit en myt, att man alltid skall behöva ta till en räntehöjning i allra högsta potens för att den skall ha någon verkan. Det överensstämmer icke med erfarenheten från andra länder.

Beträffande förhandlingarna med bankerna är det naturligtvis mycket lätt för herr Sköld att säga, att sådana inte skulle ha lett till något resultat. Men jag skulle vilja fråga: Har herr Sköld försökt föra förhandlingar, innan herr Sköld skaffade sig sin spikklubba?

Herr DE GEER (kort genmäle): Herr talman! Finansministern har bett om mitt stöd. Jag skall villigt lämna detta när det gäller företagarsektorn inom samhället. Däremot saknar jag både förmåga och vilja att lämna det på den politiska sektorn. Men just på företagarsektorn tror jag att stödet behövs. Företagarna klaga ofta över statliga ingrepp, och när de finna det med sin fördel

förenligt att begära lättnader, så ställa de sig i kön i kanslihuset. Så komplicerat som samhället är i dag vill jag dock icke bryta staven över hela denna kö, utan vi få naturligtvis underkasta den en kritisk granskning. Jag hoppas att finansministern anser, att mitt svar tillgodoser hans önskemål åtminstone till femtio procent.

Herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Jag skall först ta upp frågan om vårt gynnsamma utgångsläge. Jag skall inte svara på annat sätt än genom att så gott jag kan citera ett par små bitar ur den ekonomiska kommissionens för Europa översikt över 1951. Man säger där på ett ställe: »Alla handelsidkande länder voro mottagliga för inflation genom stegringen på världsmarknaden, ehuru trycket uppåt på lönerna otvetydigt var svagare i de länder, som hade en omfattande arbetslöshet eller där förhandlingsläget för fackföreningarna av andra orsaker var svagt.» Man säger på ett annat ställe: »Andra länder, framför allt Västtyskland, Belgien och Italien voro i stånd att hålla tillbaka inflationstrycket emedan de till följd av den låga nivån vid vilken de tidigare utnyttjat sina produktiva resurser voro i stånd att uppnå en avsevärd ökning i produktiviteten.» Det är just samma sak som jag här fäst uppmärksamheten på! När det blir en stark högkonjunktur med stor efterfrågan på varor, är det självfallet lättare för länder med outnyttjade produktionsresurser att skapa mera varor än för länder som ha hela sin apparat i gång.

Herr Ewerlöf säger vidare, att det förutsades, att priserna skulle stiga med 10 procent år 1951, men stegringen blev 20 procent. Varför blev det 20 procent? Det beror på att när det i december månad 1950 blev uppenbart, att kineserna deltog i det koreanska kriget, tilltog rustningshaussen. Vi fingo en ny prisstegring på råvaror, som ledde till en uppgång i priserna, vilken det inte hade varit lätt att förutse något tidigare på hösten.

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

Sedan säger herr Ewerlöf, att det här bara gällde att genom kreditåtstramning ta bort några hundra miljoner på våren och några hundra miljoner på hösten. Herr Ewerlöf! Med tillhjälp av budgetöverbalanseringen och de av företagen inbetalade prisutjämningsavgifterna drogs det bort ur marknaden betydligt större belopp än dessa. Att tro att vi skulle ha fått ett annat ekonomiskt klimat, om riksbanken hade kunnat undandra marknaden dessa summor, är väl ändå att ta fel på kvantiteternas betydelse.

Det är inte mycket lönt att syssla med det som varit. Herr Ewerlöf tror att det hade varit enkelt för oss att med tillhjälp av kreditåtstramning och räntestegring skapa ett ekonomiskt klimat som skulle med våra förutsättningar ha gjort det möjligt att undgå prisstegring. Jag vet inte, hur stor prisstegring herr Ewerlöf tänkt sig vi skulle kunna undgått. Erfarenheten från andra länder säger att det för oss skulle ha varit mycket svårt att nå några större resultat, och det är naturligtvis fråga om hur långt vi skulle ha velat gå i att skapa ett bistert klimat. Vi hade antagligen snart kommit till ett läge, där även herr Ewerlöf hade vänt.

Till herr Nordenson vill jag bara säga att vi över huvud taget inte ha några erfarenheter om verkningarna av måttliga räntestegringar i denna tid. Sådana kunna inte anföras från något land. Även om jag tänker mig en stor räntestegring vid en stigande konjunktur, kunna verkningarna icke registreras. Befinner man sig i ett fallande läge, kan man tro att ett resultat beror på en liten räntestegring.

Herr Nordenson brukar ju berätta historier. Jag skulle kanske kunna berätta en historia från Finland. En finne tillfrågades hur räntepolitiken i hans land hade verkat, och då svarade han: »Ja, vi höjde räntan, och det verkade inte, och så höjde vi räntan igen, och så verkade det inte, och nu försöker vi oss på att sänka den.» Ungefär sådana äro erfarenheterna i denna tid från hela världen, och därför är det ganska svårt

att spå. Jag kan inte säga annat än att när den svenska riksbanken med all sin erfarenhet och med all den expertis, som står till dess förfogande, bedömde läget så, att det icke finns möjlighet att komma till ett resultat med en kreditåtstramning, med mindre än man fick en mycket betydlig räntestegring — då väger detta mera än de allmänna talesätten som egentligen det inte finns något belägg för.

Herr Nordenson frågade vidare, om vi hade försökt förhandla med bankerna, innan vi hade räntelagen. Herr Nordenson vet att läget är det, att på denna punkt är det icke jag som skall förhandla med bankerna. Det är riksbanken. Denna har ju träffat överenskommelser tidigare, och jag vet att riksbanken icke har varit nöjd med resultaten av dem. Riksbanken skulle väl inte ha fallit på den idén att föreslå en ränteregleringslag, om den icke hade gjort den erfarenheten, att det icke var möjligt att på överenskommelsens väg komma fram utan ytterligare maktmedel.

Till sist några ord till herr De Geer. Det är ju inget annat för mig att göra än att notera att herr De Geer mäter sig ut från den politiska oppositionen i detta avseende och att jag alltså, om jag vill ha hjälp på den fronten, måste vända mig till någon annan.

Herr DE GEER (kort genmäle): Herr talman! Jag vill betona att jag framhöll att jag saknar förmåga och vilja på det politiska området. Detta om förmåga betyder att jag inser min begränsning på den politiska vädjobanan — möjligen med undantag av när jag går riksmarsch med riksdagens ledamöter — och vad viljan angår, så anser jag att den skall finnas inom partierna men den skall inte få den offentliga prägel som finansministern vädjade om. Jag gör nog min lilla röst hörd när det gäller nyansen i uppfattningen inom oppositionen, liksom fallet är i alla partier. Men jag vill inte, helt naturligt, offentligt ställa mig på finansministerns sida.

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

Herr EWERLÖF (kort genmäle): Finansministern säger att när man trodde sig kunna hålla levnadskostnadsstegringen här i landet vid 8—10 procent under 1951 kände man icke den ogynnsamma prisutveckling som blev en följd av kinesernas inblandning i Korea. Hur stämmer detta? Denna inblandning kom i november 1950 under det att siffrorna redovisades i statsverkspropositionen 1951. Blev förresten prisutvecklingen oberäknat ogynnsam? Vi ha i vår reservation framhållit, att prisuppgången minskades redan i februari 1951 för de internationellt sett betydelsefullaste råvarorna. I vissa fall inträdde en påtaglig tillbakagång. Moody's råvaruindex föll sålunda från februari fram till den 18 september med drygt 15 procent, och därefter ha endast svagare prisstegringar kunnat noteras, främst för hudar och textilråvaror.

När finansministern tycker att inte de där miljonerna som jag talade om och som man skulle ha låtit bli att köpa obligationer för på våren respektive låtit bli att släppa ut på marknaden under hösten skulle vara av så stor betydelse vill jag erinra om att det, som kommer ut via riksbanken på marknaden, måste multipliceras flera gånger om för att man skall kunna rätt beräkna dess verkan i fråga om ökade kreditmöjligheter på marknaden. Man skall multiplicera med 5 eller 6 för att få fram den verkan dessa pengar i själva verket få, när de komma ut i maskineriet.

Vidare sade finansministern att det inte varit hans sak att föra förhandlingar med kreditinstitutet. Jag vill minnas — och det satte vi mycket värde på — att det var finansministern som tog initiativet till de förhandlingar vilka så småningom ha lett till den uppgörelse, som nu träffats.

Eftersom finansministern läste upp någonting ur Europakommissionens rapport — jag fick inte riktigt klart för mig vad han ville bevisa med det — kan jag kanske också få läsa upp ett stycke, även om det hänger litet i luften. Där står på sidan 75: »Den grad av inflation, som har inträffat i Sverige, är

kanske mera överraskande. Till och med i ett land, där kontrollinstrumenten äro så väl prövade, visade det sig omöjligt för regeringen att förverkliga den uppgift den hade föresatt sig att samtidigt hålla växelkurserna och avvärja störningarna utifrån genom en engångsjustering av löner och jordbrukspriser.»

Herr statsrådet SKÖLD: Den rapport jag här citerade intar den ståndpunkten, att den allmänna erfarenheten är att ingen i hela världen har lyckats att hålla inflationen tillbaka. På punkt efter punkt är det likadant. Man säger till och med att öststaterna, som ha allting centraliserat, ha misslyckats. Det är alltså ingen överraskning för mig i det av herr Ewerlöf citerade yttrandet. Det ligger naturligtvis någon sanning i det, men den sanningen är universell och riktar sig inte särskilt mot Sverige.

Vidare skulle jag vilja säga att vad jag polemiserade mot hos herr Ewerlöf var hans ord, att först bedömer man prisutvecklingen så, att priserna skola stiga 10 procent, och så blir det 20. Jag yttrade mig om varför bedömningen blev felaktig. Vi gjorde den bedömningen i november 1950, och de förutsättningar, som då förelågo, pekade på en prisstegring av 10 procent. Därefter inträffade omständigheter som vi då icke kunde ha någon aning om. Det gällde alltså inte hur den verkliga prisutvecklingen blev, utan det var vår bedömning, som herr Ewerlöf riktade sig mot.

Till slut vill jag säga några ord med anledning av att herr Ewerlöf yttrade att jag tog initiativet till förhandlingarna. Det sammanhänger bara med att riksdagen hade gett mig ränteregleringslagen. Det var ju jag, som hade den lagen, och inte riksbanken. Därför var det väl naturligt att jag så att säga öppnade förhandlingarna och talade om för bankerna: »Nu har jag den här lagen och skulle vi inte kunna förhandla nu?» Men sedan förhandlades det inte med mig.

Herr WETHJE: Herr talman! När man sammanställer majoritetsutlåtandet

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

och den borgerliga reservationen, får man en ovanligt klar bild av hur skiljelinjen går i svensk penningpolitik. Både utskottsmajoriteten och reservanterna ha gjort sig möda att precisera och fixera sina ståndpunkter och värdering. De ha därmed fullgjort ett nyttigt upplysningsarbete på ett besvärligt avsnitt av samhällsekonomin, och de ha helt visst också underlättat arbetet för den ekonomisk-historiska forskningen. Men, herr talman, är det inte så, att ju mer vi precisera och fixera, desto hårdare låsa vi oss fast i de politiska löpgravarna? Positionerna ha stelnat, alldeles som när de tyska och allierade arméerna grävde ned sig i Flanderns och Nordfrankrikes skyttegravar under första världskriget. Mig förefaller det ligga något ganska osunt i — och helt visst är det till skada för penningvärdet och det ekonomiska livet — att en demokratisk församling inte har någon gemensam plattform att mötas på när det gäller den centrala uppgiften att utforma landets penningpolitik.

Inför detta gör man sig den frågan: Är det då möjligt att få någon ändring härutinnan? Jag tror att det bör förutskickas att det ingalunda ligger i sakens natur att penningpolitiken måste så att säga klyva nationen i två motsatta läger. I grund och botten ha arbetare och tjänstemän minst lika stort intresse som företagarna av en stramare penningpolitik. Det är betecknande att när räntan för några månader sedan höjdes i Österrike, så skedde det efter en gemensam framstöt av industriens organisationer och fackförbunden. Det är också påfallande, hur lidelsefritt och sakligt pressen i ett land som Canada diskuterar ett hos oss så brännbart ämne som centralbankens obligationsaffärer.

Som jag ser det, måste initiativet till en annan behandling av dessa frågor komma från riksbanken, men inte från en riksbank som är en osjälvständig verkställare av andras intentioner och direktiv utan från en institution som känner sitt ansvar och som är beredd att i alla lägen och mot alla håll hävda sin ställning. Samtidigt måste riksban-

kens penningpolitiska befogenheter befrias från de servitut som olika statsorgan och kommissioner nu tyckas ha förskaffat sig, för övrigt till stor del som en följd av en alldeles för självuppgiven inställning från riksbankens egen sida. Under större delen av fjolåret framträdde ännu mer än förr en tendens hos riksbanksledningen att skjuta över ansvaret och initiativet och krypa bakom riksdagens rygg. Detta förhållande har med en viss, inte oberrättigad skärpa påtalats i reservationen.

Vad jag efterlyser är alltså både vilja hos och möjligheter för riksbanken att ta ledningen på detta område. Komma vi därhän, är jag optimistisk nog att hoppas att de sakliga övervägandena skola få större plats och de partipolitiska synpunkterna mindre spelrum vid utformningen av penningpolitiken.

Det är tydligt att riksbanksledningen betraktar den nyligen ingångna överenskommelsen om kreditrestriktioner som ett betydelsefullt nytt inslag i penningpolitiken och som ett försök att föra denna ut ur det hittillsvarande dödläget. Överenskommelsen hälsas med tillfredsställelse i majoritetsutlåtandet. Reservanterna äro mera reserverade — det ligger kanske i sakens natur — men de ha givit sitt erkännande åt den samförståndsanda som kommit till uttryck genom överenskommelsen.

Överenskommelsen är emellertid ett experiment. Det är stora värden, som genom den satts på spel, och det är därför motiverat, att man redan från början antecknar de frågetecken, som tiden och sättet för dess genomförande ge anledning till.

För det första är det väl alldeles uppenbart, att överenskommelsen måste bli särskilt påfrestande och svårsmält för näringslivet, därför att restriktionerna nu slängas in som jätten efter degen, sedan en ny, mycket kraftig höjning av den svenska lönenivån sanktionerats. Att denna kostnadsstegring kunnat arbeta sig fram beror i mycket hög grad på att riksbanken i fjol förde en ännu mycket slappare penningpolitik än tidigare. Ett uttryck härför är ju, att pen-

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

ningtillgången på marknaden ökades med mer än tre kvarts miljard kronor mot 175 å 180 miljoner kronor under vart och ett av de två närmast föregående åren.

De ökade lönebetalningarna betyda givetvis, att näringslivet behöver mer rörelsekapital — alldeles som fallet är med de statsägda bolagen Tobaksmonopolet och Vin- & spritcentralen.

Samtidigt som företagens behov av pengar ökas, inträder alltid vid denna tid på året ett minskat tillflöde till bankerna. Det hänger samman med att vi nu kommit in i lågsäsongen för exporten, med sjunkande valutainkomster. Vad speciellt mars månad beträffar kännetecknas den regelmässigt av en ytterligare kraftig åtstramning på grund av den stora skatteinbetalningen. Just i år kan man vänta, att denna effekt blir mycket kännbar.

Det är alltså i detta läge, då marknadsfaktorerna i och för sig utöva en dämpande verkan, som kreditrestriktionerna sättas in. Det är tyvärr risk för att det blir för mycket på en gång — trots övergångsanordningarna.

Var och en vet, att det är ett halsbrytande sätt att köra bil, om man först driver upp farten till 120 kilometer och sedan nästan tvärbromsar. Men det förefaller, som om någonting liknande detta nu håller på att ske på kreditmarknaden. Visst är det riktigt i och för sig att bromsa — det ha vi varit de första att begära — men det borde ha skett långt förr och mjukare. Nu kan det gå galeit, och då är det möjligt, att den restriktiva penningpolitiken aldrig får den hederliga chans, som den förtjänar.

När det sedan gäller utformningen av överenskommelsen, måste det sägas ifrån, att den särställning som handel, industri och hantverk fått däri, är betänkelig. Man frestas säga, att dessa näringsgrenar placerats i stryckklass. Kreditåtstramningen verkar nämligen inte likformigt över hela fältet, utan största tyngden faller på dem som producera eller distribuera varor. Detta är alls inte vad näringslivets män åsyftat, när man från det hållet krävt en stramare pen-

ningpolitik. Vad man i stället rekommenderat från näringslivets sida har varit över helt fältet verkande åtgärder, inte specialingripanden mot vissa näringsgrenar. Det är ju utan vidare klart, att om man, såsom skett i överenskommelsen, undantar eller lindrigare behandlar vissa områden, måste trycket bli desto större på de övriga.

Det är mycket möjligt, att knappheten på pengar inom näringslivet inte i första hand kommer att leda till en motsvarande räntehöjning, även om en viss uppgång i räntan för industri- och handelskrediter förefaller ofrånkomlig.

Detta är i så fall tröst för ett tigerhjärta. Det skulle bara betyda, att banker och andra långgivare måste axla Kris-kommissionernas mantel och börja med någon form av kreditransonering. Detta är ett olustigt perspektiv, eftersom det skulle bli allt svårare för den nya företagsamheten att hålla sig uppe i konkurrensen.

Åtskilliga av de synpunkter, som jag nu senast gjort mig till tolk för, anfördes från vårt håll, när ränteregleringslagen kom inför riksdagen. Utskotts-majoriteten är till freds med att denna lag inte behövt sättas i kraft. Det behöver väl inte sägas, att vi inte heller på vårt håll sakna den. Men jag skulle vilja tillägga, att det nog tarvas ett ovanligt gott handlag från riksbanksledningens sida, om inte många av ränteregleringslagens olägenheter och skadeverkningar skola följa kreditrestriktionerna i spåret, med den uppläggning som dessa nu fått. Det är dock ännu för tidigt att slutgiltigt döma härom, men alla berörda parter ha anledning att med största vaksamhet följa den fortsatta utvecklingen.

Som jag nyss nämnt, är det ej nog med en stram penningpolitik. Den måste stödjas av åtgärder på andra områden, med finanspolitiken, genom återhållsamhet med statens och kommunernas utgifter, men än så länge också genom direkta regleringar, såsom med byggnadsreglering och investeringsavgifter, genom prisutjämningsavgifter för export och dylikt.

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

I regeringens program för den ekonomiska politiken, såsom det senast framlagts i statsverkspropositionen, är man ju också inne på denna linje, men inför vissa åtgärder, vidtagna under den allra sista tiden, frågar man sig, om inte andra paroller nu äro under övertvägande eller rent av utgivna. Om den dämpning av överkonjunkturen, som man eftersträfvade, uttalade sig finansministern i statsverkspropositionen så, att »en avmattning i den nuvarande sysselsättningskonjunkturen skulle emellertid kunna uppfattas som ett tecken på en återgång till ett lugnare konjunkturläge». Han fortsatte: »Några motåtgärder från statsmakternas sida för att häva verkningarna av en måttlig konjunkturdämpning böra därför i regel icke komma i fråga. Denna ståndpunkt innebär å andra sidan icke, det måste klart sägas ifrån, att statsmakterna skulle vara överksamman gentemot tendenser till arbetslöshet. Visserligen böra särskilda stödåtgärder icke från det allmännas sida vidtagas i fråga om näringsgrenar eller företag, som utsättas för dylika avmattningstendenser. Men det anförda betraktelsesättet förutsätter i stället, att en aktiv arbetsmarknadspolitik bedrivs som främjar en överflyttning av ledigbliven arbetskraft till sådana områden av produktionslivet, där arbetskraftsbrist är rådande.»

Det kan väl inte gärna råda någon tvekan om innebörden härav. Men när nu de första symptomen på en avmattning framträda, då är man benägen att onedelbart övergiva de riktlinjer som man för ett par månader sedan uppdrog. Trots finansministerns bestämda försäkran här i kammaren för en stund sedan om fortsatt stram politik skulle jag vilja fråga, om man har gått in för andra riktlinjer nu, ty vi ha ju helt nyligen på riksdagens bord fått en proposition från försvarsministern om stora statliga beställningar på textilvaror. Denna kommer visserligen att behandlas i annan ordning, och jag avser med hänvisning till den och frågan i samband därmed inte annat än att rent principiellt få problemet belyst. Åtgärden rim-

mar ju mycket dåligt med den av finansministern både förut och nu i dag deklarerade inställningen.

Till sist skulle jag vilja säga några ord, herr talman, om hur verkligt angeläget det måste vara för oss alla att vår penningpolitik, ja, hela vår ekonomiska politik, konsekvent föres efter sådana linjer, att den inflationistiska utvecklingen bryts. Gemene man har hittills mött resultaten av penningvärdeförsämringen närmast i stigande priser och i löner som sträva efter att hinna med. Man vänjer sig efter hand vid utvecklingen och reagerar endast temporärt över den accelererade farten, såsom exempelvis när man ser stegringen i den så att säga koncentrerade form som vi helt nyligen mött i förslagen från järnväg, post och telegraf om återigen kraftigt höjda avgifter.

Men det finns en annan sida av försämringen av vår svenska krona, som man i allmänhet inte tänker på och som helt visst är den verkligt allvarliga. I den mån vår valuta försämras i större utsträckning eller i hastigare tempo än i andra länder, få vi mycket svårt att hävda oss i den utländska konkurrensen, genom att vårt kostnadsläge kommer att drivas upp för högt. I det läget befinna vi oss helt visst nu.

Vi böra inte inbilla oss att de utomordentligt gynnsamma förhållanden som vår viktigaste exportindustri, skogsindustrin, de senaste åren arbetat under, äro säkrade på längre sikt. Under de gångna månaderna i år ha vi redan sett att läget förändrats väsentligt, och för vår övriga industri gäller, att kostnadstegringar, främst genom de stora löneökningarna, kännbart ha påverkat deras ställning. Frågan är nu, om en rationell organisation och en högt uppdriven yrkesskicklighet kan kompensera de höga kostnaderna. Detta, herr talman, är förhållanden, som man ej skänker eller hittills skänkt något beaktande men som i dagens läge ha mycket större aktualitet än man i allmänhet har klart för sig.

Herr WERNER: Herr talman! Det skulle vara ett självbedrägeri att icke

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

medge att den penningpolitiska utvecklingen i vårt land under fjolåret företer vissa bekymmersamma tendenser. Pris- och lönestegringarna ha fortsatt i ett ökat tempo med därav följande ökade krav på rörliga penningmedel. Samtidigt har kronans köpkraft starkt försämrats, en utveckling alltså i inflationistisk riktning. Denna penningpolitiskt sett ogynnsamma utveckling är emellertid en följd av en mängd samverkande omständigheter. Att lägga huvudansvaret härför på de penningvårdande myndigheterna torde vara att skjuta något över målet. Verkan av vissa åtgärder eller av underlåtenheten från riksbankens sida att vidta vissa åtgärder under första delen av året kan givetvis diskuteras, men i övrigt är denna inflationistiska utveckling en följd av helt andra, mera djupgående orsaker.

Den våldsamma prisstegringen utomlands ej blott på våra importvaror, utan i än högre grad på våra exportvaror har givetvis påverkat den inhemska prisbildningen. Samma effekt måste ha åstadkommit av den övergång från den tidigare prisuppdämningen eller de prisstabiliserande åtgärder, som tidigare upprätthölls, till en mera fri prisbildning, som skedde åren 1950 och 1951.

Vad som främst måste leda till en stegring av den allmänna prisnivån synes mig dock vara de fortgående lönekostnadsstegringarna. De stegrade lönekostnaderna måste ovillkorligen ta ut sin effekt i högre priser på varor och tjänster, prishöjningar för vilka sedan resas krav på kompensation genom högre penninglön, och så fortsätter denna kretsgång — kapplöpningen mellan priser och löner — som med matematisk visshet leder till en allt snabbare inflationsprocess.

Verkningarna under den närmaste framtiden av de nu genomförda kraftiga löneökningarna kunna emotses med en viss oro. Den kedjereaktion, om jag så få uttrycka mig, som härigenom sättes i rörelse, kan inte undgå att sätta spår i form av ett ytterligare försvagat penningvärde. Riksbanksledningens roll i fråga om möjligheterna att neutralisera

verkningarna av de inflationsdrivande faktorer, som här ta sig uttryck, skall inte underskattas, men i verkligheten kan riksbanksledningen dock bli en lekball för övermäktiga ekonomiska krafter. Vad det här närmast väl gäller är, synes det mig, att över hela linjen åstadkomma ett verksamt pris- och lönestopp, sedan något så när rättvis paritet uppnåtts mellan olika lönetagargrupper och verksamhetsgrenar. Här måste vädas till eftertanke och ansvarskänsla hos såväl arbetsmarknadens parter som även hos produktionens och handelsintressenter, utan vilkas medverkan försöket att bygga upp ett stabiliserat penningvärde är dömt att misslyckas.

Utvecklingen av utrikeshandeln har under senare delen av år 1951 varit synnerligen gynnsam, huvudsakligen på grund av de höga priser som kunnat uttas för våra skogsindustriprodukter. Det har härigenom varit möjligt att påbörja återuppbyggandet av en nödvändig valutareserv, en reserv, som är en förutsättning för att vi skola kunna driva ett ekonomiskt gynnsamt handelsutbyte med utlandet. Vissa oroande tecken tyda emellertid på att vi nu gå emot försämrade exportförhållanden, särskilt på skogsindustriprodukternas område.

En utjämnad eller positiv handelsbalans utgör en förutsättning för en förstärkning av valutareserven. En negativ handelsbalans, där alltså utbytet med utlandet visar minus, omöjliggör däremot en önskvärd förstärkning av valutareserven. Här framträder den inhemska jordbruksproduktionens stora betydelse för landets ekonomi med ökad styrka. Enbart fjolårets misslyckade brödsplanmålsskörd med därav följande ökat importbehov av över 300 000 ton brödsäd kostar nu landet över 200 miljoner kronor, ett kännbart valutautflöde som under normala förhållanden skulle ha kunnat sparas till en förstärkning av valutareserven. Det måste därför vara av för hela landets ekonomi grundläggande betydelse att jordbrukets produktion förstärkes och värdas, så att den så långt möjligt tryggar landets självförsörjning och även dess ekonomiska självständighet.

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

Importsiffrorna för år 1951 ge en bild av vad jordbrukets produktion betyder. Vi ha under fjolåret importerat livsmedelsprodukter för över 1 miljard kronor, därav brödsädesspannmål, omalen och malen, för 276 miljoner kronor samt frukt av olika slag för 195 miljoner kronor. Vid granskning av importsiffrorna för fjolåret finner man på vissa punkter en stark ansvällning. Landets import av bilar uppgår till bortåt 350 miljoner kronor. Textilimporten uppgår till närmare 1 600 miljoner kronor, därav enbart för s. k. strumpstolsarbeten, varmed man torde mena strumpor, 93 miljoner kronor. Importen av fossila bränslen — kol och olja — visar en stegring från cirka 1 miljard kronor år 1950 till 1 690 miljoner kronor år 1951, alltså en ökning med inemot 700 miljoner kronor på ett enda år.

Nu är det inte min mening att ifrågasätta värdet för landet av en del av dessa importvaror, men i ett läge, där jämvikten i handelsbalansen allvarligt kan komma att rubbas genom minskade importintäkter, varigenom en förstärkning av valutareserven omöjliggöres, torde en mera restriktiv handelspolitik böra övervägas och importen av mera uthålliga varor i viss mån begränsas. Jag kan emellertid tillägga att exporten under fjolåret visar en ökning med över 3 miljarder kronor, varför vi under året lyckats få en utjämnad handelsbalans, som är grunden till den uppbyggnad av valutareserven, som, om jag så får uttrycka mig, har påbörjats under fjolåret. Om intäkterna från exporten skulle visa en fallande tendens — något som kan vara tänkbart — så blir det kanske nödvändigt att vi genom vissa åtgärder söka reglera handeln på sådant sätt, att det inte uppstår en alltför kännbar brist i handelsbalansen.

När man läser reservanternas yttrande, finner man trots de många orden att det i vissa väsentliga punkter inte råder så stora skillnader mellan utskottet och reservanterna, som dessa här i diskussionen ha velat göra gällande. Den kritik, som reservanterna riktat mot riksbanksledningen för dess åtgärder

eller för vad den underlåtit under årets tre första kvartal, har jag ingen särskild anledning att närmare granska. Jag skulle i anledning av det yttrande som fälldes här av herr Ewerlöf, där han konstaterade att ett av skälen för den nuvarande regeringskoalitionen vore att man därmed skulle söka stabilisera penningvärdet, vilja säga att det naturligtvis är alldeles riktigt. Men när herr Ewerlöf samtidigt konstaterar att regeringskoalitionen misslyckats däri, så undrar jag, om det ändå inte är att driva anspråken väl långt, då man sålunda fordrar att verkningarna skulle ha hunnit anmäla sig inom två eller två och en halv månaders tid, om jag nu räknar med de två och en halv sista månaderna föregående år.

Vi ha fortfarande inte släppt förhoppningarna om att koalitionen skall kunna leda till gynnsamma resultat inte minst för spararna och i övrigt för hela vår ekonomi. Det skulle alldeles särskilt glädja mig, om även oppositionen i grund och botten delade eller har delat dessa förhoppningar. Jag har bara velat konstatera att det är för tidigt att nu fälla ett slutomdöme om resultatet.

Jag tror att man gör klokt i att ställa sig avvaktande inför verkningarna av de åtgärder som vidtagits i kreditåtgärds syfte under slutet av år 1951. Det är glädjande att en överenskommelse härom kunnat ske i enighetens tecken. Då jag anslutit mig till utskottets uttalande om önskemålet att riktlinjerna för en restriktiv kreditpolitik fullföljas, så har detta skett under den förutsättningen att en normal kreditgivning till nödvändiga nyetableringar eller rationaliseringsåtgärder inom produktionen upprätthålles. Det kan eljest befaras att allvarliga störningar i produktionen och på arbetsmarknaden på viktiga punkter kunna bli följden.

Den väsentliga kritiken från reservanternas sida riktar sig mot riksbanken i avseende på den förda räntepolitiken. Här framtråda reservanterna ganska öppet som talesmän för den höjda räntan såsom det verkliga medlet att stoppa inflationsutvecklingen. För min del

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

måste jag anmäla starka tvivel på de alltigenom välgörande verkningarna av en räntehöjning. Jag delar härvid utskottets uppfattning, att för att en räntehöjning skall kunna få effekt, måste denna höjning vara mycket stor. Verkningarna av en sådan höjning kunna emellertid få en annan effekt än den som reservanterna avse att åstadkomma. Vårt näringsliv arbetar nu ofta med skuldbelopp som uppgå till rent astronomiska tal. Det skulle därför vara lätt att med en ökad räntebelastning på mera känsliga avsnitt av produktionen mycket snabbt åstadkomma driftsinställelser, produktionsminskning och arbetslöshet. Ett sådant perspektiv är ingalunda tilltalande. I valet mellan det nuvarande läget och en räntehöjning med därav följande penningfördyring och arbetslöshet eller arbetslöshetskris måste man välja den låga räntan, vars eventuella mindre nyttiga verkningar man givetvis nu genom kreditåtstramningen söker hålla tillbaka. En ökad räntebelastning måste väl tillika innebära en ökad omkostnadsfaktor i produktionen, som i likhet med en ökad arbetsomkostnad måste täckas genom högre priser på arbetsprodukter och därigenom i sin mån bidra till den kedjereaktion i inflationsutvecklingen, varom jag nyss har talat.

Tillgripandet av det av reservanterna rekommenderade räntevapnet skulle enligt min mening kunna få verkningar, rakt motsatta dem, som reservanterna avsett att åstadkomma. Det nu träffade kreditavtalet innebär ju en viss ränteglidning beträffande den s. k. korta räntan och även möjligen i fråga om sekundärlånen. Det är allt skäl att avvakta den effekt som det nu träffade avtalet kan komma att ge inom den närmaste tiden.

Med en rekommendation till såväl riksbanksledningen som jämväl övriga för penning- och valutapolitiken närmast ansvariga myndigheter här i landet att vaksamt följa den ekonomiska utvecklingen under innevarande år för att med lämpliga åtgärder söka hejda en fortgående inflationsutveckling och skapa förtroende till penningmedel ber

jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr PERSSON, HELMER: Herr talman! Bankoutskottets utlåtande är naturligtvis en återspeglning av regeringens vilja, av regeringens politik på det ekonomiska området och en sammanfattning av densamma. Utskottet har bl. a. funnit skäl att anföra följande: En betydande prisstegring har ägt rum som enligt utskottet utgjort ett led i anpassningen till förhållandena utomlands. Penningvärdets fall har blivit större än vad man trodde i början av 1951. Detta säger oss bl. a. att den s. k. engångsinflationen har kört upp prisnivån inom landet, men lönerna har inte fått anpassa sig därefter. Följaktligen nödgas utskottet uttala, att realinkomsten för vissa löntagargrupper sjunkit och att främst exportindustriens ägare berikat sig på ett exceptionellt sätt. Detta sista är ju numera en gammal sanning, men tydligt är att regeringen icke tänker vidtaga erforderliga åtgärder för att överföra de enorma exportvinsterna i samhällets ägo. Något radikalingrepp kan ju den s. k. konjunkturskatten icke sägas vara, då den endast beräknas inbringa cirka 140 miljoner kronor.

Bankoutskottet låter framskynta oro för den kommande konjunkturutvecklingen och utvecklingen på valutaområdet. Vilka åtgärder förordar då utskottet? Utskottets rekommendationer är i huvudsak: inriktning av vår handel på dollarområdet och kreditåtstramning inom landet. Behöver det sägas att den inriktning av vår utrikeshandel, som utskottet och även de borgerliga reservanterna förordar, icke är ägnad att motverka konjunkturedgången, att åstadkomma stabiliserade priser och att hindra penningvärdeförsämringen. Erfarenheterna säger oss att motsatsen kommer att bli fallet.

Utskottet, och även reservanterna, förordar ytterligare kreditrestriktioner. Här har vi tydligen att göra med medvetna åtgärder för att stjälpna de mindre företagen och på så sätt få slut på den

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

fulla sysselsättningen, som bl. a. regeringen anser vara en av orsakerna till prisstegringen och penningvärdeförsämringen. Verkningsarna av denna politik har redan gjort sig märkbart kännbara. Jag kan i detta sammanhang erinra om att cirka 5 000 arbetare har avskedats inom textil- och skoindustrien under den senaste tiden.

Jag önskar i detta sammanhang understryka, att hittills företagna åtgärder icke verkat i riktning mot stabilisering av priserna och penningvärdet. Vederbörandes avsikt har ju inte heller varit att åstadkomma en dylik stabilisering. Vi kommunister har upprepade gånger pläderat för en annan ekonomisk politik, som begränsar den kapitalistiska spekulativen och som söker åstadkomma en stabilisering av penningvärdet. Riksdagsmajoriteten har hittills icke velat lyssna på oss utan föredragit en politik som — det framgår ju nu mycket klart — skapat ett önskeläge för de kapitalägande grupperna och mycket stora bekymmer för folkmajoriteten.

Våra förslag har främst varit: det svenska samhället måste ta hand om de enorma exportvinsterna och därigenom skapa ett starkt utgångsläge för att kunna säkra finanserna och åstadkomma stabilisering av penningvärdet. Exportindustriens extra vinster för år 1951 beräknas bli mer än 2 miljarder kronor. Är det inte uppenbart att statsmakterna genom att utnyttja dessa pengar skulle kunna skapa sig den i nuvarande situation bästa kommandohöjden för att begränsa den kapitalistiska spekulativen med priser och penningvärde? Vi har därtill föreslagit en rad andra åtgärder i samma syfte. Jag måste här säga, att det är tämligen svårt att upptäcka några större meningsskiljaktigheter mellan regeringen och den borgerliga oppositionen. Båda undviker att tala om de avgörande faktorerna för prisstegringen och penningvärdeförsämringen. De borgerliga är i de avgörande frågorna helt överens med regeringen, vilket finner sin återspeglning i utskottets och reservanternas syn på penningpolitiken här i landet. Båda vill i verkligheten ränte-

höjning. Skillnaden är bara den att regeringssidan vill höja räntan på kortfristiga lån, medan oppositionen vill ha högre ränta på långfristiga lån. Bägge parterna önskar öka handeln med U. S. A. och vill få till stånd kreditåtstramning inom landet. Då kan man, herr talman, fråga sig, vad de egentligen grälar om.

Allra sist vill jag säga, att finansministerns påstående att folkdemokratierna misslyckats att stabilisera sin valuta nog torde vara felaktigt. Faktum är ju att folkdemokratierna och Sovjetunionen har åstadkommit mycket goda resultat efter kriget i fråga om att stabilisera sin valuta.

Herr SVÄRD: Herr talman! Herr Perssons variation av det sedvanliga kommunistiska evangeliet föranleder från min sida ingen annan reflektion än den att man tydligen kan driva bristen på originalitet mycket långt, driva den till en höjdpunkt som icke går att överträffa.

I bankoutskottets utlåtande redovisas kort och gott att vårt land under förra året förlorade 52 miljoner kronor i dollar och guld, i s. k. hårda valutor. Denna förlust är naturligtvis inte i och för sig anmärkningsvärt stor, men i relation till vår faktiska behållning av sådana valutor är den stor nog att inge allvarlig oro. Den är faktiskt ägnad att inge så stark oro att speciella åtgärder äro mer än väl motiverade.

Vid planerandet av dessa åtgärder måste man emellertid komma ihåg, att det inte torde vara möjligt att på kort sikt nå några mer avgörande resultat, att det inte torde vara möjligt att nå några som helst resultat med konstlade medel och att försök att tvångsdirigera exporten snarare ha utsikt att leda till motsatt resultat än till de avsedda. Det är inte bara fråga om att flytta över våra varuleveranser. Det är fråga om en investering på ganska lång sikt, en investering i förtroende och service, och en investering som kräver både pengar och personlig uppoffring.

Att åtgärderna i syfte att bota dollar-

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

bristen ha små utsikter att på förhållandevis kort tid leda till resultat måste också sammanhånga med den omständigheten att den svenska dollarkrisen ju bara är en avspiegling av den allmän-europeiska utvecklingen. Samtliga västeuropeiska länder brottas nu med samma problem, och de flesta av dem med samma problem i skärpt form. När de väsentliga västeuropeiska länderna devalverade år 1949, hade dollarreserverna nått ett lågvattensmärke. Från detta stego behållningarna fram mot Koreakrigets utbrott, synbarligen i samband med mycket stora amerikanska köp av främst råvaror. Under det närmaste året fortsatte stegringen, och vid halvårsskiftet förra året var man väl uppe i en topp. Men därefter har utvecklingen gått i rakt motsatt riktning och i stigande takt.

Man kan som ett exempel på denna utveckling och ett utomordentligt betydelsefullt sådant ta det engelska imperiet, där förlusterna i dollar under de senaste sex månaderna ha uppgått till inte mindre än 1 500 miljoner dollar, en förlust, som om den får fortsätta i samma takt, inom en mycket snar framtid kommer att ha tömt de engelska tillgångarna på hårdvalutor. Alla tecken tyda på att takten trots motåtgärderna under innevarande år icke har avstannat utan kanske snarare ökat. Den nya engelska regeringen för därför en förtvivlad kamp med tiden för att finna medel som något så när snabbt kunna lösa det för var dag alltmer brännande dollarproblemet. Det är mot den bakgrunden man får se den engelske finansministerns budgettal i går och de extraordinära ansträngningar som England nu gör att lösa ett problem som för var dag tränger på med ökad styrka. Lyckas inte mr Butler, står England förmodligen inom förhållandevis kort tid inför nödvändigheten att i någon form genomföra en devalvering av det engelska pundet. Detta måste få återverkningar på den europeiska kontinenten, i Frankrike och med ganska stor sannolikhet även i andra länder. Det måste, herr talman, också få återverk-

ningar i vårt land. Vi befinna oss i förhållande till sterlingområdet och i förhållande till det övriga Västeuropa i en avhängighetssituation, som man inte kan bortse från, när man diskuterar de svenska samhällsekonomiska problemen, inte ens om man avstår från att diskutera det isolerade valutaproblemet. Man kan tillspetsa de slutsatser, som kunna dragas av detta faktum, och säga att det är även ett svenskt intresse, att engelsmännen kunna klara sin kris och undvika våldsamma förändringar i pundets värde i förhållande till dollarn. Det är ett svenskt intresse, därför att krisen i långa stycken är gemensam.

Med den utgångspunkten finns det måhända skäl att överväga lösningar och åtgärder, som eljest skulle kunna te sig egendomliga och förhållandevis svagt motiverade. Jag undrar rent ut sagt, om det inte finns anledning att överväga tanken på ett svenskt lån i kronor till det brittiska imperiet, som skulle göra det möjligt för oss att hävda, att vi ha lämnat vårt bidrag till försöken att lösa den allmän-europeiska krisen och därmed också till försöken att bibehålla EPU och med den europeiska betalningsunionen sammanhängande organisationer och anordningar för en förnuftig handel mellan de olika europeiska länderna.

Att ange någon storleksordning för ett sådant lån är naturligtvis utomordentligt svårt, för att inte säga omöjligt. Det kan röra sig kring femhundra miljoner kronor eller någonting däråt. Ett sådant tillmötesgående från svensk sida skulle naturligtvis inte lösa den engelska krisen eller den västeuropeiska krisen, men det skulle vara ett bidrag och en akt av solidaritet, av betydelse även för oss både i ögonblicket och under den närmaste framtiden.

Belgarna, som ha en speciell förmåga både att tänka europeiskt och att se till sina egna intressen, ha på sista tiden lämnat ett erbjudande, som i detta sammanhang är synnerligen intressant. De ha erbjudit sig att på Frankrike överlåta en fordran på EPU upp till ett belopp av etthundra miljoner dollar och att i

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

stället för denna fordran taga emot en — man kan kalla det — skuldförbindelse, ställd på tre år, från den franska nationalbanken. Det är uppenbart att detta lättar de franska ögonblickliga bekymren i förhållande till EPU. Det är uppenbart att det också kan vara ett belgiskt intresse med hänsyn till den belgiska handelsinriktning, och det är svårt att se att åtgärden medför ur belgisk synpunkt några egentliga skadeverkningar. Vederbörande internationella instanser, betalningsunionens styrelse och OEEC-styrelsen, ha, såvitt jag vet, ännu inte tagit definitiv ställning till detta belgiska projekt, men allt talar för att de komma att ta en positiv ståndpunkt.

Vi ha också ett överskott i förhållande till betalningsunionen, som väsentligen har uppkommit på grund av en tillfällig, utomordentligt gynnsam prissituation för de svenska exportvarorna. Vi ha ett starkt nationellt intresse av att verksamheten inom betalningsunionen kan fortsätta, och vi ha ett starkt intresse av att de europeiska länderna kunna övervinna sin dollarkris och under alla förhållanden få den frist, som möjligen blir nödvändig även på grund av det förestående amerikanska presidentvalet. Därtill kommer att ett sammanbrott ute i Europa kan få konsekvenser för konjunkturen i vårt land, av en omfattning och en art som man kanske inte närmare har övervägt, men som ur allmän svensk synpunkt måste betraktas som ytterst ogynnsamma. Ett hälftigt avbrott i förbindelserna, en våldsamt nedskärning av vår export är icke något svenskt intresse. Det skapar svårigheter inom vårt land, som kunna skapa behov av hårda ingripanden. Vi behöva inte tveka om att England och det brittiska imperiet kommer att bli en solvent låntagare. Vi behöva inte tveka om att det engelska folket, om det får tid på sig, kommer att övervinna den svåra kris, i vilken det nu befinner sig. En borgen för detta ha vi i den engelska nationalkaraktären, ett stöd för vår förhoppning i den historiska utvecklingen. Ingen kan väl heller föreställa sig att Amerikas förenta stater kommer

att utan motåtgärder se den engelska ekonomien ramla samman, kommer att se en av hörnstenarna i Västeuropas ekonomiska och militära försvar försvagas till verkningslöshet.

Det hör väl förmodligen, herr talman, till ovanligheterna att i en riksdagsdebatt väcka tankar av detta slag. Jag har ändå efter moget övervägande vågat göra det, därför att jag blivit övertygad om krislägets aktualitet och allvar, om att det gäller en gemensam västeuropeisk kris och om att krisen kan övervinnas. Jag har också blivit övertygad om fördelarna och nödvändigheten av att vårt land, om det är möjligt, visar sin solidaritet med västern, som nu brottas med gigantiska försvars- och upprustningsproblem. Vi ha i ett tidigare läge iklätt oss kreditförpliktelser mot Sovjetunionen av mycket stor omfattning, för vilka motiveringarna knappast kunde anses vara så starka, som en analys troligen skulle visa att de äro för en tanke av den art, som jag här lanserat. Jag tror att vi skulle gagna vårt land både ekonomiskt och på annat sätt i den aktuella situationen och för framtiden, om man ville på ansvarigt håll till övervägande ta upp min tanke och göra det i så god tid, att vi hade något säkert att utgå från, när förhandlingarna om en fortsättning av den europeiska betalningsunionens arbete skola börja om några månader.

Herr MOGÅRD: Herr talman! Jag skall inte ge mig in på områden, som jag inte begriper, och vill inte tala om de stora ekonomiska sammanhang, som här i dag berörts, därför att på det området förefaller det mig, att ingenting är mera visst än att allt är ovisst. Jag skall i stället som medlem av bankoutskottet be att få göra ett enda litet påpekande i anledning av ämnet för diskussionen i dag.

Det gäller ju här dechargen beträffande riksbankens styrelse och förvaltning under 1951. Om man då ser på vad riksbanken företagit sig enligt dess i bankoutskottet företedda protokoll från 1951, så finner man att det är diverse ting. Den största och viktigaste åtgär-

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

den, som riksbanken vidtog, var då den i augusti föreslog regeringen att utarbeta en lag om räntereglering, en fullmaktslag som skulle föreläggas höstriksdagen. Det skedde också. I höstas, för jämnt tre och en halv månad sedan, hade vi här i riksdagens båda kamrar en debatt, som sträckte sig över praktiskt taget hela dagen, om detta förslag till fullmaktslag. Utskottet har, såsom det mycket tjänstvilliga redskap åt riksdagen som det är, av sitt utlåtande ägnat icke mindre än två och en halv sida åt att skildra detta förslag och dess verkningar. Det är alldeles tydligt, att det måste ha varit ett mycket betydelsefullt förslag, om man tänker på hur det behandlades här i riksdagen för, som sagt, tre och en halv månad sedan.

Jag måste då säga att det är i högsta grad anmärkningsvärt, att de, som då utgjorde en så högljudd opposition, i dag icke ha ett smul att säga om ränteregleringslagen. De tiga, om jag nu bortser från herr De Geer, som verkligen för sin del nyss förklarat, att det var ett gott förslag, som han är tacksam för. Jag vill mena att också herr Nordenson, utan att han medger att han hade fel i höstas, likväl finner, att denna lag nog varit till nytta och att vad man egentligen skulle kunna anmärka på den är att den kom alldeles för sent. Nu förefaller det mig, som om det hörde till sund och riktig politik, att om man tagit fel på en punkt, man då också säger ifrån att man har tagit fel och över huvud taget gör precis såsom alla anständiga människor skola göra, nämligen ber om ursäkt. Ty om vi bara titta i protokollet från debatten i höstas angående denna ränteregleringslag, skola vi finna vilka fantastiska uttalanden som då gjordes. Även om det skedde mycket försiktigt av en så försiktig politiker som herr Ewerlöf, som ju kan sägas spelade på silverflöjt, så blåste andra talare från oppositionens sida på den tiden i kopparlurar, som hördes över hela landet och säkerligen satte riktig skräck i en mängd människor, som ha pengar, vilkas värde de hysa intresse av att se uppehållet.

En talare i andra kammaren, tillhörande oppositionen, sade sålunda att när han läste detta lagförslag liksom kände han lukten av härsken sill. En annan talare, som både är advokat och tillhör folkpartiet, vittnade för sin del: »Det finns, tycker jag, ingen tvekan om att detta förslag är ett steg mot rena tvångssamhället.» Han ansåg vidare, att det var ett hot mot individens frihet och rätts-säkerhet. I första kammaren gjordes liknande uttalanden av flera aktade ledamöter, av vilka yttranden man sannerligen tyckte sig finna, att lagen var en verklig våda för vårt folkhushåll. Jag har, herr talman, framför mig några uttalanden, som äro mycket talande och som jag kanske borde citera, men jag skall ändå inte göra det. Jag vill endast — eftersom jag vet att herr De Geer är känslig på den punkten — nämna att herr De Geer för sin del sade, att den nya lagen om räntereglering var »ett verkligt dråpslag mot förutsättningarna för demokratien». Han tog sedan, som den värmländske kavaljer han är, tillbaka detta och förklarade att han inte menade så illa som det lät, och det må vara hänt. Herr Nordenson yttrade för sin del att efter vad han kunde finna var denna lag av den beskaffenheten, att den innebar ett djupt ingripande i våra förhållanden, en verklig omdaning av vårt samhälle. Han ansåg att den stod »i allvarlig motsättning till stora medborgargrupper och högkvalificerade sakkunnigas rättsuppfattning» och att den till och med hade »en otrevlig bismak av diktatur». Lagens antagande innebar enligt herr Nordenson ett allvarligt nonchalerande av den juridiska och ekonomiska sakkunskapens ord och ett uppoffrande av vårt penningvärde på räntestoppets och hyrestoppets altare. Det är allvarliga anmärkningar mot denna lag. Herr Ohlon, som sedan talade, förklarade att lagen icke bara var onaturlig utan också onödig och dessutom var en primitiv lag — alltså en mycket dålig lag. Herr Schmidt i andra kammaren, som är en framstående industriman, hade inte mindre än åtta svåra anmärkningar

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

att göra mot lagförslaget. Jag skall inte nämna vad herr Herlitz sade om lagen, men det var mycket uppseendeväckande invändningar, som man verkligen borde tänka på både då och nu om de ägt fog för sig. Herr Wehtje, som i en debatt samma dag hade karakteriserats såsom innehavare av icke mindre än 42 uppdrag som styrelseledamot i aktiebolag och som alltså borde anses vara en stor kännare på området, förklarade att detta lagförslag var »äventyrligt, onödigt och skadligt».

Flertalet av dessa herrar äro nu reservanter till detta utskottsutlåtande. Det egendomliga i denna reservation är då, att det inte anföres ett ord om denna lagstiftnings vådor, och inte förtjänster heller för den delen. Det finns inte någonting sagt om att lagen är så fruktansvärd som man tidigare velat förespegla människorna. Jag vill inte dra fram detta av något slags skadeglädje. Det talas ju så mycket både i riksdagen och överallt annars, men, såsom italienarna säga, på politik och helighet skall man alltid pruta hälften, och det tror jag även man kan göra beträffande uttalandena i detta fall. En sak tycker jag dock är angelägen, som jag ur ren lekman-synpunkt anser att man bör observera. Det är för många människor vad som sägs här i riksdagen beträffande penningvärdet, någonting mycket allvarligt. Det gäller inte det att man kritiserar åtgärder av olika slag, utan att man över huvud taget ifrågasätter att de som leda vår ekonomi, riksbankens politik eller regeringens ekonomiska politik, äro människor, som vilja tvinga oss in i en diktatur, där varken sakkunskap, skälighet eller rimlighet få råda. Det förefaller mig vara synnerligen ödesdigert, när det dock gäller att skapa förtroende för den mycket viktiga del av vårt samhälle, som penningväsendet utgör.

För många år sedan brukade man från ett partis sida förbehålla sig rätten att vara det verkligt försvarsvänliga partiet. De andra partierna voro mycket klandervärda, och allt vad de företogo sig, även när det gällde att rusta upp

vårt försvar, var föremål för den bitteraste kritik! Då man äntligen lyckades förmå partierna att förstå, att försvarsfrågan var någonting viktigare än partipolitiken, fick man klart för sig, hur oerhört mycket vårt försvar vunnit på att lyftas över den trånga partipolitiska inställningen. Jag menar detsamma, när det gäller vårt penningväsende. Att man tillmåter respekt och förstånd och ansvars känsla åt de personer, som leda vår penningpolitik, tror jag kan lyfta frågan om vår valutavård upp på det plan, där den bör vara.

Jag har endast velat göra dessa små erinringar med anledning av vad som förevarit i utskottet.

Herr **DE GEER** (kort genmäle): Herr talman! Jag måste konstatera att min vän och bankkamrat i bankutskottet i sitt anförande nyss gjorde sig skyldig till en verklig tabbe, om jag får använda det uttrycket. Han har nämligen förväxlat lagen om räntereglering och de kreditrestriktioner, som nu är genomförda genom en frivillig överenskommelse.

Jag liksom de flesta av de citerade talarna har nog kvar en kritisk inställning till ränteregleringslagen. Vi har uttalat vår anslutning och i viss mån vår tillfredsställelse med kreditrestriktionerna och de verkningar dessa haft. Vi har uttalat den förmodan, att man skulle ha kunnat träffa en dylik överenskommelse utan att tidigare ha genomfört ränteregleringslagen. Vi konstaterar med tillfredsställelse att ränteregleringslagen inte har behövt sättas i kraft och uttrycker vår varma förhoppning att ett sådant läge aldrig skall komma att inträffa, att den behöver träda i tillämpning, ty i och med det kommer de allvarliga verkningar att göra sig gällande, som den föregående talaren sade att vi tidigare redogjort för.

Herr **NORDENSON** (kort genmäle): Herr talman! Jag är mycket förvånad över min ärade utskottskollega herr Mo-

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

gårds yttrande. Hans uttalanden bruka vittna om hans klara huvud och skarpa förstånd. Jag tycker att han gömt undan dem den här gången.

Herr Mogård anmärker på att vi reserverar tidigare uttalat oss så skarpt mot ränteregleringslagen men nu inte fullföljt vårt angrepp. Vi som kritiserat denna lag ha precis samma uppfattning om den nu som då, men vi ha inte ansett oss ha anledning att upprepa vår kritik, eftersom denna lag icke satts i tillämpning utan vilar såsom en fullmaktslag. Om herr Mogård vill veta det, anser jag det lika beklagligt nu som i höstas att lagen antogs, men vi äro, som herr De Geer sagt, glada åt att en överenskommelse träffas, som vi tro går i rätt riktning, utan användande av detta tvångsmedel. Vi ha tillagt att vi haft en förhoppning om att vi kanske skulle kunna få tillstånd en överenskommelse i den riktningen även utan en dylik lagstiftning, men vi ha icke på något sätt ändrat vår uppfattning, herr Mogård, om det olämpliga i ränteregleringslagen.

Herr **MOGÅRD** (kort genmäle): Herr talman! Till herrar De Geer och Nordenson vill jag bara säga, att det väl inte var för någon förborgat, att denna lag åsyftade att vara en nödfallslag, som skulle komma till användning endast vid behov. Finansministern förklarade ju uttryckligen — jag tror på herr De Geers egen fråga — att han icke menat, att den skulle behöva sättas i kraft omedelbart, utan att den, såsom herr Ohlon också mycket riktigt sade, skulle vara en lag i bakgrunden, som skulle tillämpas först då andra medel ej räckte till.

Sedan vill jag till herr Nordenson säga, att denna lag varit mycket lycklig, och jag föreställer mig att herr Nordenson i grund och botten själv anser att den, även om den inte kommer till direkt användning, fyllt en uppgift. Jag tror nämligen inte att det skulle ha varit möjligt att få tillstånd denna utomordentligt värdefulla frivilliga överenskommelse med våra kreditinstitutioner, utan att lagen funnits i bakgrunden. En

eller annan av våra kreditinstitutioner skulle säkerligen eljest varit svår att disciplinera. Förvisso har det för det stora flertalet av våra bankföretag känts tryggt, att lagen finnes, även om behov inte förelegat att tillämpa den.

Herr **OHLON**: Herr talman! Jag begärde närmast ordet för att göra några reflexioner omkring finansministerns anförande.

Statsrådet Sköld började sitt yttrande med att uppställa en vetenskaplig teori och utgick för det ändamålet från tabellen i bankoutskottets utlåtande på s. 12 angående förändringarna av levnads-kostnadsindex i vissa länder från tiden kring devalveringarna i september 1949 och fram till sista delen av år 1951. Han kompletterade tabellen, som ju närmast avsåg att visa ökningen i levnads-kostnader för de olika länderna, med relativa siffror om arbetslösheten i respektive länder och drog av siffrorna den slutsatsen att de länder, som haft den största levnads-kostnadsstegringen, också haft den minsta arbetslösheten och vice versa.

Tydligen låg bakom finansministerns uttalande den meningen att länder, som fört en mera restriktiv kreditpolitik via räntan, hade den största arbetslösheten. Han nämnde sådana länder som Belgien, Italien och Västtyskland. De länder, som devalverat och fört en politik mera liknande vår, hade en arbetslöshet på 1 å 3 procent. Belgien kom upp i en arbetslöshet av 8 procent, för Italien var siffran 15 procent och för Västtyskland 10 procent.

Men herr finansministern uraktlät att nämna, att siffrorna nog inte äro fullt jämförbara. Ta vi ett sådant land som Belgien så räknas där varje omställningsarbetslöshet in i arbetslöshetsstatistiken, och vill man jämföra siffran för Belgien med vår, måste man för Belgiens vidkommande ange ett lägre värde än de 8 procenten. Men därtill kommer ytterligare en sak: Belgien, Italien och Västtyskland voro ju med i kriget, och särskilt Italien och Västtyskland

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

voro efter kriget förödda. De fingo fördenskull en mycket stor arbetslöshet och ha alltsedan kriget befunnit sig i en »skalömsning» — det är en strukturarbetslöshet som där framför allt gör sig gällande, och den kan inte jämföras med arbetslösheten i ett land sådant som vårt.

För övrigt var finansministern mycket försiktig när det gällde Frankrike och nämnde ingen arbetslöshetssiffra från detta land, som dock haft den största ökningen i levnadskostnadsindex, nämligen 40 procent. Han angav inte heller någon siffra för Schweiz, som haft den minsta levnadskostnadsökningen, bara 4,9 procent. Extremerna utgöra ju undantag från finansministerns teori.

Jag erinrade mig under hans anförande i denna del en historia, som Bengt Lidforss berättat om Strindberg. Strindberg infann sig någon gång vid seklets början i Lund och började bedriva vetenskapliga studier. Bland annat gick han på observatoriet och beskådade månen med hjälp av en av tuberna där. En gång kom han glädjestrålade från sina observationer och berättade, att han hade löst månens problem: Månen var en spegelblank skiva, i vilken Amerikas kontinenter speglade sig. När då någon av de närvarande invände, att om månen vore en spegel så borde spegelbilden visa Europas och Afrikas kontinenter, genmålde Strindberg: »När man gör upp vetenskapliga teorier får man inte vara nogräknad.»

För att nu ta exemplet Frankrike, så utgör väl just detta land — som finns med i tabellen — ett vittnesbörd om vart det bär hän med ett land som förärvar sin valuta. Alla politiska kriser i Frankrike, alla de olyckor landet just nu är utsatt för, sammanhånga utan tveivel med francens undergång. Jag tror att det olyckligaste, som kan hända ett land, är när dess valuta går till spillo.

Finansministern sade att Schweiz måste lämnas ur räkningen i detta sammanhang, ty Schweiz har en mycket förnämlig valutaställning. Jag skulle då vilja ställa den frågan till herr finansministern: Varför har Schweiz en så

stor valutareserv? Jo, därför att Schweiz sedan gammalt och även efter kriget har fört en förnuftig ekonomisk politik.

Finansministern fortsatte med att säga, att det sista årets osedvanligt stora prisstegringar sammanhängde med stegringen av import- och exportpriserna samt, såsom en sekundär effekt, med höjda löner. Det är sant att vi förra året hade en långt driven vinstkonjunktur, men jag skulle på denna punkt vilja ställa den frågan framför allt till riksbankens ledning, men även till finansdepartementet: Varför ingrep man inte i tid, då vinstkonjunkturen förra året yppade sig, för att hindra konjunkturen att slå igenom med prisförhöjningar på den svenska marknaden?

När finansministern säger, att prisstegringarna kommer först och löneförhöjningarna sedan, vill jag svara att man väl här ändå inte har ett så enkelt samband mellan orsak och verkan som finansministern förmenar. Processen är nog långt mera komplicerad än finansministern med sin funktionslära vill göra gällande. Den ökade efterfrågan på arbetskraft, som följer med den överfulla sysselsättningen, höjer lönerna; de höjda lönerna höjer levnadskostnaderna; den ökade efterfrågan av arbetskraft beror på vinstkonjunkturen. Men varpå beror vinstkonjunkturen? Det talade inte finansministern om. Den beror uppenbarligen på att efterfrågan av varor såväl från utlandet som från den inhemska marknaden stigit. När finansministern frågar: »Var kommer efterfrågan in som prisdrivande faktor?», så är frågan närmast retorisk. De ekonomiska sammanhängen är som en löparebana: på vilken punkt av banan efterfrågan sätter in är relativt likgiltigt, verkan är till slut densamma. Det gäller för statsmakterna att förhindra att loppet börjar.

För övrigt är det inte bara de höjda lönerna, den stegrade efterfrågan på arbetskraft och vinstkonjunkturen som här spelar in. Såsom en primär faktor ligger dock kreditgivningen. Jag skulle vilja fråga: Varför fullföljde inte statsmakterna i början av förra året den politik, som så lyckosamt inleddes under andra

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

halvåret 1950? Hade det skett, skulle vårt penningvärde säkert ha sett annorlunda ut i dag än det faktiskt gör.

När man hör dessa debatter, kan man inte undgå att göra den reflexionen att den konstant låga räntan har blivit en dogm, som är viktigare än ett bevarat penningvärde.

Upprepade gånger under denna debatt har man påpekat önskvärdheten av att den frivilliga kreditåtstramning, som nu trätt i kraft genom överenskommelse mellan riksbanken å ena sidan och bankerna samt försäkringsväsendet å den andra, hade kommit tidigare. Gent emot detta anförde finansministern, att han behövde den i höstas beslutade beredskapslagstiftningen om räntereglering som påtryckning för att få denna överenskommelse till stånd. Jag tror inte att saken ligger till på det sättet. Enligt min mening hade det varit möjligt för riksbanken att redan för ett år sedan, under en skicklig förhandlingsledning, nå samma resultat som uppnåtts i år. Därutöver vill jag påpeka, att den nuvarande kreditåtstramningen är mycket onyanserad och orättvis och att den träffar blint och obeckligt. Det hade varit riktigare med en kreditåtstramning via räntan.

Herr finansministern säger, att det visserligen är sorgligt med den stora prisstegringen, men att vi inte behöva skämmas. Nej, det har ingen begärt. Men jag måste reagera, när finansministern fortsätter med att säga, att vi än så länge vet fasligt litet om sambandet mellan den fulla sysselsättningen och penningvärdet och att det, så långt vi hittills känner till, är mycket svårt att förena den fulla sysselsättningen med ett konstant penningvärde. Det räcker inte att man säger, att ett konstant penningvärde är önskvärt; man måste gå ett stycke vidare och säga, att ett konstant penningvärde är nödvändigt i ett rättssamhälle.

Emellertid får jag ge herr finansministern det erkännandet, att han är mycket mera försiktig i dag än då han för någon tid sedan yttrade sig i Nationalekonomiska föreningen i Stockholm. Vid det tillfället fick man av slutet på hans

anförande närmast det intrycket, att inflationen i alla händelser inte var någon större olycka; i inflationens spår hade många ekonomiska framsteg ägt rum. Är inte herr finansministern här offer för en synvilla? De ekonomiska framstegen i ett samhälle beror nog varken på inflation eller på deflation, utan på teknikens utveckling, bättre organisation och rationalisering.

Jag skall också be att få säga några ord till herr Mogård. Jag använde i höstas ganska hårda ord om den då aktuella ränteregleringslagen, och jag har ingen anledning att ta tillbaka något av vad jag då yttrade. Jag vill bara uttala en förhoppning, att herr finansministern aldrig skall behöva råka ut för olyckan att nödgas tillgripa ränteregleringslagen. Jag tror inte det vore behagligt för en finansminister att komma i det läget.

Till sist ett ord angående den diskussion som förts mellan statsrådet Sköld och herr De Geer. Statsrådet Sköld hoppades att det privata näringslivet, om en depression sätter in, inte omedelbart skall springa till kanslihuset och be om hjälp. Det hoppas jag också, men om en industri råkar i trångmål och omedelbart får en beställning av staten för 50 miljoner, så är det väl helt naturligt att också andra industrier kommer till staten och ber om hjälp. Med detta vill jag inte, herr talman, uttala någon mening angående de 50 miljoner som föreslås till hjälp åt textilindustrin; jag tror att den åtgärden är befogad, inte minst ur försvarets synpunkt.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till reservationen vid föreliggande utlåtande.

Herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Jag tillåter mig att göra några repliker till herr Wehtje och herr Ohlson med anledning av deras anföranden.

Det var två ting som herr Wehtje yttrade och som jag för min del skulle vilja uppehålla mig något vid. Han förklarade att kreditåtstramningen blev liksom jätten som kastades i ugnen efter degen; kreditåtstramningen kom sedan

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

de sista löneförhöjningarna beslutats och medförde därför svårigheter för företagen. Ytligt sett kan det vara så, men tror herr Wehtje att någon av dem som sutto och förhandlade om högre löner var okunnig om de förhandlingar om kreditåtstramning som pågingo? Jag vill försäkra att ingendera parten kunde stänga sina öron för varningarna att ett stramare klimat skulle komma att inträda. Jag får därför säga att de löneförhöjningar, som ha överenskommit för detta år, av parterna på arbetsmarknaden ha tagits med öppna ögon för vad som var att vänta.

Herr Wehtje gjorde också några reflexioner rörande det beställningsbemyndigande, som har föreslagits för försvaret och civilförsvaret för anskaffande av vissa textilvaror. Även herr Ohlon var inne på den saken. Nu vill väl emellertid ingen göra gällande att denna åtgärd syftar till att konservera en krisutbyggnad av textilindustrin. Det är tvärtom så att vad som nu förestår i textilindustrin är en omläggning efter de nya förhållandena, en sammankrympning och en anpassning, och staten hjälper då till på ett sätt som industrien förstår innebörden av. Staten köper i dag men kan inte köpa i morgon, och staten köper nu för att göra det lättare för denna stora industri att anpassa sig till det nya läget. Det är inte något som ligger i linje med en strävan från statens sida att upprätthålla sådana industriella utväxter som under de gångna åren ha skapats i den drivhusluft, om vilken herr De Geer tidigare har talat.

Herr Ohlon yttrade sig här på ett sådant sätt att man fick den uppfattningen, att kreditåtstramningen var å ena sidan en betänklig åtgärd och å andra sidan en befogad åtgärd. Det stämmer någorlunda med ett uttalande som en tidning nyligen gjorde om en annan liberal riksdagsman. Han gav enligt tidningen uttryck för den meningen att kreditåtstramningen var både befogad och skadlig. Det är, herr Ohlon, svårt att på det sättet intaga två ståndpunkter.

Vidare gjorde herr Ohlon vissa re-

flexioner över det siffermaterial jag använde. Jag begagnade det inte för att göra en internationell jämförelse — jag behöver inte någon undervisning om att det är svårt att jämföra olika länder med varandra — utan för att konstatera att materialet visade en mycket klar tendens, nämligen att prisstegringarna voro olika i två klart avgränsade grupper av länder, som hade mött krisen under olika förutsättningar. Vad herr Ohlon anförde däremot korrigerar inte på något vis den framställning jag gav. Om han vill göra gällande att jag genom att utelämna Frankrike har försökt att retuschera bilden, så kan jag säga att det är ett alldeles felaktigt påstående. Arbetslösheten i Frankrike var i september 1951 den lägsta i Europa. Den var till och med lägre än i Sverige och Norge, och det rimmar mycket väl med att Frankrike hade den allra största prisstegringen. Nu har jag så utförligt dels i mitt anförande nyss och dels i den replik, som jag hade på förmiddagen, försökt att här påvisa det ekonomiska sammanhang som denna tendens uppenbarar, att jag inte faller för de anmärkningar som herr Ohlon gjorde på denna punkt. Jag vill i denna del endast tillägga att herr Ohlon har fel, om han tror att Schweiz' valutaställning är skapad efter kriget. Den är mycket äldre och har orsaker som jag inte här har någon som helst anledning att gå in på.

Herr Ohlon yttrade vidare: Varför fullföljdes inte den politik som så lyckosamt började på hösten 1950? Det var väl en retorisk fråga, herr Ohlon, eftersom jag besvarade den i mitt första anförande. Jag tycker inte att det finns någon anledning att nu upprepa vad jag då sade.

Trots vad jag har sagt om att ränteregleringslagens tillkomst var en förutsättning för kreditöverenskommelsen, så säger herr Ohlon att han tror motsatsen. Ja, visst kan man tro. Det var en gång en kyrkofader som hade tesen credo quia absurdum — jag tror emedan det är orinligt. Om herr Ohlon också vill ha det valspråket, så gärna för mig.

Till sist vill jag säga att när herr Oh-

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

lon gör gällande att jag skulle ha den uppfattningen, att inflationen inte är någon större olycka, så svarar jag att jag inte alls har den meningen. Jag anser att inflationen är en stor olycka. Det var inte den uppfattningen jag vände mig emot på Nationalekonomiska föreningen, utan det var mot påståendet att vårt land skulle befinna sig i ett läge som närmade sig katastrofen. Trots den olycka, som inflationen har bragt oss, är i alla fall det svenska samballets ekonomiska ställning mycket god, och under åren efter kriget har det skapats sådana förutsättningar för en god fortsättning, att vi inte behöva med någon större farhåga se mot framtiden. Det är väl ändå en något annan inställning än den herr Ohlon vill göra gällande att jag har.

Herr WEHTJE: Herr talman! Med anledning av mitt yttrande, att kreditåtstramningens genomförande först i år har verkat på ungefär samma sätt som om man kastar in jästen efter degen i ugnen, gjorde finansministern gällande att ingen av de avtalslutande parterna på arbetsmarknaden svävade i okunighet om vad som skulle komma. Parterna skulle således enligt finansministerns mening ha varit på det klara med att kreditåtstramningen skulle komma och dess verkningar. Det kan vara riktigt i viss utsträckning, men eftersom inte minst löntagargrupperna ha satt sin prägel på avvägningen av de nya lönerna, torde man väl kunna säga att de tydligtvis inte ha haft en känsla för vad som skulle komma. Det har alltså varit på samma sätt som när jästen kastas i ugnen efter degen.

Kreditåtstramningen hade naturligtvis haft en helt annan verkan, om den genomförts för ett år sedan eller i varje fall varit genomförd i fjol höst. Då hade vi inte fått det febrila liv som vi hade ända till helt nyligen. Vi trodde då att vi skulle kunna arbeta vidare här hemma i en fortgående högkonjunktur. Vi hade då ännu inte haft våra motigheter på exportmarknaden, utan våra produkter från skogen såldes fortfarande för

fullt till mycket höga priser. Dessa samverkande omständigheter gjorde, att man inte hade någon känsla för att det var skäl att göra löneavvägningen med tanke på andra förhållanden än under de lyckliga tider som man hade haft under de närmast föregående åren.

Finansministern framhöll att försvarsministerns förslag att lämna en stor beställning till textilindustrin inte var en åtgärd för att konservera en kristidsutbyggnad av denna industri. Det var enligt finansministerns mening därför fullt försvarbart att lämna beställningen, och det gällde endast att se till att industrien fick tillfälle att anpassa sig efter ett nytt läge. Ja, det är ju gott och väl. Jag tror inte att man har vidtagit åtgärden för att konservera någon sentida överdimensionering av denna för landet viktiga industri. Vad jag har velat påtala är att man inte har fullföljt den politik, som finansministern har angivit i det av mig tidigare citerade yttrandet i statsverkspropositionen. Det hade varit önskvärt att finansministern fullföljt denna politik. Det förhåller sig ju ändå på det sättet att om man på det ena fältet efter det andra gör avsteg från förut uppdragna riktlinjer så snart man finner att det uppstår svårigheter, komma de olika åtgärderna att visa sig mer eller mindre förfelade. Man måste konsekvent följa den utformade politiken även på detta område. Det egendomliga med denna beställning är att man inte söker komma över endast dagens svårigheter utan gör beställningar nu för ett par, tre år framåt. Jag vill inte direkt gå in på själva förslaget, ty det kommer ju under behandling i annan ordning här i riksdagen, men det ser ju mycket egendomligt ut, att man när det talas om att det finns för stora lager av textilvaror är man ändå beredd att på detta sätt späda på dem. Jag kan inte förstå, hur finansministern och handelsministern kunnat gå med på det förslag, som nu framlägges av en välvillig försvarsminister på denna betydelsefulla punkt.

Herr OHLON: Herr talman! Jag ber att få lyckönska finansministern för det

Om förstatligande av importen av mineraloljor m. m.

rosenskimmer, som han ser avteckna sig mot den närmaste framtidens horisont. Jag hoppas att det inte bara är en hägring. Men småspararna, som under det sista året förlorade en femtedel av sina tillgodohavanden, kanske inte ser framtiden i precis samma ljusa gestaltning som statsledningen kan göra. Jag vill emellertid inregistrera finansministerns optimistiska yttrande och hoppas att vad som skedde förra året inte kommer att upprepas i år.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels att den nu föredragna punkten skulle läggas till handlingarna, dels ock att kammaren skulle godkänna den av herr Ewerlöf m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på punktens läggande till handlingarna vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ewerlöf* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att punkten 1 i bankoutskottets utlåtande nr 4 skall läggas till handlingarna, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Ewerlöf m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ewerlöf* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 97;

Nej — 39.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkterna 3 och 4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets memorial nr 5, angående användande av riksbankens vinst för år 1951, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Om förstatligande av importen av mineraloljor m. m.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckta motioner om förstatligande av importen och distributionen av mineraloljor.

I två inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade likalydande motioner, nr 297 i första kammaren av herr *Öhman* m. fl. och nr 391 i andra kammaren av herr *Hagberg* i Luleå m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till regeringen begära skyndsamt förslag på i stort sett de linjer som oljeutredningen förordat men med i motionerna angivna undantag för att upprätta ett statligt företag, i vilket alla sådana företag skulle uppgå, som importerade eller distribuerade mineraloljor och som den 31 december 1951 varit helt eller delvis i utländsk ägo.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att de likalydande motionerna I: 297 och II: 391 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr *ÖHMAN*: Herr talman! Då jag är motionär i detta ärende, tillåter jag mig att framföra några korta erinringar om syftet med denna motion och vad som förevarit kring densamma.

Det förhåller sig på det sättet, att riks-

Om förstatligande av importen av mineraloljor m. m.

dagen den 30 juni 1945 beslöt att av regeringen begära en utredning om förstatligande av importen och distributionen av mineraloljor. Utredningen kom också mycket snabbt till stånd. Redan på hösten samma år tillsattes sakkunniga, och de framlade sina förslag i februari månad 1947. Det förslag, som utredningen kom till, innebar att all handel med bränn- och smörjoljor skulle koncentreras till ett av staten ägt monopolföretag. I den omfattande utredning, som hade föregått detta förslag, anförde man mycket sakligt starka motiveringar för ett sådant ingripande på detta område, och man påpekade en rad fördelar för medborgarna och samhället som skulle uppnås genom ett sådant statligt import- och distributionsföretag för brännoljebranschen. Man skulle således först och främst kunna åstadkomma fördelaktigare inköpspriser, man skulle vidare kunna uppnå lägre frakt- och transportkostnader, man skulle kunna få till stånd en bättre rationalisering av själva detaljdistributionen och slutligen skulle man kunna uppnå enhetliga priser på brännoljor i hela landet. Meningen var också, såvitt jag kan förstå, att regeringen skulle framlägga proposition för att åstadkomma ett så skyndsamt avgörande av ärendet som möjligt.

Betänkandet från utredningskommittén sändes på remiss till olika instanser, och alla här i kammaren kan säkerligen erinra sig den våldsamma presskampanj, som då drogs i gång i framför allt folkpartiets och högerns tidningar emot utredningens förslag om ett sådant statligt oljeföretag. Jag kan inte underlåta att påpeka att det är tämligen intressant och betecknande att kunna notera, hur dessa partier och dessa tidningar kände sig kallade att dra i fält för att försvara de engelsk-amerikanska kapitalintressen, som stod på spel på grund av det förslag, som utredningen hade framlagt. Jag vill bara erinra om att av de 242 oljedepåer, som då fanns i landet, ägdes inte mindre än 213 av fem utländska oljeföretag. Samma utländska företag förfogade över 96 procent av samtliga bensinstationer här i landet.

Jag tycker att dessa siffror från oljeutredningens betänkande ändå klart visar, vilkas intressen man på borgerligt håll förfäktade i denna fråga. Följden av denna presskampanj blev, såvitt jag kan bedöma, att den bebådade propositionen lades på is, och nu meddelar utskottet att ärendet alltjämt är föremål för regeringens prövning. Detta har nu prövats på det sättet sedan 1947, alltså under fem år, och någon större förhoppning om att regeringens prövning skall ge ett positivt resultat kan man inte utläsa ur utskottets skrivning.

Vi är, herr talman, från det parti jag tillhör inte under alla förhållanden för förstatligande, så länge nuvarande samhällsförhållanden består. Men i detta fall anser vi, att utredningen har lagt fram ett riktigt förslag. Ett förstatligande av den här branschen har inte bara rent ekonomiska fördelar för folket, utan också andra mycket viktiga sidor. Vi anser det nämligen vara på det sättet, att det är av stor betydelse att söka frigöra vårt land ifrån beroende av de mäktiga amerikanska och brittiska oljetrusterna och därigenom minska dessa länders inflytande över svensk ekonomi, vilket också indirekt innebär ett starkt inflytande över den svenska politiken. Det är således av dessa två skäl — dels det som var utredningens huvudsakliga skäl och dels det som jag sist talade om — som vi vill vidhålla vårt yrkande.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de i ärendet väckta motionerna.

Herr SUNDVIK: Herr talman! Eftersom detta ärende fortfarande är föremål för Kungl. Maj:ts prövning, vill jag inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlå-
tande nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående höjning av stats-
tjänstemännens löner m. m. jämte i äm-
net väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposi-
tion, nr 60, hade Kungl. Maj:t, under
åberopande av bilagt utdrag av stats-
rådsprotokollet över civilärenden för
den 15 februari 1952, föreslagit riksdagen att

1) besluta att till de under år 1951 ut-
gående månadslönerna skulle, med de
undantag varom Kungl. Maj:t kunde fin-
na gott förordna, under år 1952 läggas
särskilda lönetillägg enligt de grunder,
som angåves i en i propositionen om-
nämnd överenskommelse;

2) besluta att å pensioner, utgående
enligt av Kungl. Maj:t och riksdagen an-
tagna tjänste- och familjepensionsbe-
stämmelser, skulle under år 1952 utgå
rörligt tillägg med 53 procent av till-
läggsunderlaget;

3) besluta att kristillägg under år 1952
skulle utgå med 82 procent av kristill-
läggsunderlaget;

4) bemyndiga Kungl. Maj:t att i hu-
vudsaklig överensstämmelse med av de-
partementschefen i propositionen angiv-
na grunder besluta om höjning av arvo-
den till befattningshavare i statlig eller
statsunderstödd verksamhet;

5) bemyndiga Kungl. Maj:t att med-
dela de beslut, som kunde föranledas av
en i propositionen omförmäld garantibe-
stämmelse;

6) medgiva att nu utgående kallorts-
tillägg och kallortstraktamenten finge,
räknat från och med den 1 januari 1952,
höjas med i genomsnitt 25 procent;

7) bemyndiga Kungl. Maj:t att vid-
taga de ändringar i vederbörliga avlö-
ningsreglementen, som erfordrades med
hänsyn till vad i propositionen förord-
dats;

8) bemyndiga Kungl. Maj:t att för bud-
getåren 1951/52 och 1952/53 medgiva
de överskridanden av maximerade an-

slag och anslagsposter, som kunde för-
anledas av vad under 1—6 föreslagits;

9) till Täckning av beräknat överskri-
dande av anslagsmedlen för vissa löne-
och pensionsförmåner å tilläggsstat II
till riksstaten för budgetåret 1951/52 un-
der tolfte huvudtiteln anvisa ett förslags-
anslag av 115 000 000 kronor; samt

10) till Täckning av beräknat över-
skridande av anslagsmedlen för vissa
löne- och pensionsförmåner å riksstaten
för budgetåret 1952/53 under tolfte hu-
vudtiteln anvisa ett förslagsanslag av
230 000 000 kronor.

Kungl. Maj:ts förevarande förslag, som
grundade sig på en träffad förhandlings-
överenskommelse rörande statstjänste-
männens löner under år 1952, innebar
bland annat, att till nu utgående månads-
lönerna skulle med vissa undantag läg-
gas ett särskilt lönetillägg av sådan stor-
lek, att lönebeloppen för månad höjdes
med 15 procent. Därjämte hade till de
lägst avlönade tjänstemännens löner så-
som en särskild avlöningsförstärkning
lagts ytterligare vissa belopp. Arvoden
till icke lönegradsplacerad personal ha-
de höjts i ungefär samma grad som
månadslönerna. I överenskommelsen
hade även intagits en bestämmelse att de
särskilda lönetilläggen respektive de
höjda arvodesbeloppen icke skulle utgå
till anställningshavare, som vore avslu-
ten till organisation, vilken varslade
(varslat) eller vidtoge (vidtagit) strids-
åtgärder i anslutning till förhandlingar
i avlöningsfrågor.

I förevarande sammanhang hade ut-
skottet till behandling förehåft

dels följande i anledning av proposi-
tionen väckta motioner, nämligen

två likalydande motioner, väckta den
ena inom första kammaren av herr
Svärd m. fl. (I: 374) och den andra inom
andra kammaren av herr *Håstad* m. fl.
(II: 493), i vilka hemställts, att riksdagen
vid behandlingen av förevarande
proposition måtte besluta, att där förel-
slagna lönetillägg respektive arvodesför-
höjningar skulle utgivas utan hänsyn till
huruvida befattningshavaren vore anslu-
ten till viss organisation eller ej;

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Svärd* m. fl. (I: 375) och den andra inom andra kammaren av herr *Birke* m. fl. (II: 494), i vilka hemställts, att riksdagen i anslutning till vad i motionerna anförts måtte vid behandlingen av propositionen i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att beslut om sådan compensation för levnadskostnadsstegringen, som berördes i 4 § av statens löneplansförordning, framdeles endast skulle avse en procentuellt lika höjning och att följaktligen frågor om eventuella justeringar utöver nämnda compensation skulle behandlas såsom ändringar i lönegradsplacering eller eljest såsom fristående beslut i lönefrågor;

en inom andra kammaren av herr *Rubbestad* väckt motion (II: 492), i vilken hemställts, att riksdagen med ändring av förevarande proposition måtte besluta, att det procentuella tillägget å statstjänstemännens löner även i fortsättningen skulle beräknas å högst 1 600 kronor för månad, samt i övrigt beakta de synpunkter som i motionen anförts; samt

en inom andra kammaren av herr *Ohlin* m. fl. väckt motion (II: 495), i vilken hemställts, att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition måtte avslå Kungl. Maj:ts under punkten 1 begärda fullmakt, så att de särskilda lönetilläggen under år 1952 skulle utbetalas till alla berörda, samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala önskvärdheten av att ett förlikningsorgan finge i uppdrag att medla i rådande konflikt beträffande vissa statstjänstemäns löneförmåner;

dels ock två vid riksdagens början väckta likalydande motioner, den ena inom första kammaren av herr *Bergh* (I: 209) och den andra inom andra kammaren av fru *Boman* och fru *Hellström* (II: 282), i vilka motioner hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville företaga en revision av de nu gällande bestämmelserna om kallortstillägg i sådan riktning, att tilläggets grundbelopp höj-

des och att rörligt tillägg därå finge utgå.

Utskottet hade i det nu ifrågakvarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

I. att motionerna I: 375 och II: 494 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 374 och II: 493, II: 492 och II: 495, sistnämnda motion såvitt nu vore i fråga, besluta att till de under år 1951 utgående månadslönerna skulle — med de undantag varom Kungl. Maj:t kunde finna gott förordna — under år 1952 läggas särskilda lönetillägg enligt de grunder, som angäves i den i propositionen omnämnda överenskommelsen;

III. att motionen II: 495, i vad den icke behandlats under II, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IV. att riksdagen måtte

a) besluta att å pensioner, utgående enligt av Kungl. Maj:t och riksdagen antagna tjänste- och familjepensionsbestämmelser, skulle under år 1952 utgå rörligt tillägg med 53 procent av tilläggsunderlaget;

b) besluta att kristillägg under år 1952 skulle utgå med 82 procent av kristillägsunderlaget;

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i propositionen angivna grunder besluta om höjning av arvoden till befattningshavare i statlig eller statsunderstödd verksamhet;

d) bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela de beslut, som kunde föranledas av den i propositionen omförmälda garanti-bestämmelsen;

e) medgiva att nu utgående kallortstillägg och kallortstraktamenten finge räknat från och med den 1 januari 1952, höjas med i genomsnitt 25 procent;

f) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i vederbörliga avlösningsreglementen, som erfordrades med hänsyn till vad i propositionen förordats;

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

g) bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåren 1951/52 och 1952/53 medgiva de överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter, som kunde föranledas av vad under punkterna 1—6 i propositionen föreslagits;

h) till Täckning av beräknat överskridande av anslagsmedlen för vissa löne- och pensionsförmåner å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1951/52 under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 115 000 000 kronor;

i) till Täckning av beräknat överskridande av anslagsmedlen för vissa löne- och pensionsförmåner för budgetåret 1952/53 under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 230 000 000 kronor;

V. att motionerna I: 209 och II: 282 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motiveringen hade utskottet anført bland annat:

»Att såsom i motionerna I: 375 och II: 494 yrkas riksdagen skulle binda sig för ett uttalande, att beslut om kompensation för levnadskostnadsstegringen framdeles endast skulle avse en procentuellt lika höjning, kan utskottet lika litet i år som i fjol vid behandlingen av då föreliggande lönehöjningsförslag och i anslutning därtill väckta motioner i enahanda syfte (utskottets utlåtande nr 38/1951) tillstyrka. Ett dylikt uttalande skulle, såsom utskottet då framhöll, omöjliggöra eller i varje fall väsentligt försvåra fria förhandlingar. Utskottet finner sig alltså böra avstyrka motionerna I: 375 och II: 494.

Ej heller finner sig utskottet kunna biträda det i motionen II: 495 framställda yrkandet om ett uttalande från riksdagens sida om önskvärdheten av ett medlingsinitiativ genom ett särskilt förlikningsorgan. Även i sistberörda hänseende måste det enligt utskottets mening få ligga helt i Kungl. Maj:ts hand att med beaktande av alla på frågan inverkan faktorer bedöma huruvida och när ett medlingsförfarande bör tillgripas samt vilken form ett sådant ingripande bör

givas. Av det anförda följer, att motionen II: 495 avstyrkes av utskottet jämväl i förevarande hänseende.»

Reservationer hade avgivits

1) beträffande lönejusteringar i anledning av levnadskostnadernas förändring

a) av fröken *Andersson* samt herrar *Bergh*, *Skoglund* i *Doverstorp* och *Staxäng*, vilka ansett

dels att det stycke i utskottets yttrande, som började med orden »Att såsom» och slutade med »I: 375 och II: 494», bort hava följande lydelse:

»Ehuru utskottet alltså funnit sig böra godtaga en överenskommelse, som innebär att lönetillägg skola utgå med procentuellt olika belopp i skilda lönelägen, finner utskottet det likväl angeläget erinra om den allmänt godtagna principen, att kompensation för levnadskostnadsstegringen bör lämnas genom procentuellt samma ökning av alla löner. Här om voro även de förhandlande organisationerna i princip ense vid förra årets förhandlingar. Frågor om lönejusteringar av annan anledning än levnadskostnadernas och den på allmänna arbetsmarknaden förekommande lönesättningens förändring böra enligt utskottets mening av riksdagen behandlas och bedömas för sig och icke sammankopplas med justeringar av löneläget för statens anställda. Utskottet anser alltså att den vedertagna principen för fastställandet av löneläget fortfarande bör följas och kan icke finna att förhandlingarna därigenom bindas i vidare mån än riksdagen avsett vid fastläggandet av de allmänna normerna för den statliga lönesättningen. Utskottet föreslår, att riksdagen i skrivelse delgiver Kungl. Maj:t vad utskottet sålunda i anledning av motionerna I: 375 och II: 494 anført.»

dels ock att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 375 och II: 494, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i reservationen anförts;

b) av herrar *Ohlon*, *Sundelin*, *Malmborg* i *Skövde*, *Ståhl*, *Bergstrand* och *Gustafsson* i *Skellefteå*, vilka ansett,

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

dels att nyssnämnda stycke i utskottets yttrande bort hava följande lydelse:

»Ehuru utskottet alltså funnit sig böra godtaga den träffade överenskommelsen, finner utskottet det angeläget betona att i varje fall under tider av betydande ändringar i penningvärdet kompensation för levnadskostnadernas stegring, såsom även framhållits i motionen II: 495, hålles isär från *höjning* av den reella lönestandard. Kompensationen bör syfta till att undvika att under perioder med stigande reell nationalinkomst en sänkt reallön blir följden för någon grupp av anställda. Önskemålet härom bör enligt utskottets uppfattning beaktas vid framtida avtalsförhandlingar. Den reella löneförhöjningens storlek för olika grupper blir i sista hand en förhandlingsfråga. Utskottet föreslår, att vad utskottet sålunda och i anledning av yrkandet i motionerna I: 375 och II: 494 anfört i skrivelse delgives Kungl. Maj:t.»

dels ock att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 375 och II: 494, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i reservationen anförts;

2) beträffande särskilda lönetillägg under år 1952

a) av fröken *Andersson* samt herrar *Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp och *Staxäng*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 374 och II: 493 samt II: 495, sistnämnda motion såvitt nu vore i fråga, samt med avslag å motionen II: 492, besluta att till de under år 1951 utgående månadslöner skulle — utan medgivande för Kungl. Maj:t att förordna om undantag härifrån annat än beträffande anställningshavare, som icke uppnått 17 år — under år 1952 läggas särskilda lönetillägg enligt de grunder, som angåves i den i propositionen omnämnda överenskommelsen;

b) av herrar *Ohlon*, *Sundelin*, *Malmberg* i Skövde, *Ståhl*, *Bergstrand* och *Gus-*

tafsson i Skellefteå, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 374 och II: 493 samt II: 495, sistnämnda motion såvitt nu vore i fråga, samt med avslag å motionen II: 492, besluta att till de under år 1951 utgående månadslöner skulle — utan medgivande för Kungl. Maj:t att förordna om undantag härifrån annat än beträffande anställningshavare, som icke uppnått 17 år — under år 1952 läggas särskilda lönetillägg enligt de grunder, som angåves i den i propositionen omnämnda överenskommelsen;

c) av herr *Rubbestad*, som ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 402 ävensom med avslag å motionerna I: 374 och II: 493 samt II: 495, sistnämnda motion såvitt nu vore i fråga, besluta att till de under år 1951 utgående månadslöner skulle — med de undantag varom Kungl. Maj:t kunde finna gott förordna — under år 1952 läggas särskilda lönetillägg enligt de grunder, som angåves i den i propositionen omnämnda överenskommelsen, dock att det procentuella tillägget skulle beräknas å högst 1 600 kronor för månad;

d) av herrar *Karl Andersson*, *Gustaf Karlsson*, *Näsgård*, *Birger Andersson*, *Edvin Thun*, *Nils Theodor Larsson*, *Mårtensson* i Uddevalla och *Hansson* i Skegrie, vilka likväl ej antytt sin åsikt;

3) beträffande medling i rådande konflikt rörande vissa statstjänstemän

a) av fröken *Andersson* samt herrar *Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp och *Staxäng*, vilka ansett,

dels att det stycke i utskottets yttrande, som började med orden »Ej heller» och slutade med orden »förevarande hänseende», bort hava följande lydelse:

»Utskottet anser sig icke böra uttala sig om vilka åtgärder som i den aktuella

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

konfliktsituationen äro lämpliga för att överläggningar mellan parterna skola komma till stånd men understryker i detta sammanhang principiellt önskvärheten av att sådana former tillskapas för förhandlingarna med statstjänstemännens organisationer att förlikningsman skall kunna tillkallas. Vad utskottet sålunda i anledning av motionen II: 495 anfört anser sig utskottet böra föreslå att riksdagen i skrivelse giver Kungl. Maj:t till känna.»

dels ock att utskottet bort under III hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionen II: 495, i vad den icke behandlats under II, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i reservationen anförts;

b) av herrar *Ohlon, Sundelin, Malmborg* i Skövde, *Ståhl, Bergstrand* och *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i nyss angivna del hava den avfattning, som i reservationen angivits, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte, med bifall till motionen II: 495, i vad den icke behandlats under II, i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala önskvärheten av att — om ej nu pågående förhandlingar ledde till resultat i en mycket nära framtid — ett förlikningsorgan finge i uppdrag att på samma sätt som vid konflikter på den enskilda arbetsmarknaden medla i råddande konflikt beträffande vissa statstjänstemäns löneförmåner.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten 1.

Fröken ANDERSSON: Herr talman! Denna fråga har ju diskuterats under cirka fem timmar i dag i andra kammaren, och de flesta synpunkter, som kunna anläggas på frågan, ha väl ventilerats där. Jag skall under alla förhållanden inte dra upp någon debatt om den aktuella konfliktsituationen. Jag vill endast börja med att med glädje konstatera, att förhandlingarna återigen ha tagits upp, och uttrycka den förhoppningen, att dessa förhandlingar skola kunna

föras till ett sådant slut, att ingen bitterhet stannar kvar på någondera sidan. Jag skall endast hålla mig till de principiella synpunkter, som man kan lägga på den här propositionen.

Det förhåller sig på det sättet, att propositionen och utskottsutlåtandet också medföra vittgående verkningar, om utskottets hemställan — vilket är sannolikt — bifalles i föreliggande skick. Beträffande det aktuella förslaget om en höjning i år av lönerna — uppgående till femton procent respektive ytterligare några procent för vissa grupper — finns det ju som bekant ingen avvikande mening. Men propositionen är i viktiga och mycket väsentliga delar ofullständig. Detta betonades redan under den remissdebatt, som fördes när propositionen remitterades till utskottet. Det betonades då — vilket man kan göra av precis samma skäl i dag — att propositionen var ofullständig, och det farligaste är att den ger anledning till olika tolkningar. Inom utskottet har man heller inte rått bot på denna oklarhet — säkerligen av naturliga skäl. Det hade bort ske hos Kungl. Maj:t, innan propositionen kom på riksdagens bord.

Nu säger man här, som alltid annars när sådana här lönefrågor diskuteras, att propositionen är ett resultat av förhandlingar. Detta upprepas jämt och ständigt, och det förefaller, som om var och en som yrkat på något slags ändring skulle begå närmast en osolidarisk handling. Riksdagen kommer emellertid att ställas inför ett fullbordat faktum.

Det rör ju dock frågor, som det ankommer på riksdagen att avgöra, och jag kan inte låta bli att i detta sammanhang betona vikten av att det så småningom skapas fram sådana former, att riksdagen på ett tidigare stadium kan få informationer och följa förhandlingarna. Visserligen har riksdagen formell rätt att pröva, det är ingenting att diskutera om, men om riksdagen skall kunna pröva så kräves det att ett förslag föreligger i utrett skick. I stället för att gå in på problemen begär nu regeringen vittgående fullmakter i olika hänseenden.

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

I en motion från högerhåll betona vi att t. ex. organisationsklausulen har »ingripande och vittgående konsekvenser av ekonomisk, föreningsrättslig och eventuellt straffrättslig räckvidd». Vi påminna vidare om att riksdagen ännu 1947 genomdrev, att inte bara grunderna för lönesättningen utan också lönereglementen skola fastställas av riksdagen. Man tycks nu av utskottsutlåtandet att döma vara litet mera släpphänt i den delen.

I denna proposition hemställs under punkten 1) att riksdagen skall »besluta att till de under år 1951 utgående månadslönerna skola, med de undantag varom Kungl. Maj:t kan finna gott förordna, under år 1952 läggas särskilda lönetillägg enligt de grunder, som angivas i den i propositionen omnämnda överenskommelsen». Det är att ge en fullmakt åt Kungl. Maj:t, som under vissa förutsättningar kan ha vittgående konsekvenser. I överenskommelsen, på vilken ju propositionen bygger, sägs det att anställningshavare — alltså rent individuellt — som är ansluten till organisation, vilken varslar eller vidtar stridsåtgärd, inte skall få dyrtidskompensation. Här har man sammankopplat två frågor, som egentligen borde hållas isär.

I det ena fallet rör det sig nämligen om kompensation för reallönesänkningar på grund av inflationen, och i det andra fallet är det fråga om lönegradsplaceringar, alltså en löneförhandlingsfråga i egentlig mening. Dessa frågor ha också faktiskt hållits isär ända till den 13 februari i år, då de sammankopplades.

Det kanske inte är alldeles ur vägen att här påpeka, att statstjänstemännen vid löne regleringsbeslutet 1947 tillerkändes enligt paragraf 4 i löneplansförordningen rätt till kompensation. Denna paragraf sattes visserligen inte i kraft utan det blev i stället ett beslut om rörligt tillägg. Nu har man försökt — det vet jag, ty det har skett såväl i avdelningen som i utskottet — bortförklara innebörden i denna paragraf. Men andemeningen — och jag gissar att det

blir svårt att bestrida detta faktum — har dock varit, att sådant tillägg inte skulle kunna tillfalla vissa och fränkännas andra, och särskilt inte efter Kungl. Maj:ts beslut.

Emellertid har som bekant denna sammankoppling lett till både förvirring och olust. Det är nämligen så att förhandlingar fortfarande pågå för stora grupper. För andra grupper ha förhandlingar ännu inte påbörjats. Dessa förhandlingar gälla inplaceringar i de olika lönegraderna. Hur skola då de, som ha börjat förhandlingar eller ännu inte ha satt i gång med sådana, mot denna bakgrund kunna föra förhandlingarna? De kunna såvitt jag förstår endast komma med en vördsam anhållan om de ha detta hot hängande över sig — hotet om lönesänkning nämligen — om de inte acceptera det erbjudande, som göres.

Jag måste säga, och det betonades också i remissdebatten som jag nyss nämnde, att detta är ett nytt sätt att använda inflationsvapnet.

Jag menar därför att det är viktigt, att dessa båda sidor hållas klart isär, och att inplaceringen i lönegrader bör ske efter ingående överväganden. Hur tidskrävande och grannlaga dessa inplaceringar äro framgår fullt klart och tydligt av tjänsteförteckningskommitténs arbete. Det är uppenbarligen så att en sammanblandning av dessa båda sidor, å ena sidan kompensationen och å andra sidan lönegradsplaceringen, över huvud taget rubbar principerna för lönesättningen. Det är ganska intressant att i detta sammanhang kunna påminna om hur rädd man eljest är för att rubba på den minsta punkt i lönesystemet. Varje gång det kommer ett förslag om någon liten höjning för några få tjänstemän, får man ständigt höra den invändningen att den höjningen kan inte genomföras, ty den skulle rubba hela lönesystemet. Nu gör man de facto en sådan rubbning, som har mycket vidsträckt konsekvenser och som sträcker sig över stora områden.

För undvikande av varje som helst missförstånd vill jag betona att med detta konstaterande, att man skall

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

hålla isär de båda olika sidorna, inte följer att jag anser, att den nuvarande lönegradsplaceringen är den enda riktiga. Jag vill klart säga ifrån, att det är sannolikt nödvändigt och även riktigt att man tar upp frågan om låglönegrupperna och deras inplacering till omprövning. Detta har jag för övrigt hävdad tidigare i olika sammanhang och vill bara understryka det nu.

Att detta isärhållande är av vikt betonades också från organisationernas sida förra året under de förhandlingar, som fördes. Man vände sig därvid i princip emot den dåvarande avvikelsen, som dock var mycket mindre än den nu föreslagna. Man vände sig alltså i princip emot avvikelsen från regeln om procentuellt lika kompensation, och man sade att den inte fick bli prejudikat.

Nu vill man — och det förmodar jag att herr statsrådet kommer att dra fram senare under debatten — hävda, att det inte går att skilja på grundlön, tillägg och allt vad det heter. Men i propositionen och i de förslag, som där finnas, gör man dock denna skillnad, när man vill beröva vissa tjänstemän tillägget men inte de övriga.

I vår motion yrka vi att för framtiden dessa frågor skola hållas isär, men, och jag understryker det ännu en gång, att kompensationen sådan den här föreslagits skall utgå i år. I en reservation av herr Rubbestad, vilken egendomligt nog, höll jag på att säga, tycks ha vunnit en viss anklang i andra kammaren, yrkas att principen om procentuell likhet i kompensation för dyrtiden skall brytas även i fortsättningen. Jag tycker att det är ganska angeläget att från statsrådets sida få en förklaring, om herr statsrådet anser, att detta är en önskvärd utveckling, och jag hänvisar då till vad jag nyss sade om lönesystemets brytande eller icke brytande.

Om det bara hade varit herr Rubbestads reservation, skulle jag kanske inte ha uppehållit mig vid detta, men samma tankegång ligger väl — om jag fattat saken rätt, vilket jag tror att jag har gjort — bakom de blanka reservationer, som finnas under utskottets utlåtande. Jag

tycker det är angeläget att man preciserar vad man vill ha fram. Det låter ju så bra, när man säger, att låglönegrupperna skola ha relativt högre tillägg än de högre upp på löneskalan belägna. A la bonne heure — men låt det bli en lönegradsfråga och inte en fråga om dyrtidskompensation. Man glömmer nämligen bort att ett procentuellt lika kompensationsstillägg för alla grupper dock inte leder till någonting annat än att den relativa löneskillnaden efter kompensatio- nen blir exakt densamma som tidigare. Detta faktum kan man naturligtvis prata bort på gator och torg, men jag föreställer mig att det skall vara litet svårare att göra det i riksdagen.

De diskussioner som ha förts om dessa frågor ha kanske mest rört sig om den s. k. organisationsklausulen, enligt vilken anställningshavare, som tillhör viss organisation, skall kunna avstängas från de särskilda tilläggen, som det heter. Jag tillät mig att redan under remissdebatten ställa en rad frågor till herr statsrådet, som då inte kunde besvara dem på grund av att han var upptagen i andra kammaren. Nu läste jag i går i en kvällstidning, att civilministern under dagens lopp skulle tala om, hur man skulle kunna skilja fåren från getterna. Jag har hört, att herr statsrådet har försökt att i andra kammaren åtminstone delvis precisera, hur detta skall gå till. Men jag har också hört, att folk, som annars inte har så svårt att fatta, fortfarande står mycket frågande till hur detta skall tillgå. Vi ha i våra motioner pekat på att det finns en rad oklarheter. Det är sålunda inte klart, hur begreppet organisation i klausulen skall bestämmas. Inte heller har förhållandet mellan huvudorganisation och underorganisation klarlagts.

Jag vet att herr statsrådet i olika sammanhang har försökt att precisera den saken, men jag tror att den fortfarande är ganska oklar — dock är den klarare nu än den var den dag, när vi hade remissdebatten. Hur skall det för övrigt förfaras med dem, som i fortsättningen förhandla? Skola de få tillägget och skall det sedan om de inte

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

äro lydiga och uppföra sig väl tas ifrån dem igen?

Hur skall det — och detta är väl en av de spingande punkterna — konstateras, om en tjänsteman tillhör viss organisation eller icke? Jag skall inte här göra några utläggningar om vad detta kan medföra för konsekvenser av olika slag, jag bara undrar, om man t. ex. kan ålägga en tjänsteman att deklarerat, om han tillhör en viss organisation eller icke. Skall man förskaffa sig tillgång till medlemsmatriklar? Om vederbörande lämnar organisationen, skall han då få tillägget? Skall det vid nyanställning betalas ut olika ersättningar beroende på organisationstillhörighet? Det är bara en del av de frågeställningar, som bli aktuella i detta sammanhang.

Om nu riksdagen godkänner detta förslag, öppnas möjligheter även för andra slag av diskriminering i fortsättningen. Detta vill jag starkt understryka. Jag tror att ett fortsättande på den väg, som man nu slagit in på genom ett sådant handlingssätt, blir till nackdel inte bara för tjänstemännen utan också för staten. Och för övrigt — genom att man de facto skulle betala ut olika löner till tjänstemän med samma uppgifter bryter man också mot principen, att lönerna till statens tjänstemän skola regleras efter enhetliga grunder och att det inte skall utgå olika löner för samma tjänst.

Och vad skulle man säga — det här blir mest frågor, men det gör jag i korthetens intresse — om en privat arbetsgivare betalade ut olika löner beroende på till vilken organisation en person är ansluten?

Jag skall inte falla för frestelsen att draga paralleller mellan frågeställningarna här och de som ha varit aktuella, när arbetsdomstolen i vissa fall har avkunnat sina domar. Jag tycker inte man skall blanda ihop de båda tingen. Jag skall inte heller gå in på de djupgående skillnader beträffande statliga och privata anställningsförhållanden, som dock behöva redas ut — och redas ut ingående — men här som i övrigt tar propositionen mycket ytligt på problemen. Jag sade i remissdebatten, att detta

är fullt naturligt. Tiden har varit kort, man vill i tjänstemännens intresse snabbt ha fram förslaget, och det är bara anledning att uttala tillfredsställelse med ett sådant handlingssätt. Men då tycker jag nog att man borde ha varit litet försiktigare med klausuler och uttalanden av olika slag, t. ex. sådana uttalanden som att det är »naturligt, att för de av statsmedel avlönade i förevarande hänseende skall gälla detsamma som tillämpas på arbetsmarknaden i övrigt.» Jag tycker att detta är en ganska allvarlig sats, emedan relationerna mellan de olika marknadssektorerna icke äro tillräckligt utredda. I längden, menar jag, kan det bli farliga konsekvenser för båda parter av ett sådant betraktelsesätt. Det är ju nämligen — det tror jag inte heller statsrådet bestrider — på väsentliga punkter skillnader, både principiellt och praktiskt, och man måste väl ändå söka sig fram efter andra linjer när det gäller frågor om statstjänstemännens löner. Man måste klara upp var skiljelinjerna gå, och detta göres, som sagt, sannerligen inte i propositionen. Om jag skulle tillåta mig att vara en aning skarp, skulle jag säga, att man i propositionen i själva verket gör motsatsen: man rör samman de olika sidorna ytterligare.

Det finns en rad skillnader. Jag skall bara som hastigast peka på ett par. På den privata marknaden ha ju parterna frihet att vidtaga stridsåtgärder. Så är det ju inte beträffande den statliga sektorn. Där har flertalet icke strejkrätt. Det är osäkert om de ens ha rätt till uppsägning. I alla händelser kunna de icke räkna med att uppsägningen accepteras. Detta ger en ensidig makt åt den ena parten, i detta fall åt staten, ty även om inte staten har lockoutmöjligheter, så har ju staten dock möjligheter att ingripa på annat sätt än de privata arbetsgivarna ha. Jag skall inte tala om kommandering till strejkbryteri och sådant; jag tycker att man kan åtminstone försöka hålla debatten på ett annat plan.

Det har ju också diskuterats — och jag gissar att herr statsrådet hört talas om den saken nästan till leda i andra

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

kammaren i dag — huruvida detta är ett angrepp på föreningsrätten eller icke. Från vissa håll, från jurister och andra, påstås att det är ett skolexempel på ett angrepp mot vad som kallas arbetstagarens föreningsrätt. Andra säga, att även om man inte rättsligt bryter mot föreningsrätten, så tummar man i alla fall på den.

Det faller mig inte in att försöka reda upp hur det ställer sig juridiskt. Här ha regeringens jurister sagt en sak, andra högt stående jurister säga en helt annan sak, men jag tycker inte heller att detta har någon relevans, åtminstone inte i samband med de frågor som nu skola klaras upp. Jag vill visst inte förringa den stora betydelsen av sakens juridiska sida, men det väsentliga är väl, oavsett hur saken formellt ställer sig, att ett sådant handlingssätt, som här kommer till synes, dock står i uppenbar strid mot väsentliga tankegångar i vår föreningsrätt och över huvud taget mot dess anda. Visst kan man säga, att den föreningsrätt som vi ha inte gäller den offentliga sektorn. Det gör den inte, men det är ändå ganska anmärkningsvärt, att just staten skall bryta mot andan i denna rätt. En annan jurist säger, att det må vara hur som helst med det rent formella, så är det dock klart, att valfriheten kan bli helt illusorisk, om arbetsgivaren utfäster förmånligare anställningsvillkor för det fall att arbetaren ställer sig utanför en viss organisation. Det är en jurist som uttalat detta, och jag kan inte frigöra mig från den mycket starka och inte mindre obehagliga känslan av att när det passar, så drar man paralleller med den privata arbetsmarknaden, men när det tar emot på den sidan, säger man: Nej, man kan inte aptera samma principer på den statliga sektorn som på den privata. Detta hoppröre visar enligt min mening, att man behöver reda upp dessa saker. Och jag tycker att hela behandlingen av den allvarliga fråga, som vi nu snart skola taga ställning till, visar att det finns ett trängande behov av andra former för förhandlingarna på detta område. I reservationen beto-

na vi ju också, att sådana former för förhandlingar med statstjänstemännens organisationer böra tillskapas, att förlikningsman skall kunna tillkallas.

Herr talman! Jag skall inte taga tiden i anspråk längre; jag har redan upplagt den länge nog. Jag skall i detta sammanhang nöja mig med att yrka bifall till reservationen nr 1) a) för att sedan återkomma med yrkande om bifall till reservationerna nr 2) a) och 3) a).

Herr ANDERSSON, BIRGER: Herr talman! Det förslag till höjning av statstjänstemännens löner som föreligger i det utlåtande, som kammaren nu har att behandla, har tillkommit efter förhandlingar, och det är då enligt min uppfattning inte lämpligt, att riksdagen beslutar några väsentliga ändringar i detta förslag. Detta skulle nämligen medföra svårigheter vid framtida förhandlingar. Men trots denna min uppfattning finns det ändå skäl till vissa erinringar, och då jag jämte en del andra ledamöter antecknat en blank reservation till statsutskottets utlåtande, kan det vara på sin plats att nu i debattens början ange anledningen till denna — vågar jag säga — opinionsyttring.

Enligt den träffade uppgörelsen har en viss utjämning av lönerna företagits för de i lönehänseende lägst stående grupperna. Jag anser dock inte, att denna löneutjämning är så långt gående, att den åstadkommer rättvisa för de olika befattningshavarna i fråga om kompensation för de stegrade levnadskostnaderna. Detta är i första hand beroende på att löneökningarna räknas i procent och inte i kronor. Detta medför, att de befattningshavare som har en hög lön får en större kompensation för dyrtiden än de befattningshavare som är i ett lägre löneläge.

För att belysa resultatet av procentförhöjningen skall jag anföra några exempel. Jag utgår då från lönerna i ortsgrupp III och jämför de årslöner som utgick till vissa befattningshavare enligt 1947 års löneplan med de löner som förordas i det nu föreliggande för-

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

slaget. En befattningshavare i 12:e löneklassen hade 1947 en årslön på 6 000 kronor. Enligt förslaget får han en årslön på 8 280 kronor. En befattningshavare i 30:e löneklassen hade 1947 en årslön på 14 592 kronor. Enligt förslaget får han nu en årslön av 19 860 kronor. En befattningshavare i 40:e löneklassen hade 1947 en årslön på 19 968 kronor. Enligt förslaget får han en årslön på 27 756 kronor. En befattningshavare i 12:e löneklassen har således sedan 1947 erhållit en kompensation för stegrade levnadskostnader med 2 280 kronor, befattningshavaren i 30:e löneklassen har fått 5 268 kronor och den i 40:e löneklassen inte mindre än 7 788 kronor. Det kan ifrågasättas, om levnadskostnaderna sedan 1947 har ökat närmare tre och en halv gång mer för den högre tjänstemannen än för den lägre. Enligt min uppfattning har levnadskostnaderna ökat relativt sett lika mycket för samtliga löntagare. Är det fallet — och ingenting motsäger den saken — så har de högre löntagarna erhållit en alltför hög kompensation.

Nu invänder säkert någon mot detta resonemang, att skatterna sedan 1947 ökat på ett oroväckande sätt för de högre tjänstemännen, och visst har skatterna ökat, men trots detta har ändå löneläget för de högre tjänstemännen betydligt förbättrats. Enligt beräkningar kommer skatterna på de föreslagna lönerna att för 1951 bli 227 kronor högre för befattningshavare i 12:e löneklassen, 1 400 kronor högre för befattningshavare i 30:e löneklassen och cirka 3 000 kronor högre för befattningshavare i 40:e löneklassen, allt jämfört med de skatter som utgick 1947 på dåvarande inkomster. Dessa siffror är beräknade för man och hustru i ortsgrupp III. Siffrorna är ungefärliga, men de belyser i någon mån det verkliga läget. Om av mig angivna skatteökningar frånräknas den erhållna lönekomensationen för levnadskostnadsstegringen, så återstår en nettokompensation för 12:e löneklassen av 2 053 kronor, för 30:e löneklassen av 3 867 kronor och för 40:e löneklassen av 4 788 kronor. Dessa siffror visar med all önsk-

värd klarhet, att de högre inkomsttagarna blivit väl tillgodosedda, även om hänsyn tages till de ökade skatterna.

Med dessa siffror för ögonen förefaller det mig orimligt att fortsätta med procentuella lönehöjningar. Starka skäl talar för en omläggning av lönesystemet. Det måste bli en ordning, där man räknar lönehöjningar inte i procent utan i kronor och ören; i annat fall kommer löneklyftan mellan högre och lägre befattningshavare att bli alltför stor och ett oroväckande spänningsläge att uppstå.

Herr talman! Med dessa kommentarer till det föreliggande utskottsutlåtandet hemställer jag om bifall till utskottets förslag, samtidigt som jag till statsrådet och chefen för civildepartementet hemställer, att han ville ta den framtida lönepolitiken under allvarlig omprövning. Den omprövningen väntar låg-lönegrupperna på.

I herr Birger Anderssons yttrande instämde herrar *Karl Andersson, Karl Persson, Lindgren, Edin, Einar Persson, Mossberger, Nils Theodor Larsson, Fritiof Karlsson, Fridolf Jansson* och *William Ohlsson*.

Herr NÄSGÅRD: Herr talman! I propositionen uppskattas de årliga kostnadsökningarna vid ett genomförande av löneöverenskommelsen till i runt tal 400 000 000 kronor. Därutöver kommer statsverket att åsamkas ökade kostnader genom lönegradsuppflyttningar i samband med tjänsteförteckningsrevisionen — det har talats om 60 000 000 kronor per år — samt genom höjning av kollektivavtalslönerna.

Enligt min mening borde kostnadsökningen ha kunnat avsevärt begränsas om det procentuella tillägget mera anpassats efter behovsprincipen än som nu blivit fallet. Efter den utförliga framställning som nyss givits av herr Birger Andersson är det onödigt att närmare gå in härpå, men jag menar, att det borde ha varit möjligt att göra en annan fördelning utan att bryta sönder lönesystemet. Vissa justeringar har före-

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

tagits i propositionen, men enligt min uppfattning inte i tillräcklig utsträckning.

Jag skall nöja mig med denna korta anmärkning. I övrigt måste jag säga att då det föreliggande förslaget är ett resultat av förhandlingar mellan staten och tjänstemännens huvudorganisationer har utskottet praktiskt taget icke haft någon möjlighet att föreslå ändringar. Under sådana förhållanden har jag ingen annan utväg, herr talman, än att ansluta mig till propositionen.

Herr statsrådet LINGMAN: Herr talman! I sitt anförande framställde fröken Andersson vissa frågor till mig. Hon tycks inte för ögonblicket vara i kammaren, men jag får kanske tillfälle att ge svar på dem ändå i den mån det kan behövas besked utöver dem som tidigare lämnats.

Hon frågade bland annat: Hur skall det utrönas vilken organisation en tjänsteman tillhör? Jag undrar om inte ett besked därom har lämnats redan under utskottsbehandlingen, där det nog har klargjorts att man här avser att gå fram på det sättet att tjänstemännen skall få tillfälle att lämna en förklaring, inte om vilken organisation de tillhör, men att de inte tillhör en organisation som har tillgripit stridsåtgärder. Då frågar fröken Andersson: Kan en tjänsteman åläggas att avge en sådan deklARATION? Ja, man kan ju inte peka på någon uttrycklig föreskrift i lag om detta, förmodligen beroende på att den situation som vi nu har inte har förelegat tidigare. Man kan väl ifrågasätta om inte en tjänsteman är skyldig att lämna de uppgifter i detta sammanhang som myndigheterna anser det vara lämpligt att begära. Är det så att han inte vill lämna uppgift, då är det klart att det inte finns någon bestämmelse som säger att han skall göra det. Lämnar han däremot felaktig uppgift, får det väl prövas på vanligt sätt.

Fröken Andersson frågade vidare: Hur skall det gå till att betala olika löner för likartade tjänster? Hon frågade också hur man skulle bedöma det om

någonting liknande skulle ifrågasättas på den enskilda marknaden. Jag har tidigare hänvisat till ett mycket likartat läge, fastän man under debatten i andra kammaren förklarade att man inte gärna ville höra talas om att det förelåg ett likartat läge. Inom textilbranschen har träffats en överenskommelse med textilarbetarförbundet om avtal, medan vävlagareförbundet inte har godkänt avtalet. Medlemmarna i de båda förbunden går sida vid sida i arbetet, och många gånger utför de samma arbete. Där anser man nu att det inte föreligger några svårigheter vare sig från arbetsgivarens sida eller från organisationens sida att tillämpa olika löner.

Nu har man gått till väga på det sättet, att man har fått möjlighet att genom organisationernas medlemsmatriklar ta reda på vem som tillhör det ena eller det andra förbundet. Vi har emellertid inte alls tänkt begära något sådant tillmötesgående från de organisationer som har tillgripit konflikt på det statliga området. Detta ger mig i alla fall möjlighet att på fröken Anderssons fråga svara, att man på den enskilda marknaden bedömer det vara möjligt att ge olika löner.

Vidare gjorde fröken Andersson ett uttalande som något skiljer sig från vad som anfördes under remissdebatten i denna fråga, där man var mycket angelägen om att hänvisa till en mängd utslag från arbetsdomstolen. Nu säger fröken Andersson att vi inte skall blanda in dessa frågor i detta sammanhang. Nej, jag förmodar att den ändrade synen på frågan har föranletts av de upplysningar som sedan har lämnats från, man får väl säga sakkunnigt håll — det är personer från arbetsdomstolen som har klargjort att det inte är jämförbart och att man sålunda inte kan åberopa dessa domar såsom på något sätt prejudicerande i detta sammanhang.

Fröken Andersson säger vidare, att man måste bedöma den statliga sektorn på ett annat sätt än den enskilda marknaden, därför att de statsanställda tjänstemännen har en mycket svagare ställning. Man kan säga att de har en sva-

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

gare ställning på det sättet att de inte har strejkrätt i vanlig mening som de anställda på den enskilda marknaden har. Men om de trots att de saknar strejkrätt tillgriper åtgärder som är lika verksamma som en strejk — man kan kanske säga ännu verksammare, därför att de många gånger riktar sig emot särskilt känsliga områden inom samhället — skall man då säga att man inte skall vidtaga några motåtgärder? Skall bara därför att statstjänstemännen saknar den formella strejkrätten samhället, staten, förklara: Vi har inga möjligheter att möta detta, utan ni måste få handla som ni finner för gott? Då undervår man: Staten får väl falla undan! Skall man ta hänsyn till tjänstemännens svaga ställning, så undrar jag om man inte samtidigt skall ta någon hänsyn till de känsliga områden som kommer att beröras av en konflikt.

Fröken Andersson frågade också vilken uppfattning jag hade om bland annat herr Rubbestads reservation, i vilken han vill ha en annan metod för löneavvägningen så att man inte skulle få de olika belopp i löneförhöjning, som en procentberäkning ger. I det sammanhanget vill jag beröra något av vad herr Birger Andersson sade i sitt anförande nyss. Herr Andersson anförde exempel på hur stor lönehöjningen blev i de högre lönegraderna i kronor räknat jämfört med de mera blygsamma belopp som tillföll tjänstemän i de lägre lönegraderna.

Jag vill säga att det alltid kan råda delade meningar om hur stor löneförhöjningen skall vara för den ena eller andra gruppen. Jag tror inte att någon kan säga, att det och det krontalet är det absolut riktiga, utan man får söka sig fram till vad man tror ligger skäligheten så nära som möjligt. Men skall man bedöma skäligheten i en förhandling, så är det i regel två parter som vill vara med om bedömningen. Man får således söka sig fram till en linje som man tror det skall vara möjligt att träffa uppgörelse på.

Om man nu tar det totala lönebelopp, som denna överenskommelse har lett

fram till för såväl de lägre tjänstemännen som för de högre, och jämför dessa belopp med löner till motsvarande kategorier inom övriga områden av arbetsmarknaden, både på den kommunala sidan och inom den enskilda sektorn, så tror jag nog att man kan konstatera att löneläget för de lägre tjänstemännen inte ligger illa till i förhållande till de löner som utbetalas på arbetsmarknaden i övrigt. Jag tror att i många fall kan de hävda sig mycket bra vid en jämförelse. Gör man en jämförelse mellan tjänstemän högre upp på löneplanet och motsvarande tjänstemän på marknaden i övrigt, blir kanske bilden något annorlunda, nämligen att vissa av de statliga tjänstemännen trots denna förhöjning ändå har kommit att släpa efter något. Man kan med andra ord inte helt bortse från hur löneutvecklingen gestaltar sig på arbetsmarknaden i övrigt.

Därför måste man alltid, som jag ser på frågan, vara redo till prövning av hur lönen skall avvägas, dels med beaktande av löneutvecklingen i övrigt, dels med hänsynstagande till vilka tjänstemän man vill knyta till den statliga verksamheten.

Jag tror att jag med detta också har gett svar på fröken Anderssons fråga. Jag vet inte om hon anser svaret vara tillräckligt klart. Fröken Andersson var kanske litet missnöjd med mina tidigare svar därför att de inte skulle ha varit tillräckligt klarläggande. Jag är emellertid inte övertygad om att det är mina besked som har varit dunkla, utan man kan i något sammanhang ifrågasätta om det inte har funnits intressen som har medverkat till att ta bort den klarhet vilken åtminstone jag har strävat efter att skapa i dessa frågor.

Under debatten i samband med remissen av förevarande proposition redogjorde jag för dels tidsföljden emellan inträffade eller proklamerade konflikter, dels tidpunkten för uppgörelsen i lönefrågan. I det sammanhanget försökte jag också klargöra, vilka organisationer som åsyftades i den nu i överenskommelsen intagna klausulen. Om det händelsevis av verklig anledning fortfarande kvar-

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

står oklarhet så vill jag än en gång understryka, att vi med »organisation» har åsyftat den organisation som verkställer uppsägningar och proklamerar blockad — alltså inte huvudorganisationen utan det delförbund eller den delförening som står för detta beslut. Jag har upprepat detta flera gånger, men trots detta upprejade besked säger man fortfarande att det är oklart vad jag åsyftar. Jag kan inte uttrycka det klarare än vad jag har gjort nu, när jag säger att vi åsyftar det förbund, som har fattat beslutet, inte huvudorganisationen även om denna har godkänt beslutet.

Jag skulle också vilja beröra en annan fråga. I motioner i detta ärende, motioner som vissa reservanter anslutit sig till, har det anförts, att grund skulle saknas för att innehålla det rörliga tillägget för någon tjänsteman. Som stöd för detta ståndpunktstagande återopas uttalanden av 1945 års lönekommitté. För att en smula belysa värdet av denna hänvisning till lönekommittén vill jag här något beröra innehållet i kommitténs uttalande och det beslut som riksdagen därefter har fattat.

1945 års lönekommitté hade i sitt förslag bibehållit lönens fördelning på en fast del, grundlönen, och en rörlig del. Beträffande konstruktionen av den rörliga delen — det s. k. rörliga tillägget — framhöll kommittén, att tjänstemännen liksom ditintills borde vara garanterade att erhålla viss kompensation för stegring av de allmänna levnadskostnaderna. Nu har man varit angelägen att citera uttrycket »garanterade», men man har inte återgivit vad som sedan följer, nämligen att de skulle vara garanterade att erhålla »en viss kompensation». Kommittén säger vidare: »Denna kompensation ansågs icke böra göras fullständig.» Efter en redogörelse för hur det tidigare tillämpade dyrtidstillägget var konstruerat uttalade lönekommittén följande: »På frågan var gränsdragningen bör ske inom det nya lönesystemet inverkar givetvis vilken uppfattning man har om de möjliga divergenserna mellan levnadskostnadsstegringen och den allmänna ekonomiska ut-

vecklingen. Det resultat, vartill lönekommittén kommit och som godkänts av tjänstemännens huvudorganisationer, är att gränsen bör dragas vid pristalet 124, så att garantiregeln ej medför rätt till rörligt tillägg efter högre procenttal än 18.»

När man nu återopar lönekommitténs uttalande om garanti, bör det således även uppmärksammas, att denna endast avsåg en viss kompensation för levnads-kostnadsstegringen och att tillägget skulle begränsas till 18 procent. Men därjämte bör man också observera, att detta var ett uttalande av lönekommittén och att den av lönekommittén föreslagna automatiska garantiregeln aldrig satts i kraft. Från år 1947 har särskilda förhandlingsöverenskommelser träffats med tjänstemännens organisationer om grunderna för lönetilläggen, vilka i stället för garantiregeln godkänts av riksdagen. Det förefaller väl vara ett rätt långsökt resonemang att gå tillbaka till ett kommittébetänkande för att ta fram en garantiregel, som sedan aldrig har satts i kraft.

Men i detta sammanhang hävdas också, att kompensationen för levnadskostnadsstegringen bör utbetalas, även om garantiregeln inte har satts i kraft. Man menar väl, att det skall vara en moralisk förpliktelse för arbetsgivaren att hålla de anställda skadeslösa för inträffade prisstegringar — det måste vara denna uppfattning som ligger bakom. Om detta nu är motionärernas och högerns uppfattning, så avser man väl, att det inte skall behöva föras några särskilda förhandlingar om detta. Är det en given sak, bör det väl också vara givet, att löntagarna skall få kompensation utan att behöva föra några långvariga förhandlingar. Och det måste väl också innebära, att man på det hållet är beredd att hävda samma mening gentemot parterna på den enskilda arbetsmarknaden. I annat fall blir det en särbehandling av vissa anställda jämfört med andra. Jag kan aldrig tänka mig, att man varit inne på sådana tankegångar, om man velat vara objektiv.

Man har även gjort gällande, att det

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

inte kan vara riktigt att sammankoppla förhandlingar om ändringar i tjänsteförteckningen med förhandlingar om de särskilda lönetilläggen eller de rörliga tilläggen. I ett sådant resonemang måste man då bortse från att det totala löneplansbelopp, som man kan komma fram till, inte har någon betydelse för tjänstemännens inkomstläge, förrän det är klart i vilken lönegrad vederbörande blir inplacerad. Dessförinnan vet han ju inte, vilken lön som kommer att gälla för honom. Man kan inte träffa en överenskommelse om lönebeloppet i exempelvis femtonde lönegraden, förrän man vet, om denna lönegrad skall tillämpas för kontorsbiträden, kanslibiträden eller byråchefer. Det är likadant vilken lönegrad man än kommer in på.

Nu kan man säga, att detta exempel är extremt. Men jag tror att det är tillräckligt belysande för att man skall inse, vilket sammanhang lönegradsplaceringen har med löneplansbeloppets storlek.

Det kan också anmärkas, såsom skett, att man inte tidigare sammankopplat dessa frågor. Man har bedömt lönegradsplaceringen, d. v. s. tjänsteförteckningsrevisionen, för sig och avvägningen av de rörliga tilläggen eller lönetilläggen för sig. Det är riktigt. Men man bör också uppmärksamma, att hela läget nu är ett annat än det har varit tidigare. Dels har det i detta sammanhang varit fråga om en mera genomgripande revision av tjänsteförteckningen än någon gång förut, dels är förhöjningarna av lönerna genom rörliga tillägg eller lönetillägg kraftigare än som hittills varit vanligt. Därtill kommer, att tjänstemännens organisationer är betydligt aktivare än tidigare och med ökad styrka för fram kravet på att få förhandla om både lönegradsplaceringarna och lönetilläggen. Detta måste ju leda till att man kommer in på en mera samtidig bedömning av frågorna än man förut haft anledning till.

I den diskussion som här har förts om löneöverenskommelsen har man särskilt uppehållit sig vid den intagna fredsklausulen. Det har sagts, att förhållanden som

legat bakom vissa domar i arbetsdomstolen skulle ha varit likartade med den nu föreliggande konflikten på det statliga området. Fröken Andersson modifierade nu kanske jämförelserna något, men eftersom arbetsdomstolen har uttalat, att vissa åtgärder är föreningsrättsstridiga, har man också menat, att även den här föreslagna bestämmelsen skulle strida mot föreningsrätten.

Arbetsdomstolen handlägger som bekant enbart kollektivavtalsrättsliga frågor, och man kan därför inte dra ut parallellen hur långt som helst. 1936 års lag om förenings- och förhandlingsrätt gäller ju inte för statstjänstemän, men jag vill för min del gärna vara med om att detta förhållande inte får tillmätas avgörande betydelse, eftersom statsmakterna genom att ha accepterat förhandlingsrätten för statstjänstemännen måste anses i sak ha godkänt även föreningsrätten.

Lagstiftningen innehåller stadganden om vad som menas med föreningsrätt och en uttömmande förklaring om vad som är kränkning av föreningsrätt. I de domar som åberopades i denna kammar under remissdebatten har arbetsgivarna handlat på ett sådant sätt att arbetsdomstolen ansett att en kränkning av föreningsrätten förelegat. Jag skulle kunna referera dessa domar, men det drar alltför långt ut på tiden, och jag skall därför gå förbi dem. Efter de undersökningar som sakkunnigt folk har verkställt på detta område är det emellertid klart, att de fall som här har varit föremål för prövning inte kunna tas till intäkt för ett uttalande, att även den klausul som det här gäller skulle innebära en kränkning av föreningsrätten.

I den nu föreliggande konflikten har personalorganisationerna som bekant vidtagit stridsåtgärder, och sedan har regeringen föreslagit, att man skall svara med motåtgärder — låt oss gärna beteckna detta som stridsåtgärder. Några dylika fall har inte dragits inför arbetsdomstolen. Var och en kan förvissa sig om att det på den enskilda marknaden vid många tillfällen har uppstått

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

sådana förhållanden, att personalorganisationerna och deras medlemmar inte har fått ut en högre lön förrän en uppgörelse har träffats. Jag tror, att det aldrig har förekommit att man på den enskilda marknaden har betalat ut höjda löner under tid då konflikt inom ett fack har pågått.

Jag har också haft anledning att inhämta vissa upplysningar från båda parterna i den kända vävlagarkonflikten, som jag tidigare har refererat till. Där har man, såsom jag då nämnde, inte alls funnit det vara anmärkningsvärt att löneförhöjningen inte utbetalas förrän uppgörelsen är klar.

Det har i debatten anförts att det skulle vara känsligt att anställda få avslöja sin organisationstillhörighet. Jag vill då erinra om att det inom vissa kollektivavtalsområden finnes intagna s. k. organisationsklausuler, vilka innebär att arbetsgivaren får anställa endast sådana personer som tillhör viss organisation. Då måste vederbörande således deklarera, vilken organisation han tillhör. Jag vill inte säga att det är ett idealiskt tillstånd att ha sådana organisationsklausuler. Inte heller vill jag åberopa förekomsten av dessa såsom ett skäl att denna klausul har införts här. Jag vill bara säga, att man — trots att dessa klausuler finns inom de områden där föreningsrätten gäller — inte ansett det vara stridande mot föreningsrätten att avkräva de anställda inom dessa områden en sådan deklaration.

När man i detta sammanhang också talar om att klausulen riktar sig mot medlemskap i viss organisation, är det angeläget att fästa uppmärksamheten på att i klausulen inte åsyftas någon annan organisation än sådan som tillgripit stridsåtgärder. Den riktar sig inte mot någon viss organisation, men den kan rikta sig mot alla organisationer. Det blir således organisationerna själva som avgör, om klausulen skall komma att rikta sig mot dem.

Fröken Andersson åberopade, att de sakkunniga juristerna ändock tycks ha den uppfattningen, att införandet av denna klausul tangerar en rättsstridig

handling. Ja, det är väl så att även juristerna kan ha olika meningar. Jag vet inte om man kan påstå att de jurister, som handlägger dessa ärenden i arbetsdomstolen, inte skulle vara tillräckligt sakkunniga. Men de överläggningar vi har haft med dem och de undersökningar som har företagits av dem har visat, att det enligt deras uppfattning inte skulle innebära en rättsstridig handling att tillämpa denna klausul.

Jag skall i detta sammanhang inte gå in på några lönefrågor för vare sig den ena eller den andra gruppen. De förhandlingar som nu har kommit i gång bör kunna få bedrivas i lugn och ro. Men jag kan inte underlåta att påtala vissa missvisande påståenden som framförts i såväl tidningspressen som av vissa ledamöter av riksdagen.

Jag vill då först hänvisa till vad jag sade i debatten den 20 januari, då jag som bevis på att tjänsteförteckningskommittén inte vägrat att diskutera rätt avsevärda löneökningar nämnde, att kommitténs förslag för exempelvis läroverkslärarna innebar en förbättring av lönerna i vissa lägen med så och så stora belopp per år. Därefter har man fått läsa och höra uttalanden om *regeringens* bud i lönefrågan. Regeringen har inte avgivit något bud i lönefrågan till någon grupp, och jag upprepar detta ännu en gång.

Mot bakgrunden av det uttalande som jag gjorde under denna remissdebatt finner jag det vara rätt anmärkningsvärt, att exempelvis herr Arrhén, som deltog i denna debatt, senare i ett föredrag i Malmö enligt referat i Sydsvenska Dagbladet yttrade bland annat följande, som jag citerar med reservation för att det inte är rätt återgivet: »Statsrådet Lingman har i riksdagen talat om SACO:s 'ultimativa krav'. Ändå var det hr L., som före jul 1951 kallade upp SACO i departementet och meddelade, vad han var villig att ge. Detta bud fick då ej diskuteras.»

Jag kan inte tro att denna beskrivning härstammar från SACO. Det var nämligen representanter för den organisationen, som vid det tillfället bad att få komma upp och tala med mig. De på-

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

talade då vissa motsättningar som förelåg mellan organisationen och tjänsteförteckningskommittén, men jag framhöll vid det tillfället, som jag gjort vid flera tillfällen tidigare, att jag inte kunde ingripa i förhandlingarna, utan uppmanade organisationen att fortsätta förhandlingarna med kommittén för att pröva alla möjligheter att nå en uppgörelse. Detta var vad som förekom under överläggningen.

När man nu mot bakgrunden av detta får ta del av upplysningar, som bland annat herr Arrhén lämnar vid sina informationsmöten, har man skäl att fråga, varför åhörarna vid dessa möten lämnas så missvisande upplysningar.

Vissa reservanter i utskottet har framfört yrkande om ett uttalande, som syftar till att lönetillägget skall utgå med enhetliga procenttal i samtliga lönegrader. Ja, det innebär givetvis att förhandlingarna i fortsättningen skulle vara bundna redan från början. Inte ens motionärerna kan väl tro på möjligheten av att under sådana förhållanden föra någorlunda fria förhandlingar — förhandlingarna skulle bli hårt bundna av sina direktiv. Det finns ju också den möjligheten att betrakta frågan som herr Hjalmarson gjorde i andra kammaren när han sade, att liksom personalorganisationerna på sina lönekonferenser kan göra uttalanden om hur buden skall läggas fram, skulle riksdagen kunna uttala önskemål på samma sätt. Nu hade jag ju trots att riksdagen inte skulle betraktas såsom en vanlig lönekonferens inom ett fackförbund, utan att ett uttalande från riksdagens sida skulle ha mera allvarlig karaktär. Det kanske finns möjligheter att få upplysningar om denna sak även i denna kammare.

Det förslag som nu föreligger kan ju, det är jag fullt medveten om, bedömas på olika sätt. En del tycker att det ger för mycket, och andra säger att det ger för litet. Det är, skulle jag vilja säga, det normala läget som inträder när man skall ta ställning till ett förslag från förhandlingar. Ingen tycker att det är riktigt bra. Det enda man kan säga i det sammanhanget är, att båda parter har

vinnlagt sig om att komma fram till en linje, som man kunde träffa överenskommelse om, med alla de fel och brister som en sådan överenskommelse i regel innebär. Men man har ju ett verkligt medel att i fortsättningen förhindra möjligheterna till sådana förhandlingar genom att göra ett sådant uttalande, som här har rekommenderats av reservanterna. Jag skulle emellertid finna detta vara i högsta grad beklagligt, inte bara för tjänstemannaorganisationerna utan även för statens förhandlare, som på detta sätt skulle bli bundna. Det kan tänkas att det kunde leda fram till situationer, som vore ännu svårare att behärska än den situation som föreligger i dag, vilken jag inte tror bör ge anledning till sådana allvarliga bekymmer som man från vissa håll velat göra gällande.

Fröken ANDERSSON (kort genmäle): Jag konstaterar till en början att — symptomatiskt nog — herr statsrådet så vitt jag hörde icke berörde frågan om vikten av att få andra förhandlingsformer till stånd på detta område.

Herr statsrådet säger vidare, att det skulle vara olämpligt att binda förhandlingarna. Jag måste ju säga, att jag tycker det är allvarligare att, som nu är förhållandet, riksdagen de facto är på förhand bunden genom att man ständigt hänvisar till att ingenting är att göra, eftersom det gäller förhandlingsresultat. Då tycker jag den förstnämnda vägen är ur konstitutionell synpunkt mindre allvarlig.

Sedan vill jag framhålla, att vi i statsutskottets femte avdelning hade en fördragning av vice ordföranden i arbetsdomstolen, och att denne där konstaterade, att man inte kunde göra någon jämförelse mellan den statliga sektorn och den enskilda. Därav följer, såvitt jag förstår, att jämförelsen med arbetsdomstolens domar faller på sin egen orimlighet. Därför tog jag inte heller i mitt förra anförande upp den frågan, detta i enlighet med min principiella inställning att man skall hålla dessa båda områden isär.

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

Herr statsrådet säger, att de besked som lämnats inte äro dunkla, men att det kan finnas intresseinriktningar vilka medverka till att ta bort klarheten. Jag tycker detta är ett ganska egendomligt uttalande. Jag svarar i detta sammanhang inte för någon annan än mig själv, men jag har hela tiden, både i avdelningen, i utskottet och här i kamraren bara velat ha klarhet i frågan och hela tiden hållit linjen klar och inte velat gå in på annat än de principiella synpunkterna på frågan.

Det gavs här svar på frågan hur man skulle förfara med de förbund som ha fattat beslut i lönefrågan. Men hur går det för dem som ännu inte förhandlat och för dem som hålla på att förhandla? Hur skola deras tillägg utbetalas?

Sedan kom ett ganska dunkelt uttalande från herr statsrådets sida. Man kan inte veta innan förhandlingarna äro klara, säger han, vilka tillägg som skola utbetalas. Ja, därav måste ju följa, att när någon gång i slutet av mars tilläggen utbetalas, kan man inte utbetala dessa till dem, som inte förhandlat färdigt, eftersom man inte vet på vilka löner tilläggen skola beräknas. Detta tycker jag öppnar vida aspekter.

När herr statsrådet sedan sätter likhetstecken mellan mina uttalanden och högerens uppfattning vill jag bara i förbifarten säga, att hos oss tänker var och en med sitt eget huvud och inte i klump. Sådant överlämna vi åt andra att göra.

Herr statsrådet drog en rad jämförelser med den privata arbetsmarknaden. Jag anser inte att man kan göra det, och därför har jag undvikit sådana jämförelser, de må sedan gälla vävlagare eller andra.

Men jag begärde egentligen ordet därför att herr statsrådet sade, att jag nu undvek att uttala mig om arbetsdomstolens domar och att detta skulle innebära en ändrad syn på frågan. Jag vill bara betona — och i analogi med vad jag sade nyss svarar jag fortfarande endast själv för vad jag säger — att jag i mitt inlägg i remissdebatten inte med ett ord berörde arbetsdomstolens domar, emedan jag anser att det är full-

komligt felaktigt att dra parallellen med den privata arbetsmarknaden. Vad jag nyss underströk var, att den omdebatterade klausulen innebär ett brott mot den *anda*, som bär upp föreningsrättslagen, vilket inte alls innebär det samma som att säga att den är rättsstridig. *Det* har jag aldrig påstått och den saken må juristerna tvista om — vilket är dem väl unt! Man kan nämligen inte bryta mot en lag som inte gäller för de grupper som det här är fråga om. Men det utesluter inte — och på den punkten står jag fast — att staten har handlat på ett sätt som nog inte kan anses efterföljansvärt på andra områden.

Herr **ARRHÉN** (kort genmäle): Herr statsrådet Lingman är uppenbarligen en de hårfina distinktionernas man. Det är kanske därför han ibland ter sig litet obegriplig för den vulgära hopen, som krälar omkring honom, kanske särskilt i detta sammanhang. Detta å ena sidan.

Men jag vill å den andra sidan också gärna erkänna att det kan vara berättigat att göra det påpekande som statsrådet här gjorde, eftersom den situationen ju möjligen skulle kunna tänkas, att det förelåge ett godkänt avtal mellan de förhandlande parterna och tjänsteförteckningskommittén, ett avtal som ju skall bedömas av regeringen. Först efter det beslut som regeringen då fattar blir ju detta avtal sanktionerat. Där har regeringen således möjligheter att korrigera ett eventuellt beslut uppåt.

Men när jag nu talade om regeringen i det föredrag i Malmö, som herr statsrådet var uppmärksam nog att apostrofera, så var det inte på något sätt ett utslag av ond vilja, utan snarare ett utslag av att man i allmänhet, när man håller sådana där föredrag, inte gör dylika distinktioner. Tjänsteförteckningskommittén bjuder, och man förutsätter givetvis att vad tjänsteförteckningskommittén föreslår, det har varit i regeringens säck innan det kom i tjänsteförteckningskommitténs påse. Det var väl knappast på det sättet, herr statsråd, att ge-

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

neraldirektör Fahlander skickades ensam ut i den villande världen utan att statsrådet Lingman som faderlig vän hade talat om för honom vilka faror som lurade på den vådliga färd han skulle ge sig ut på. Och därför blir det ju mer en strid om ord, när vi här tvista om huruvida man bör tala om regeringens bud eller om tjänsteförteckningskommitténs bud.

Men jag erkänner, som sagt, att påpekandet ur teoretisk synpunkt är riktigt.

Herr statsrådet LINGMAN: Herr talman! Jag är tacksam för att herr Arrhén har medgivit att hans uttalande inte var så lyckat. Det hade dock varit önskvärt att den saken uppmärksammats tidigare. Vid en tidpunkt, då stämningen är mycket upprörd, kan nämligen sådana icke tillförlitliga uppgifter som lämnas på möten — särskilt då de framförs av talare som anses komma med tillförlitliga upplysningar — leda till rätt besvärliga situationer. Det är klart, att om åhörarna i Malmö fick det intrycket av herr Arrhéns föredrag att jag skulle ha kallat upp SACO:s representanter, förelagt dem ett förslag och sagt att detta inte var någonting att resonera om, då måste de ju ha funnit att dessa förhandlingar voro rätt underliga. Herr Arrhén måste väl själv medge att en sådan information är ganska underlig. Det önskvärda är naturligtvis att människor i en sådan situation erhåller sakliga upplysningar om hur det ligger till, så att de får tillfälle att ur olika synpunkter bedöma en fråga som berör dem alla. Jag tycker att man på alla håll borde vara angelägen om detta i den situation som här förelegat.

Jag sade under remissdebatten den 20 februari att man ibland kunde få en känsla av att medlemmarna i de organisationer, som tillgripit stridsåtgärder, inte hade fått fullständiga informationer, och detta mitt intryck stärktes ytterligare sedan jag tagit del av det anförande som jag här har återoplat.

Herr ARRHÉN (kort genmäle): Herr talman! Läget vid det återopade tillfäl-

let i december var ju det att förhandlingarna inför tjänsteförteckningskommittén just de dagarna hade gått i stå, och det var för att få bekräftelse på huruvida detta var med verkligheten överensstämmande som SACO:s representanter sökte herr statsrådet. När statsrådet alltså visade dem, folkligt talat, den kalta handen, så blir ju onekligen den enkle mannens slutsats den att här måste föreligga åtminstone en postal kontakt mellan herrarna — jag vågar efter vad som här förevarit knappast förutsätta att ett så modernt fortskaffningsmedel som telefonen har använts — och man fick den uppfattningen att herrarna voro på samma linje i denna fråga. Och då blir det ju sedermera en synnerligen subtil utredning om vad som är det ena och vad som är det andra.

Herr statsrådet LINGMAN: Herr talman! För att det inte skall bli fortsatta missförstånd på denna punkt, vill jag ånyo upprepa att representanter för organisationen begärt att få komma upp till mig och tala med mig om de frågor, som de då hade svårigheter med i förhandlingarna. Jag sade att det får ni visst göra, jag vägrar inte att ta emot någon.

När de då redogjorde för meningsmotsättningarna, sade jag till dem att jag kan inte överta förhandlingarna i detta fall — övriga grupper förhandlar med tjänsteförteckningskommittén. Jag tror det finns möjligheter att komma över de motsättningar som råder er emellan, om ni visar god vilja att söka komma fram till en uppgörelse. Jag sade till dem att ni bör försöka fortsätta att förhandla på samma sätt som övriga grupper har gjort.

Det ledde till att de på nytt gick upp till tjänsteförteckningskommittén för att fortsätta sina överläggningar.

Vid olika tillfällen har gjorts gällande att det sedan skulle ha förekommit något spel bakom kulisserna på det sättet att jag skulle ha dirigerat tjänsteförteckningskommittén i fråga om dess bud. Det är tydligen lätt att komma med sådana insinuanta påståenden utan att man

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

har några fakta att bygga på. Det verkliga förhållandet är följande.

Kommittén har sina direktiv att arbeta efter. Det har upprepade gånger inträffat att tjänsteförteckningskommitténs ordförande varit uppe hos mig och lämnat redogörelser för förhandlingsläget och sagt: »Vi har svårigheter där, och vi har svårigheter där. Vi sitter och funderar hur vi skall lösa dem.» Och jag har varje gång svarat honom att ni som har överblicken över det hela måste försöka finna lösningen själva. Jag kan inte ange dellösningar för vissa grupper. Något sådant har ej heller ifrågasatts från kommitténs sida. Jag har inte heller velat säga att kommittén skall gå så och så långt eller begränsa sig så och så mycket, ty skulle jag — detta är således det resonemang som jag fört med generaldirektör Fahlander — sitta och dirigera, skulle ju organisationerna med fog kunna säga: »Låt oss då förhandla med statsrådet som står bakom och dirigerar.» Jag har bara velat undvika att komma i det läget, och jag har upprepade gånger sagt till tjänsteförteckningskommitténs företrädare att jag lägger mig inte i detta, utan det är de som skall bedöma saken. Min bedömning får komma när förslagen föreligger efter förhandlingarna.

Det är så saken ligger till, och jag skulle vara mycket tacksam, om dessa upplysningar i fortsättningen kunde meddelas allmänheten och inte upplysningar av det slag som jag här tidigare refererat.

Herr SUNDELIN: Herr talman! Efter den debatt som redan förts i denna fråga skall jag bara inskränka mig till att med några ord redogöra för innehållet i till utskottets utlåtande fogade reservationer av folkpartiets ledamöter av utskottet.

Vad beträffar frågan om procentuella tillägg på lönerna ha vi på vårt håll inte ställt oss avvisande till att man skulle kunna tänka sig en viss omfördelning, så att man inte i allt tillämpar procentuella ökningar. Men vi ha funnit det angeläget att betona att i varje fall under tider av betydande ändringar i penning-

värdet compensation för levnadskostnadernas stegring hålles isär från höjning av den reella lönestandard. Compensationen bör syfta till att undvika att under perioder med stigande reell nationalinkomst en sänkt reallön blir följden för någon grupp av anställda. Den reella löneförhöjningens storlek för olika grupper blir i sista hand en förhandlingsfråga.

Vad beträffar frågan om den klausul i avtalen med tjänstemännens organisationer, som medger möjlighet att inte utbetala lönetilläggen åt anställningshavare i organisationer som ha varslat eller vidtagit stridsåtgärd ha vi sagt att även om det inte kan bestridas att staten har formell rätt att vägra utbetalande av tillägget till medlemmar av organisation, som varslat om stridsåtgärd, synes det knappast tillrådligt att i nuvarande läge göra ifrågavarande tillägg, som till större delen får anses vara compensation för levnadskostnadsstegringen, beroende av uppkomna eller uppkommande meningskilljaktigheter i andra lönefrågor, i vilka förhandlingar ägt eller komma att äga rum. Det är väl på det sättet att man i vanliga fall förhandlar om samtliga löneförmåner för viss tid framåt. Här har nu det läget varit förhanden att man har förhandlat om lönetilläggen under det att förhandlingar med tjänsteförteckningskommittén angående lönegradsplaceringar ha pågått. Man tycker nog att det i det läget var rätt olämpligt och framför allt oklokt att tillgripa den här påtalade åtgärden.

Slutligen ha vi på vårt håll velat betona att om inte den konflikt, om vilken förhandlingar nu pågå kommer att kunna lösas på ett tillfredsställande sätt, så önska vi att ett medlingsorgan tillskapas, som får försöka lösa den uppkomna konflikten. Vi vilja självfallet ge vårt erkännande åt att förhandlingar ha kommit i gång, och vi hoppas att dessa förhandlingar skola leda till en överenskommelse. Men skulle så inte bli fallet, anse vi att man nog bör taga under övervägande att tillsätta ett förlikningsorgan eller på något sätt söka få ett förlikningsförfarande till stånd.

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till i första hand den med 1 b betecknade reservationen av herrar Ohlon m. fl.

Herr ÅMAN: Herr talman! Den motion, i vilken man på visst sätt vill inskränka civildepartementets möjligheter att förhandla genom att fastställa att man i framtiden skall räkna upp lönerna procentuellt lika mycket över hela linjen vid de årliga förhandlingar, som förekomma, innehåller ett enligt min mening fullständigt orimligt yrkande. Var och en som har med förhandlingsarbete att göra — och vi ha när det gäller statstjänstemännen eftersträvat att få till stånd en förhandlingsordning snarlik den som gäller på det privata området — måste bestämt hävda att vid sådana förhandlingar utrymme bör lämnas för kompromisser. Om jag får anknyta till den konkreta situation, som förelåg i år, så skulle civilministern enligt dessa motionärers mening ha satt sig ned vid förhandlingsbordet och sagt till samtliga förhandlande topporganisationer, som voro ense om en differentiering, att han inte kunde vara med om någon sådan. Han skulle alltså ha vänt sig emot en fullständigt enhällig löntagarfrent och sagt att han inte kunde vara med om att acceptera en differentiering, om vilken organisationerna hade enats i sin aktningsvärda strävan att försöka finna en gemensam frontlinje gentemot honom i förhandlingarna. Det är ju att sätta civilministern och civildepartementet i en orimlig position, om man säger att sådana medgivanden över huvud taget inte få göras. Det vore lika orimligt som att säga till en förhandlare på den privata arbetsmarknaden, att han icke skulle ta vederbörlig hänsyn till möjligheterna att genom kompromisser söka åstadkomma ett för honom själv och hans uppdragsgivare någorlunda acceptabelt resultat.

Med detta menar jag naturligtvis icke att man skall försvära sig åt vare sig den ena eller andra av de linjer som här presenterats. Jag ogillar lika myc-

ket det resonemanget, att man här skall ha en bestämd procentlinje, som det resonemang som går ut ifrån att man under alla förhållanden icke skulle kunna ha en dylik procentlinje. Min inställning beror på en mängd omständigheter. Om vi tala om att det finns en löneklyfta mellan tjänstemännen, så är det, om man tar 40:e lönegraden å ena sidan och 9:e eller en ännu lägre lönegrad å den andra sidan, enkelt att konstatera, att däremellan finns ett gap. Men hur ser detta gap ut? Det består av en lönestege med längre eller kortare avstånd mellan stegpinnarna. Man har på lönestegen ett flertal pinnar med olika mellanrum för att möjliggöra en klättring uppåt för de anställda. En sammandragning av detta klaver skulle naturligtvis betyda att distansen mellan de olika lönegraderna över hela löneskalan minskar. Jag vill inte säga att det skulle vara oriktigt, men det måste vara en bedömning, som man här gör med hänsyn till om det är önskvärt att ha vissa befordringstjänster i syfte att framkalla trivsel och därmed också en god arbetsprestation. Det är den ena sidan av problemet. Man kan alltså inte förfara så enkelt att man bara tar fram två motpolar.

Den andra sidan av problemet är: Vad händer beträffande levnadskostnaderna? Där tror jag att de som säga, att levnadskostnaderna icke ökat lika mycket för de högre statsjänstemännens del som för de lägre, ha fel — det har gjorts vissa undersökningar i det avseendet. Om man nämligen förutsätter att den standard, som vederbörande med hänsyn till sin lön har sig tillmätt i fråga om möjligheter att köpa olika saker, skall bibehållas, ha faktiskt levnadskostnaderna — det visa i varje fall undersökningar som vi ha tagit del av — så som priserna nu utvecklats sig, visat ungefär lika stark stegring för de högre tjänstemännen som för de lägre. Men det är klart att detta inte är en evig sanning. Om priserna på livsmedel skulle stiga ofantligt, skulle detta naturligtvis medföra att de lägre löntagarna, för vilka livsmedelskostnaden spelar en så domi-

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

nerande roll, skulle komma att drabbas procentuellt kraftigare än de högre inkomsttagarna. I det läget skulle man inte kunna göra gällande att levnads-kostnadsstegringen vore lika stor för de högre statstjänstemännen som för de lägre.

Med detta har jag, herr talman, velat visa att det inte är så enkelt som man på sina håll velat göra gällande. Här komma även arbetsgivarsynpunkter in — jag har ingen anledning att företräda dem, men jag vill i varje fall nämna deras existens — och dessa arbetsgivarsynpunkter äro i detta sammanhang att vi icke kunna föra en lönepolitik på det statliga området som i väsentliga ting, i fråga om tendens, spännvidd etc. skiljer sig ifrån den lönepolitik som föres på den privata arbetsmarknaden, för så vitt vi inte genom att klämma ihop klaveret vid ett tillfälle vilja beröva staten konkurrensmöjligheter när det gäller kvalificerad arbetskraft. Det är en hänsyn som man måste ta.

Statstjänstemännen — exempelvis arbetsledare och tekniker i statlig tjänst — kunna naturligtvis säga att de vilja ha sina löner anpassade på sådant sätt, att de få ungefär samma lönestegring som motsvarande grupper ute på den privata arbetsmarknaden. Vi veta naturligtvis att man här icke har någon fullödig jämförelsegrund, eftersom begynnelselönerna i statstjänst äro högre än i privat tjänst. Statens löneskala är mer komprimerad till mitten, medan det på den privata arbetsmarknaden på vissa områden och till vissa yrkesutövare betalas både högre och lägre löner än vad som förekommer i statstjänst.

Nu frågar man sig kanske, vad orsaken är till den krokighet som åstadkommits i årets uppgörelse, med högre kompen-sation för vissa av de lägre stats-tjänstemännen. Denna krokighet har sin rot i det faktum, att det icke varit någon löne-reglering på fem år, varför man inte kunnat tekniskt rätta till eftersläpningen på det sätt som sker vid en löne-reglering. Man har alltså nu helt enkelt varit tvungen att välja denna väg. Det beror även på att vi ha ett system

i fråga om lönerna som gör att vi ibland komma i mycket egendomliga situationer. En statstjänsteman inom de grupper, som motsvara industriarbetarna, är i allmänhet rätt väl tillgodosedd på 1- och 2-ort, men på 4-ort och framför allt 5-ort visar det sig, att dessa lägre statstjänstemän, som rekryteras ifrån praktiskt taget samma skikt som industriarbetarna, ligga sämre till än motsvarande industriarbetare. Jämförelsen är gjord före årets löne-reglering, således sämre än industriarbetarna i Stockholm och Göteborg. Det var därför man hade denna stora oro i Stockholm och Göteborg. Vi ha nämligen en spännvidd när det gäller dyrortsgrupperingens tillämpning på löner på det statliga området, som med mer än 10 procent understiger den spännvidd i fråga om lönerna för industriarbetarna som gäller här i landet. Det är klart att man då ställs i en situation där man måste göra vissa krokigheter, om man skall kunna tillgode-statens-arbetsgivarens intresse att kunna få arbetskraft. Arbetskraften kräver helt enkelt att bli någorlunda likställd med liknande arbetskraft på samma ort. Vill man behålla en dyrorts-gruppering sådan som den nuvarande, tvingas man till en del krokigheter av det här slaget.

Jag försäkrar att de organisationer, som ha varit med om att träffa denna uppgörelse — i varje fall en del av dem — med mycket stor uppmärksamhet ha gett akt på i vilken utsträckning sådana här saker kunna komma att förrycka den inbördes placering som man avser att åstadkomma genom tjänsteförteckningen. Vad som skett i år är emellertid en företeelse som man knappast kan räkna med skall återkomma med alltför täta mellanrum.

Sedan, herr talman, vill jag säga en del om de frågor som ha gett upphov till dagens debatt. Eftersom vi på organisationssidan ha varit med om den förförelse, som har lett till att riksdagen har satts i efterhand, vill jag här deklarerera, att vi anse att det vore otänkbart för oss att sitta inför civilministern och lämna honom vårt sista bud i förhand-

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

lingshänseende, om vi sedan vore utlämnade åt riksdagen, vilket vi väl formellt äro. I samma ögonblick som riksdagen skulle knäsetta den principen att icke acceptera en träffad uppgörelse, skulle vi av naturliga skäl aldrig ge några definitiva bud till de förhandlingsorgan som staten har. Då måste man etablera ett förhandlingsorgan med för riksdagen befullmäktigade ombud, som kunna träffa en uppgörelse, för vilken vi ha garantier att det finns fotfäste och täckning.

Jag vill inte blanda mig i hur staten skall föra sina förhandlingar, men jag vill erinra om att vi en gång ha förhandlat — fastän i mycket större sammanhang med 1945 års lönekommitté — med ett dylikt organ som, om jag inte minns fel, var paritetiskt sammansatt av riksdagsledamöter med hänsyn till de olika partiernas styrkeförhållande i riksdagen. Den gången förhandlade vi de facto med en riksdag i miniatyr. Jag förvånar mig över att de, som rikta anmärkningar mot att riksdagen här satts i efterhand, icke kommit på den enda praktiska lösningen som man kan tänka sig i sammanhanget, nämligen att riksdagen begär att få en delegation som skall delta i dessa förhandlingar. Den möjligheten har man alldeles bortsett ifrån. Såvitt jag förstår, är det riksdagen obetaget att begära att få delta i förhandlingarna genom en dylik befullmäktigad delegation — helt befullmäktigad kan den naturligtvis konstitutionellt inte bli, men den skulle i varje fall utgöra det organ, genom vilket riksdagens partier kunde hålla sig à jour med vad som händer vid löneförhandlingarna.

Jag skall sedan, herr talman, be att få säga några ord om frågan i stort, eftersom det uppstått en förfärlig förvirring på olika håll om vad som ägt rum vid årets uppgörelse, vad den innebär och vilka principer som legat till grund för det ena eller andra ställningstagandet.

Vi ha här i landet i runt tal 250 000 statstjänstemän eller tjänstemän som äro statligt avlönade. De förhandlingar, som förts och fortfarande föras med tjänste-

förteckningskommittén, gälla i stort detta antal befattningshavare. Av dessa 250 000 statsanställda äro 100 000 organiserade i TCO, 87 000 i LO genom Statstjänarkartellen, 22 000 i Statstjänstemännens riksförbund och 12 000 i SACO, av vilka senare 7 000 samtidigt äro dubbelorganiserade i Statstjänstemännens riksförbund. Man har när det gäller dessa förhandlingar med den statliga tjänsteförteckningskommittén inte lyckats komma fram till en fullständig lösning. Man har inte hunnit bli färdig, utan fortsatta överläggningar beräknas äga rum under hela våren. I samband med dessa förhandlingar kommer man naturligtvis att föra fram krav från statstjänstemännens sida, att det beslut, som riksdagen går att fatta i höst när det gäller denna tjänsteförteckningsrevision, skall bli retroaktivt från den 1 juli för de statsanställda som då icke äro klara, så att de inte ställas i sämre läge än de grupper för vilka man hunnit genomföra tjänsteförteckningsrevisionen på västkanten och hunnit med att presentera ett färdigt förslag för riksdagen under våren.

De resultat, till vilka tjänsteförteckningskommittén redan nu kommit, kunna icke anses vara sådana, att de ej ge plats för ytterligare önskemål, men organisationerna ha varit medvetna om de svårigheter som förelegat att få motparten att gå längre i medgivanden. Naturligtvis äro flera av de grupper, för vilka tjänsteförteckningsarbetet avslutats, mindre tillfreds med resultaten, men det är därför icke sagt att resultatet varit sämst för dem som mest högljutt givit uttryck åt sitt missnöje. Det beror i någon mån på vad man har för atmosfär, när man handlägger dessa frågor, och även på villigheten att blicka ut över den egna gropkanten och se, hur det ställer sig för andra grupper. Det är sammanlagt 250 000 statstjänstemän som beröras av denna uppgörelse, och varje grupp har av mycket naturliga skäl önskemål om att nå så långt som möjligt för sin del. Det är alldeles uppenbart, att man i dessa sammanhang icke kan få stirra sig blind på enstaka gruppintressen då det gäller fastställande av

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

lönerelationerna mellan olika tjänstemannagrupper, utan man måste försöka att tillägna sig en vidare syn på problemen.

Vid sidan om förhandlingarna med tjänsteförteckningskommittén, vilka varit mycket långgrandiga, ha förhandlingar ägt rum direkt med civildepartementet om lönenivån för år 1952, varvid överenskommelse träffats om en generell lyftning av lönenivån med 15 procent.

Dessa förhandlingar fördes t. o. m. den 8 februari utan att något stridsläge hade uppstått på något område. Den 8 februari kunde man skönja de slutgiltiga linjerna för uppgörelsen mellan civildepartementet och de berörda organisationerna, men man enades om att den preliminära uppgörelsen skulle anstå till den 13 februari i syfte att möjliggöra vissa tekniska undersökningar bl. a. för departementet men även för löntagarsidan. Den 9 februari, dagen efter sedan vi kommit överens om att träffa den preliminära överenskommelsen den 13 februari, varslade SACO stridsåtgärder. Då inträffade den nya situation, som föranledde civilministern att vid våra förhandlingar påkalla en fredsförpliktelse, som visst inte är ensidig, eftersom den gäller alla organisationer. Att de större organisationerna, eller om jag får anföra en siffra, att de organisationer, som representerade 210 000 av de organiserade tjänstemännen ansågo sig kunna ta denna fredsförpliktelse, har en bakgrund, som man inte får bortse ifrån.

För de förhandlingar, som vi förde med tjänsteförteckningskommittén, hade uppställts villkoret, att inga stridsåtgärder skulle vidtagas. Det var visserligen inte något juridiskt bindande villkor, men det hade förutsatts från tjänsteförteckningskommitténs sida, att så länge förhandlingar pågingo, skulle inga stridsåtgärder vidtagas, och detta gällde också under hela den tid, som dessa förhandlingar med tjänsteförteckningskommittén pågingo. Jag ber att få erinra om tjänstemännens situation under det gamla systemet, som man nu på sina

håll tycks vara så förtjust i, men som statstjänstemännen be Gud bevare sig för. Då hade vi en 75-procentig kompensation med lönereglering vart femte år. När vi träffade samman med 1945 års lönekommitté, alltså riksdagen i miniatyr, befanns det att denna långa eftersläpning, trots att vi då icke hade haft någon starkt inflationistisk utveckling, krävde sådana kraftiga höjningar för de högre tjänstemännen, att den statliga lönekommittén icke ansåg sig kunna acceptera dessa. Vi sade oss då att detta system inte kunde gå längre och att vi inte kunde ligga och ackumulera en eftersläpning av lönerna för tjänstemännen för att det skulle sägas vid förhandlingsbordet, att en anpassning skulle kosta för mycket pengar på en gång. Vi lyckades så småningom — vi började med den förra finansministern — övertyga statsmakterna om att låta oss gå över till den privata arbetsmarknadens teknik med årliga förhandlingar om både kompensation för årets levnadskostnadsstegring och den lönehöjning, som kunde anses vara rimlig med hänsyn till den produktionsökning som ägt rum inom landet eller den lönestegring som ägt rum på den privata arbetsmarknaden. Man hade också, om kammarens ledamöter erinra sig, den principen klar för sig i den överenskommelse, som träffades med 1945 års lönekommitté, vilken i sitt förslag medtog en s. k. säkerhetsventil, som skulle möjliggöra en anpassning av lönerna med hänsyn till den ekonomiska utvecklingen, utöver den automatiska som följde av levnads-kostnadsstegringen.

Nu ha vi alltså kommit i det läget, att vi ha årliga förhandlingar, som inte i något avseende skilja sig från de förhandlingar som föras på varje annat område. Vi sitta inte nu och göra distinktioner inom industrien eller på andra områden, när det gäller den ena eller den andra detaljen. Man har visserligen kalkyler, vissa principiella utgångspunkter för sina ekonomiska beräkningar, men man gör en total uppgörelse både om kompensation för en eftersläpning i lönerna med hänsyn till levnadskostna-

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

dernas förändring och om en uppräknings av lönerna med hänsyn till det som man anser vara en rimlig andel av det ökade produktionsresultatet.

Vi ha sagt oss följande: Ha vi nu fått statsmakterna att acceptera denna ordning — fastän jag förstår att riksdagens ledamöter kunna vara en smula konfunderade, eftersom saken aldrig tidigare klart utretts — så få vi köra vidare efter dessa linjer. Man har helt enkelt genom att acceptera årliga förhandlingar glidit över på en ny förhandlingsteknik, och ha vi fått statsmakterna att acceptera en förhandlingsteknik med årliga uppgörelser, där vi fritt få diskutera, så är det klart att man i samband med en fixering av dessa får ikläda sig freds-förpliktelse. Skola vi ha den privata arbetsmarknadens fördelar genom att tillgripa dess förhandlingsteknik i detta avseende, få vi som en naturlig följd binda oss för en freds-förpliktelse under den tid överenskommelsen gäller, och det är ju inte mer än ett år.

Jag har mycket svårt att förstå dem, som säga att vi här äro inne på en linje, där vi inte kunna tillämpa den privata arbetsmarknadens teknik. Man skulle naturligtvis från tjänstemännens sida kunna hävda meningen att det vore bra, om de först kunde inkassera den generella löneförhöjningen och sedan på andra punkter låta förhandlingarna spricka och då gå i strejk. Jag skulle vilja se, vilken av kammarens ärade högerledamöter som skulle vilja acceptera den principen på den privata arbetsmarknaden. Det är alldeles klart att man kan inte göra någon skillnad, om man skall använda dess teknik. Men gärna för mig: vill man acceptera den principen över hela linjen, skola sannerligen inte tjänstemännen stå hindrande i vägen. Man skulle sålunda spika uppgörelsen om en generell löneflyftning, men sedan gå i strejk, när det gällde frågan om Anderssons, Petterssons och Lundströms individuella tillägg.

Jag tror att vi äro inne på farliga vägar, om vi gå mot en sådan utveckling. Man bör inte av politiskt nit driva denna tes, utan — även om det är valår i

år — hålla sig till sunda principer. Jag tror inte att det i längden är till båtad för tjänstemännen, om man skulle få en sådan lönepolitisk utveckling, att man först finge förhandla sig till de generella lönetilläggen, men sedan ha full frihet att genom stridsåtgärder för olika grupper tvinga fram särskilda villkor. Vi ha sagt oss att mot rätten att få årligen återkommande förhandlingar — främst framdrivna genom tjänstemännen själva, kanske närmast genom TCO — för att därigenom kunna skydda tjänstemännens intressen och slippa den efter-släpning som man tidigare haft, så äro vi beredda att ta denna freds-förpliktelse, som ju inte är så farlig som den ser ut.

Det är visserligen sant, att freds-förpliktelsen förhindrar stridsåtgärder under året, men organisationerna kunna välja antingen att träffa en uppgörelse om lönenivån med freds-förpliktelse eller också att skjuta på uppgörelse om lönenivån till dess förhandlingarna slutförts om tjänsteförteckningen. Då det denna gång stått klart för TCO, att tjänsteförteckningsarbetet icke skulle hinna slutföras förrän under försommaren, är det naturligt att man icke kunde välja den senare vägen. Men om nu några av de senare vunna resultaten skulle bli så dåliga, att de under inga förhållanden kunna accepteras? Då har man intet annat att göra än vänta till januari 1953 och då till de sedvanliga löneförhandlingarna koppla även de tjänsteförteckningsfrågor, om vilka enighet icke kunnat vinnas. Vi ha haft fall inom tjänstemannarörelsen — det gäller den kommunala sektorn — där vederbörande fick hela den lönerogering, som man skjutit på, flyttad över ett årsskifte, med påföljd att genom hopningen av inkomster under det nya året fick vederbörande en större skatteböroda och gjorde alltså en ekonomisk förlust. Detta gör att tjänstemännen inte äro intresserade av att skjuta på sakerna hur länge som helst. Om någon är orolig för hur tjänstemännen skola kunna tillvarata sina intressen och är ängslig för utvecklingen, vill jag framhålla att om vi komma i

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

ett läge, där vi inte kunna klara våra tjänsteförteckningsfrågor, så äro vi oförhindrade att ta strid härom i början av nästa år. Vi kunna då sammankoppla dessa frågor med lönefrågan. Riksdagen behöver inte ängslas för att det inte kan komma att bli strid. Om någon har den uppfattningen, att det är för det svenska samhället uppträskande med sådana åtgärder som ta sig uttryck i konflikter, så kan även den önskan tillgodoses. Här finnas tyvärr alltför många, som äro angelägna att gå den vägen. Om vi inte komma överens med tjänsteförteckningskommittén, ha vi möjlighet att vid förhandlingarna säga: »Nej tack, vi vilja inte anta detta bud, utan denna sak få vi diskutera i januari månad.»

För att ingen skall tro att jag står här såsom någon anhängare av en vildögd strejkteori vill jag säga: Låt oss vara på det klara med att vi ha mycket få konflikter i vårt land inom alla områden. Konflikter förekomma ytterst sparsamt på tjänstemannaområdet. Våra arbetsgivare äro dess bättre inte sådana på vare sig det ena eller andra området, att vi måste räkna med att permanent bildligt talat lägga revolvern på bordet när vi förhandla. Vi kunna resonera med dem och komma fram till ganska hyggliga uppgörelser.

Till fröken Andersson, som frågade vad som nu skall hända efter det att fredsplikt ålagts oss, vill jag säga, att det händer väl ingenting annat än att vi fortsätta våra förhandlingar med tjänsteförteckningskommittén. Tror man verkligen att det går så till på alla våra förhandlingsområden och inte minst det statliga, att vi nödgas hota med den yttersta av alla åtgärder för att kunna komma fram till resultat? Hittills har det inte varit så i stort sett, och det finns heller ingen anledning att räkna med en ny epok i det avseendet.

Givetvis kan det finnas grupper av statstjänstemän som fråga sig, varför vi inte kunna utverka den ena eller andra förbättringen för deras speciella del. Jag svarar: När förhandlingarna inleddes, uppmanades organisationerna att inkomma med totalförslag för hela om-

rådet. Organisationerna ha nu suttit och försökt att väga ihop grupperna inbördes så, att man kunnat få till stånd en, om jag får använda uttrycket, snygg totalbild och få någonting som också ur de enskilda gruppernas synpunkt vore rimligt.

Men det är ganska klart, att om jag får plocka ut grupp efter grupp och säger: »Nu skola ni agera utan tanke på vad som kan hända för edra kamrater», så är det mycket lätt att driva upp både den ena och den andra stämningen, och då är det också lätt att få budet att gå i höjden. Men på det sättet löser man inte problemet, ty det innebär de facto — det veta vi av erfarenhet — på lång sikt att man överantvardar samordningen åt arbetsgivaren, i detta fall civildepartementet, och det vilja vi inte vara med om. Vi vilja ha kvar något inflytande över hur denna samordning skall se ut. Vi vilja inte föra förhandlingar gruppvis, så att arbetsgivaren kan spela ut den ena gruppen mot den andra.

Jag tror, herr talman, att vi kunna ta den situation, som i dag råder, med lugn och inte aldeles utan hopp att vi skola slippa upprivande strider. Vi ha anledning att ta uppgörelsen om fredsplikt mycket lugnt. I den mån det skall bli strid, är det klart att man på tjänstemannasidan nogsam vill överväga, *när* och *hur* en sådan skall sättas in, och det är ganska klart, att *om* en strid skall sättas in, så måste det föreligga utomordentliga skäl härför men också för tjänstemännens del garantier för att den lyckas.

När det gäller fredsförpliktelsen vill jag inte neka till att jag personligen också haft en annan synpunkt på denna fråga. Jag syftar här på det betänkande, som föreligger från förhandlingsrättsutredningen. Jag vill här konstatera att högerns huvudorgan Svenska Dagbladet på ett mycket oförblommerat sätt uttalat sin mening om hur vi böra lösa våra problem på den statliga sektorn av arbetsmarknaden, nämligen genom obligatorisk skiljedom, något som vi inte vilja vara med om. Jag vet inte, om kammarens högerledamöter dela huvudorganets

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

uppfattning, men det är för att undvika en situation, som möjligen kan ge anledning att vidarebefordra Svenska Dagbladets uppfattning som vi från vår sida velat gå försiktigt fram. Genom en obligatorisk skiljedom skulle man nå ett läge, där man visserligen måhända inte kommer att förkväva organisationerna och deras möjligheter att förhandla, men ändå tar bort det som är väsentligt i allt förhandlande, nämligen ansvaret för dem som förhandla. Om man har en obligatorisk skiljedom som slutstation på en förhandling, blir det både si och så med ansvaret och budgivningen under förhandlingarnas gång, och en sådan situation vilja statstjänstemännen inte ha. En annan sak är det, om man, av skäl som väl även tjänstemannasidan och löntagarsidan måste förstå, med hänsyn till samhällsviktiga funktioner tvingas att räkna med ett lex in casu-förfarande, som riktar sig mot en åtgärd vid ett visst bestämt tillfälle. Detta är att föredraga framför en utveckling, som skulle innebära att man generellt och i största allmänhet trubbade av känslan av ansvar för de bud man ger och för de förhandlingar, som föras, och samtidigt vet att man på de flesta områden har rätt till stridsåtgärder.

Jag vill, herr talman, med de synpunkter jag här anfört yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr OHLON: Herr talman! Det är inte mycket att tillägga i föreliggande ärende till vad som från oppositionens sida redan anförts. Jag skall emellertid för att belysa föreliggande problem ta upp ett par synpunkter, som inte varit uppe tidigare under debatten. Alla har vi väl intresse av att den konflikt bringas ur världen, som föranlett de största divergenserna vid ärendets behandling i statsutskottet. Jag måste emellertid beklaga att hotet om åtgärder från statsmaktens sida gentemot alla tjänstemän inom vissa sektorer av statlig verksamhet, där en del befattningshavare signalerat strid genom att säga upp sig, inte varit ägnat att mildra konflikten. Tvärtom ser det

beklagligtvis ut som om stridshumöret i stället ytterligare skulle ha flammats upp. I diskussionen har gjorts gällande att klausulen om att undanbålla dessa tjänstemän det 15-procentiga lönetillägget utgör ett förfarande, som redan tillämpas på den allmänna arbetsmarknaden. »Den som sig i leken ger han får leken tåla.» Men man är inte i övrigt beredd att tillämpa reglerna vid lönestrider inom det privata näringslivet.

Enligt Kungl. Maj:ts direktiv äger skolmyndigheterna, d. v. s. rektorsämbetena, rätt att — tvärtemot vad som gäller inom den privata verksamheten — beordra ordinarie och i tjänst kvarvarande icke-ordinarie lärare att uppträda som strejkbrytare, om det nu här kan talas om strejk i vanlig bemärkelse. Det har nämligen förordnats att lärare och klasser kan överflyttas från en statlig läroanstalt till en annan, om så skulle visa sig erforderligt. Lärarna har i vissa fall att överge sin hittillsvarande undervisning och överta arbetsuppgifter, som bestritts av dem som lämnat sin tjänst. Därutöver är de skyldiga att underkasta sig jämkningar i redan uppgjord arbetsfördelning och ändringar i tjänstgöringen, som kan påkallas av den föreliggande konfliktsituationen. Man synes i hastigheten ha glömt att enligt läroverksstadgan planen för arbetsfördelningen mellan läroverkets lärare i vad det rör alla detaljer — jag vill understryka detta — av rektor får fastställas först efter samråd med vederbörande lärare. Bestämmelsen gäller arbetsfördelningen både för hela läsåret och för viss del av detsamma. Man behöver inte vara utrustad med något större mått av fantasi för att inse, att de nya föreskrifterna kommer att medföra olidliga kontroverser mellan de arma rektorerna och de lärare, som åläggs tvångsarbete utöver sin vanliga tjänst. För att nu inte tala om att en förnuftig tjänstefördelning tar i anspråk åtskilliga dagars arbete, för att inte säga veckors, och att en arbetsordning vid ett större läroverk inte kan uppgöras på kortare tid än en månad. De av Kungl. Maj:t utfärdade föreskrifterna kan näppeligen ha till-

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

kommit på förslag av myndighet, som har någon erfarenhet, eller i varje fall någon färsk erfarenhet av organisationsarbetet vid ett större läroverk. Bestämmelserna är orimliga av fysiska, och jag skulle vilja säga av astronomiska skäl. Dygnet är nämligen begränsat till 24 timmar, och mer kan inte ens en rektor arbeta.

Det har sagts att en tjänsteman enligt 10 § i det allmänna avlöningsreglementet är skyldig att underkasta sig erforderliga omregleringar av tjänstgöringen. Men är han också skyldig att underkasta sig en ökad tjänstgöring, som kan överstiga hans fysiska och psykiska krafter? I omedelbar anslutning till detta stadgande i avlöningsreglementet heter det: »Angående tjänstemans ställning vid arbetskonflikter gäller vad därom särskilt stadgas.»

Ännu har några föreskrifter om vad som är att iakttas vid arbetskonflikter ej stadgats, men två sakkunnigbetänkanden har sett dagen, vilka berör problemet. Det ena betänkandet avgavs år 1939 och avsåg tjänstemans tjänstgöringsskyldighet vid arbetsinställelse. Det andra gällde frågan om vidgad förhandlingsrätt för bland andra statsanställda tjänstemän. Det sista betänkandet lär ha avgivits nyårsafton år 1951, och de sakkunnigas ordförande lär intill den 7 september 1951 ha varit nuvarande statsrådet Lingman.

Jag skall inte närmare ingå på dessa betänkanden. 1939 års utredning synes främst ha tagit sikte på tjänstemans rätt att iakttas neutralitet vid arbetskonflikt, som uppkommit med avseende på kollektivavtalsanställd personal. Utredningen utmynnade i ett lagförslag, som tillerkände statstjänstemännen rätt att i detta fall intaga en neutral ställning. 1948 års utredning utgick från att vid en dylik strejk skall tjänsteman, som inte är indragen i konflikten, principieLLt tillerkännas neutralitetsrätt, men tjänstemannen i fråga är skyldig att utföra de göromål, som han eljest fullgör. Den Lingmanska kommittén föreslog följande lagtext: »Offentlig tjänsteman är icke skyldig utföra arbete, som är

föremål för arbetsinställelse (lockout eller strejk) eller annan stridsåtgärd, som medför sådan verkan att åtgärden med hänsyn härtill är att jämställa med arbetsinställelse. — — — Arbetsinställelse inverkar ej på tjänstemannens skyldighet att utföra de göromål, som eljest pläga bestridas av honom.» Andemeningen i förslaget är tydligen, att tjänsteman ej kan åläggas utföra blockerat arbete, därest detta ligger utanför ramen för hans vanliga arbetsuppgifter. Den Lingmanska kommittén räknade med att myndigheterna skulle iakttas vederbörlig försiktighet, så att inte ens skenet av strejkbryteri förelåg.

Man kan givetvis ha olika uppfattningar om klokheten i en dylik lagstiftning. Man kan vara tveksam ur det allmännas synpunkt, och jag är det nog själv. Samhällets funktioner måste upprätthållas, och då får man i vissa fall ge avkall på principerna. Jag vill endast genom att citera den gamle polismästaren konstatera, att statsrådet Lingman avancerat baklänges i en ovanligt snabb takt. Men det är en sak — var och en handlar ju utifrån sina egna förutsättningar. En annan sak är att ålägga kvarstående tjänstemän en arbetsbörda, som är utom all rim och reson.

Härmed är jag tillbaka till föreliggande statsutskottsutlåtande. Det har i debatten antytts, att de ordinarie lärarna i ett konfliktläge skulle kunna åläggas en ökning i tjänstgöringsskyldigheten med åtminstone 10 procent. Samtidigt föreslår statsutskottet, att de skulle gå miste om det 15-procentiga tillägget. Vad betyder nu detta? Jo, det innebär att de tjänstgörande lärarna skulle åsamkas en lönesänkning under en lönestrid med 24 procent per arbetstimme, räknat på de gamla lönerna. Jag skulle vilja ställa den frågan till herr statsrådet och kammarens ledamöter: Har något liknande någonsin förekommit förr i detta land? Att det är möjligt i de auktoritära staterna med deras tvångsarbete, med eller utan lagstiftande föreskrifter, det vet vi ju.

Och så ytterligare en fråga: Hur tror kammarens ledamöter, att Sveriges stu-

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

dentkårer och Sveriges studenter, som tänkt sig lärarbanan, kommer att reagera inför denna tingens ordning? Jag fruktar för att vi kommer att gå inte från ont till värre, utan till värst, när det gäller rekryteringen av lärarbanan.

Vid förra årets lönekonflikt med sjuksköterskorna föreslog regeringen tjänsteplikt för dem. Förslaget blev aldrig förverkligat, men allmänhetens dom bara vid tanken på ett dylikt förfaringssätt var hård. Vad regeringen här beslutat i fråga om kvarstående lärares åligganden vid arbetskonflikt är långt hårdare än den tilltänkta tjänsteplikten för sköterskorna. Den enda trösten är att de agerande på statsmaktens sida tydligen inte förstått vad saken gäller. Må gudarna därför förlåta dem, ty de vet inte vad de gör.

För en tid sedan läste jag förra statsrådet Wigforss' Minnen, del II. Jag fäste mig särskilt vid vad han där skrev om den s. k. Stripakonflikten våren 1926, som ledde till den Sandlerska regeringens avgång. Striden gällde den statliga arbetslöshetspolitiken och huruvida staten hade rätt att kommandera medborgare till blockerat arbete. Som kanske några av kammarens ledamöter erinrar sig gjordes från den dåvarande fåtaliga liberala gruppens sida försök att få till stånd en kompromiss, och den socialdemokratiska regeringen syntes inte heller ovillig att gå med på en sådan. Men på en punkt var regeringen orygglig, säger Wigforss. Den kunde på inga som helst villkor gå med på kommandering till strejkbryteri. Men kanske det är bäst, att jag citerar herr Wigforss: »För regeringen var hänvisning till strejkbryteriarbete en hårdare väg, mera omöjlig att godta, än avstängning från understöd. Det hade visat sej, att denna uppfattning föreföll de borgerliga gåtfull och stridande mot deras rättsuppfattning.»

Nu är man i färd med att kommandera tjänstemän till oavlönat strejkbryteriarbete på fritid samt att såsom extra pålägg beröva dem 13 procent av betalningen för deras ordinarie arbete.

Den borgerliga inställningen år 1926

föreföll den förra socialdemokratiska finansministern gåtfull. Hur skall man då karakterisera *dagens* politiska makthavare?

»Släkte följde på släkte snart, blomstrade, åldrades, gick — men vart?

Gåtan, som icke låter

gissa sig, kom så åter!»

Nya släkten — gamla gåtor!

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till punkten 1 b) bland de föreliggande reservationerna.

Herr ARRHÉN: Herr talman! Vi ha tidigare i dag talat om vissa distinktioner som kunna göras på detta område. Debatten både i pressen och man och man emellan har visat, att man tyvärr hamnar i dylika resonemang. Detta gäller även ett visst annat gebit, som åtminstone parentetiskt berördes av statsrådet i hans anförande, nämligen den s. k. garantiregeln.

Det förhåller sig visserligen så, att garantiregeln, alltså § 4 i löneplanen 1947, aldrig har tillämpats; man gick ju i stället förhandlingens väg. Men å andra sidan står paragrafen faktiskt inskriven i gällande författningar, och man har följaktligen icke rätt att betrakta den som obefintlig. Och den anda, som paragrafen försökt att i ord formulera, torde ännu leva kvar, liksom de meningar som ligga bakom denna formulering. Detta är anledningen till att man för resonemanget mot bakgrunden av rättsregeln i § 4, trots att den inte ansetts vara i laga kraft.

I det nu aktuella fallet hade man ju blivit enig om kompensationens höjd, alltså den fråga förhandlingarna gällde. Statsrådet ville låta påskina att man inte hade något att förhandla om, för den händelse innebörden i § 4 var den, att en kompensation automatiskt skulle utgå. Ja, det må vara att enighet råder om att kompensation automatiskt skall utgå, men man kan inte i varje läge veta hur stor den skall vara. Och det är ju den saken man får tänka sig att förhandlingarna skulle gälla, alltså fortfarande mot bakgrunden av § 4.

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

Det är en mängd ämnen som berörts i debatten, och bland annat har givetvis SACO blivit föremål för en del mer eller mindre omilda omdömen, antingen de varit öppna eller förstuckna. Man vill självfallet på många håll, att denna organisation i nuvarande stund skall spela strykpojken roll. Jag vill emellertid peka på en detalj i händelseutvecklingen i början av februari, som har ett visst intresse. Den 8 februari skönjde man, såsom här har omvitnats, de stora dragen i uppgörelsen om det rörliga tillägget, som sedermera underskrevs den 13 februari. Den omständigheten, att SACO gick till strid den 9 februari, bevisar enligt min mening mycket klart, att SACO för sin del ansåg det givet att de två förhandlingarna, beträffande å ena sidan det rörliga tillägget och å andra sidan inplaceringen i statens lönelista, icke skulle få bli sammanlagda och utspelade mot varandra. Tidigare hade ingen som helst antydning i den vägen gjorts av dem som skötte förhandlingarna. Och det visar väl i alla fall en viss ren och nästan änglaskir sida hos denna organisation, SACO.

Vad som enligt min mening i första hand förtjänar klander i statsrådets och regeringssidans sätt att se på dessa ting är att man stereotypt och schablonmässigt överflyttar — och det har visst redan sagts här i dag — det betraktelsesätt, som tillämpas i den privata arbetsmarknaden, på den offentliga arbetsmarknaden, och att man gör det efter tämligen godtyckliga normer.

Jag skall sedan, herr talman, beröra frågan, huruvida borttagandet av de 15 procenten från de tjänstemän som tillhöra organisationer, som i detta läge gå till strid, överensstämmer med föreningsfriheten eller inte. Det vitsordades i utskottet att regeringen efter kontakt med sina jurister och utskottsmajoriteten efter att ha hört sina juridiska experter kommit till det resultatet, att något hot mot föreningsfriheten här inte skulle föreligga. Man kan endast konstatera, att två olika uppfattningar stå mot varandra beträffande dessa ting; juristerna äro härvidlag tydligen delade

i två läger. Jag skall inte alls försöka skipa rättvisa i denna fråga — det är jag inte mannen att göra — utan vill endast framföra en del lekmannamässiga reflexioner beträffande det vågstycke regeringen här kommer att ge sig in på när det gäller att — såsom man har sagt — skilja fåren från getterna.

Regeringen måste tydligen göra klart för sig vilken organisation varje enskild tjänsteman tillhör. Detta måste ske genom en direkt fråga, som då får en mycket personlig tillspetsning. Jag vill ifrågasätta, huruvida någon regering i ett demokratiskt land har rätt att ställa dylika frågor. Vad jag kan förstå måste regeringen utbetala de 15 procenten inte bara till dem, som tillhöra de i dagens läge behagliga organisationerna, utan även till dem som vägrat besvara regeringens fråga. Och jag anser att regeringen icke har något lagligt medel att tillgå för att genom tvång få organisationstillhörigheten konstaterad. Följaktligen svävar hela frågeställningen om organisations-tillhörigheten fritt i luften. Jag tror att herr statsrådet svårligen kan jäva ett dylikt betraktelsesätt.

Också andra frågor uppstå sig. När staten exempelvis nyanställer en person, bör ju vederbörande myndighet efterhöra: »Är Ni medlem av SACO eller är Ni det inte?» Och om vederbörande är medlem i SACO, skall den statliga myndighetens representant vägra anställning. Den situationen tycker jag också förefaller ur olika synpunkter till ytterlighet kuriös.

Sedan framkom också spörsmålet huruvida, om en tjänst blivit förklarad blockerad av organisationen, staten då skall bakom organisationens rygg anställa en person, som alltså bryter denna blockad.

Statsrådet talade själv i sitt anförande om att det kunde förekomma felaktiga uppgifter, och statsrådet meddelade att de skulle då på övligt sätt beivras. Jag tror att de orden äro uttryck för det dunkelt tänkta, ehuru klarheten i det sagda kanske inte är mycket att yttra sig om. Man kan nämligen fråga sig, vem

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

som skall kontrollera, huruvida en uppgift verkligen är riktig eller inte.

Till sist kan man också fråga sig, hur man skall förfara med den person, som utnyttjar sin demokratiska frihet på det sättet, att han under pågående konflikt lämnar den behagliga organisationen för att gå in i den stridande organisationen, i SACO. Då skulle man alltså i det läget likaledes ha sin observans skärpt och låta detta tjänstemannens beslut följas av en lönesänkning.

När det kan framställas så många invändningar, vilka inte kunna bevaras på ett tillfredsställande sätt — ty det är alldeles uppenbart att de förslag till tolkningar, som statsrådet försökt göra här, inte helt ha tillfredsställt någon — tycker jag att man i ett sådant tvivelaktigt fall inte bör handla.

Det har vidare från herr statsrådets sida framhållits som ett argument mot de uppfattningar, som oppositionen här i dag hävdar, att det finns andra organisationer som ha en annan uppfattning. Ja, men detta är ju endast uttryck för ett värdeomdöme. Det är endast ett konstaterande att det förhåller sig på det sättet, men argumentet som sådant är komplett värdelöst, ty det säger ingenting.

Till sist vill jag, herr talman, endast säga att hela det problem, som har kommit i blickpunkten genom detta ärende, är av synnerligen allvarlig art. Det måste var och en erkänna, om han också fått endast en yttlig kontakt med det. Det är också klart att frågan måste upptagas i ett annat sammanhang och då få den lösning som kan framgå ur de överväganden som då komma att göras.

Herr Åman talade här om att han för sin del avvisade tanken på obligatorisk skiljedom. Jag tyckte att han därvid återopade någon artikel i en höger-tidning, som skulle ha gjort sig till förespråkare för obligatorisk skiljedom. Jag tror mig kunna säga att vårt parti därvidlag står fullkomligt obundet. Vi ha i dagens läge ingen anledning att ställa oss bakom uppfattningar av denna art.

Jag slutar, herr talman, med detta och yrkar — det är väl lämpligast så — bi-

fall till den av fröken Andersson m. fl. avgivna reservationen.

Herr statsrådet LINGMAN: Herr talman! Jag skulle vilja säga några ord om en reservation som är avgiven av herr Rubbestad, trots att han inte tillhör denna kammare. Jag säger det för att söka förebygga att någon skall falla för de locktoner, som ligga i den reservationen.

Herr Rubbestad har nämligen reagerat mot att man vid beräkningen av lönetillägget inte iakttar det s. k. taket, och han vill att tillägget skall beräknas å högst 1 600 kronor i månaden. För att undvika varje missförstånd vill jag säga att detta tak är iakttaget. Hade man, i stället för att på lönen lägga det föreslagna tillägget, höjt det rörliga tillägget till 52 å 53 procent, vilket skulle ha motsvarat en höjning med 15 procent på utgående lön, skulle man ha kommit till precis samma lönebelopp som nu redovisas i propositionen.

Det skulle visserligen kunna sägas att man i likhet med vad som i andra kammarens debatt antytts av herr Rubbestad skulle ha kunnat beräkna dessa 15 procent på enbart 1 600 kronor, men det skulle ha varit att lura tjänstemännen genom att i realiteten införa ett lägre tak. Jag måste säga att jag inte funnit det framkomligt att ta upp till diskussion ett sådant förslag och införa en sådan försämring i detta sammanhang. Jag har i andra kammaren försökt att i två olika anföranden klargöra detta för herr Rubbestad. Jag vet inte, om det beror på honom eller mig, men han tycks ännu inte ha fattat, hur det ligger till. Jag har velat redogöra för denna sak även i denna kammare för att klargöra att det s. k. taket iakttagits vid beräkningen av tillägget.

Herr Ohlson berörde i sitt anförande vissa frågor, som ge mig anledning till en replik. Jag skall emellertid inte uppehålla mig vid hans citat av Viktor Rydberg och Wigforss, ty det skulle ta för mycket av tiden. Jag skall inte heller ge mig in på att diskutera i vilken riktning jag avancerat. Jag vill bara på-

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

peka en sak. När han frågar vilken ställning tjänstemännen skola inta vid konflikter och i det sammanhanget hänvisar till förhandlingsrättskommitténs betänkande, vill jag fästa uppmärksamheten vid att förslaget i betänkandet inte till någon del införts i löneordningen. Man kan fråga sig, om man skall rycka loss en del av betänkandet och föreskriva att det skall tillämpas och utelämna andra delar i betänkandet, såsom bestämmelsen att Kungl. Maj:t har rätt att förlänga uppsägningstiden för tjänstemännen. På det sättet skulle man införa ett slag av tjänsteplikt som ligger i anställningsförhållandet. Det är alltid vanskligt att rycka ut en del av ett förslag utan att bedöma i vilket sammanhang förslaget har framkommit.

I nuvarande situation ha tjänstemännen en tjänsteplikt enligt anställningsavtalet. Man kan då fråga sig: Menar man att en åtgärd, låt oss säga en stridsåtgärd, från en organisation är tillräcklig för att upphäva vad som i lag är stadgat i fråga om tjänstemännens skyldigheter? Jag tror inte att man behöver ställa någon annan fråga för att man skall få klarhet på den punkten.

När herr Arrhén talade om den garantiregel, som han var inne på, frågade han mig, om det inte fanns möjlighet till förhandlingar, och han framhöll, att om inte paragrafen i fråga var införd och godkänd, så fanns dess andemening där. Man måste väl säga, att har man den uppfattningen, att det skall finnas en garanti för kompensation för lönekostnadsstegringar, har man ingenting att förhandla om, utan det blir bara att konstatera, hur stora levnadskostnadsstegringarna varit fram till en viss tidpunkt. Det är ju garantien för levnadskostnadsstegringen som har varit det primära i diskussionen från motionärernas och reservanternas sida, och därvidlag skulle det enligt deras tolkning icke finnas utrymme för förhandlingar, såvida man inte vill ha mera än ersättning för levnadskostnadsstegringarna.

Herr LEANDER: Herr talman! Jag är tacksam för att herr statsrådet tagit till

ordna i debatten på ett tidigt stadium och därigenom befriat mig från uppgiften att försöka mera utförligt klarlägga det föreliggande problemet.

I år har man liksom i följande motionsvis framfört krav på att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att framtida lönekomensationer skulle utgå med procentuellt samma belopp för samtliga lönegrader. Utskottet har i år lika litet som i följande kunnat medverka till genomförandet av ett sådant förslag. I motionen återopas att det är en allmänt antagen princip att det skall vara samma procentuella tillägg för alla. Jag skall inte förneka att det kan vara så, men jag vill framhålla att en sådan princip sällan har kunnat helt tillämpas. Redan 1917 fingo vi ett differentierat tillägg, som var begränsat till vissa lönegrader. Vi fingo 1944 supplementstillägg för statstjänarna, vilket utgick med 420 kronor i de fem lägsta lönegraderna, 300 kronor i lönegrad 6, 280 kronor i lönegrad 7 och 60 kronor i lönegrad 8. Därmed var det slut med dessa tillägg. Även senare har man haft dylika differentierade tillägg.

Hur man nu än ser på saken och även om man gör gällande att vi kommit dithän, att levnadskostnadsfördyringen är lika stor för de högre löntagarna som för de lägre, så är det väl i alla fall en sanning med modifikation. Det finns under alla förhållanden en viss marginal, som mindre träffas av prishöjningarna än den del av lönen som åtgår för oundgängligen nödvändiga utgifter för livsuppehållet.

Med vad jag nu sagt sammanhänger den av herr Rubbestad framförda tanken på att man skulle även denna gång införa ett tak vid en inkomst av 1 600 kronor. Denna tanke har samlat en tredjedel av statsutskottets ledamöter, som ha gått på samma linje, även om de med hänsyn till att överenskommelse träffats mellan parterna inte velat gå emot propositionens förslag. Den omständigheten att många instämmanden gjordes i herr Birger Anderssons anförande vittnar om att man inte är så främmande för tanken att begränsa lönetillägget för de hög-

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

re löntagarna. Det kan nog utan vidare påstås att det är en allmän uppfattning bland stora grupper av Sveriges medborgare att det bör vara en sådan begränsning.

När man således nu vänder sig emot differentieringen och hoppas på att man för framtiden skall få till stånd en ordning med samma procentuella förhöjning, vågar jag påstå att detta är en önskedröm och ingenting annat. Man får nog på det hållet göra sig förtrogen med tanken att det så småningom blir en omläggning i fråga om lönedifferentieringen. Jag anser för min del att det skulle vara önskvärt, om man kunde få till stånd en ännu något större differentiering än det föreliggande förslaget innebär.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN: Herr talman! Jag är inte övertygad om att dagens debatt har främjat lösningen av de aktuella konflikter som vi just nu ha på tjänstemannaområdet. Jag är inte heller övertygad om att saken har fallit framåt. Det har sagts många för en gammal fackföreningsman värdefulla ting, och det har sagts mycket som jag närmare skulle vilja rubricera som uttryck för underliga uppfattningar i detta sammanhang. Herr Ohlon känner säkert inte så värst mycket till den allmänna arbetsmarknaden, och just i denna debatt och i dessa frågor ledes han i alltför stor utsträckning av rent känslotänkande, och därför är det också rätt naturligt, om han far ganska mycket vilse.

På den allmänna arbetsmarknaden har under årens lopp vuxit fram en rättsuppfattning och en rättspraxis, som i väsentliga stycken skiljer sig från den ståndpunkt som nu är under diskussion eller framförts i några av reservationerna. Jag vill också i detta sammanhang konstatera att förhandlingsrätten, som alla anställda äro så måna om att få sig tillerkänd och som jag förmodar flertalet av dem, som suttit i utskottet,

också vilja tillerkänna vederbörande, fäster man icke något avseende vid i de reservationer, i vilka framförts synpunkter som icke ha vunnit beaktande i de mellan organisationerna och civilministern förda förhandlingarna. Här vill man genom beslut av riksdagen lägga in någonting i dessa avgöranden, som förhandlingarna icke ha kommit överens om, och detta måste vara uttryck för att man vill godkänna förhandlingsrätten och resultatet av förhandlingarna endast till en viss grad.

Vi ha på den allmänna arbetsmarknaden uppfattat förhandlingsrätten inte enbart såsom en rätt att framföra önskemål i fråga om arbetsvillkoren, utan också såsom en skyldighet att söka komma fram till en överenskommelse, varigenom man är bunden för viss tid och naturligtvis med fredsförpliktelse för den tid avtalet gäller. Även om vid de förhandlingar, som föregått en sådan överenskommelse, inte alla önskemål blivit tillgodosedda eller nya uppkomma under avtalstiden, gäller under alla förhållanden fredsförpliktelsen. Har sålunda under förhandlingarna överenskommelse träffats om visst lönetillägg och priserna stiga under avtalsåren, kan man följaktligen inte vidta stridsåtgärder för att ändra på den överenskommelse som en gång träffats. Och träffar man vid avtalsförhandlingarna överenskommelse om vissa ting, men tvistar om andra, har jag aldrig varit med om att arbetsgivarna partiellt ha tillämpat överenskommelsen på det sättet, att de betala ut de lönetillägg, varom överenskommelse träffats, och låta tvisten i andra avseenden liksom flyta. Jag vill fästa uppmärksamheten på att man vid de centrala förhandlingar, som i år förts angående överenskommelser för hela den enskilda arbetsmarknaden, inte nöjt sig med att fordra godkännande av ett vart av de förbund, som beröras av denna överenskommelse, utan Arbetsgivareföreningen har fordrat att samtliga förbund skola godkänna den, innan något av de förbund, som tidigare godkänt uppgörelsen, kan utfå lönetilläggen. Jag har följaktligen för min del mycket svårt att

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

tro att tjänstemannaorganisationerna själva skulle känna sig illa behandlade, därför att de inte få ut de lönetillägg, som andra få, förrän kvarstående tvister ha bilagts. Jag tror att denna sak mer är en propagandasak än någonting som kan ligga tjänstemannaorganisationerna om hjärtat.

Det är vanligt på arbetsmarknaden att arbetstagarna inte få ut några partiella förmåner, utan vederbörande arbetsgivare fordrar, att överenskommelse skall ha träffats i sin helhet innan någonting utgår. Jag har följaktligen mycket svårt att förstå de bröstoner, som högerns representanter i dag givit uttryck åt, då de undra, hur man kan ha kommit på en sådan idé inom civildepartementet, att lönetilläggen inte kunna utbetalas till de organisationer, som gått i strid, förrän tvisterna äro ur världen. Jag har för mig att det icke är förhandlarna i civildepartementet som aktualiserat denna fråga, utan den har aktualiserats genom att vederbörande organisationer ha vidtagit stridsåtgärder för att utöver den allmänna överenskommelsen, som föreligger beträffande lönetilläggen, också vilja ha bestämt besked, att tjänsteförtekningsrevisionen skulle få en viss utformning.

Jag vill också säga att jag instämmer i det uttalandet — jag vet inte, om det var fröken Andersson som gjorde det — att det är klart att man inte kan göra jämförelser mellan förhållandena på den allmänna arbetsmarknaden och anställningsförhållandena för tjänstemännen, därför att dessa förhållanden äro så olika. Man kan inte göra jämförelser mellan de avtal, som slutas på den allmänna arbetsmarknaden, och vad vi här diskutera. Det är alldeles riktigt att det finns skiljaktigheter och att det finns en hel del ting som inte äro klarlagda och som behöva klarläggas, innan vi nå fram till riktiga resultat i våra diskussioner. Konflikterna på detta område äro också annorlunda än vad vi äro vana vid på den allmänna arbetsmarknaden; de ha en helt annan karaktär. På arbetsmarknaden måste varje av tvisten berörd arbetare

vara beredd på att delta i konfliktåtgärder, och jag gratulerar inte den, som söker gå ut på arbetsplatsen för att agitera för konflikt, om han inte själv är beredd att delta i den. Här förhåller det sig på det sättet, att de ordinarie tjänstemännen icke ha strejkrätt, och därför måste konflikten föras med de extra anställda. Jag har faktiskt i minnet någonting som herr Sandler på sin tid sade såsom utrikesminister, då vi diskuterade vissa frågor före krigsutbrottet. Han sammanfattade den mening, som kommit till uttryck från oppositionshåll, på det sättet att man här i Sverige tydligen var beredd att kämpa till sista engelsman. Här är det så, att de tjänstemän, som inte ha strejkrätt, tydligen äro beredda att kämpa till sista extra anställd adjunkt eller amanuens eller vad det nu kan vara för befattningshavare.

Här komma också andra underligheter in i bilden. På den allmänna arbetsmarknaden, där det ändå finns en erkänd strejkrätt, är en organisation, som själv icke får företa stridsåtgärd på ett visst område, förbjuden att understödja annan organisation, som där vidtar stridsåtgärd. Organisationen är också förbjuden att understödja en annan organisation som är i konflikt, genom s. k. sympatiåtgärd, om organisationen själv kan tänkas ha något intresse i striden. Här förhåller det sig så att de ordinarie tjänstemän, som inte ha strejkrätt, äro oförhindrade att understödja en konflikt, som vidtas av de extra tjänstemännen på samma område, trots att utgången av konflikten är avsedd att påverka även deras anställningsvillkor. Detta är någonting som strider mot vad som kan förekomma på den allmänna arbetsmarknaden.

Jag vill än en gång påpeka att man inte kan göra direkta jämförelser, eftersom det här är fråga om helt andra förhållanden. Är det på det sättet, att tjänstemännen vilja ha förhandlingsrätt och obegränsad strejkrätt, är det nödvändigt, att man också undersöker, huruvida man inte skall göra anställningsförhållandena sådana, att vederbörande kan tillförsäk-

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

ras denna strejkrätt, om de mera lita på denna än på det konstitutorial, som de nu äro anställda efter.

Herr Ohlon betecknade den klausul i överenskommelsen, som nu finns intagen, nämligen att medlemmar av de organisationer, som vidtagit stridsåtgärder, inte skola komma i åtnjutande av det femtonprocentiga lönetillägget, såsom ett hot mot tjänstemännen. Jag tror att detta uttalande beror på en felsyn från herr Ohlons sida. Det är inte organisations-tillhörigheten, som här kommer in i bilden, utan det är så att de tjänstemän, som invecklats i stridsåtgärder, berövas dessa femton procent, i varje fall intill dess uppgörelse på området träffats. Nu har klausulen utformats på det sättet, att detta tillägg icke skulle utbetalas till dem som voro anslutna till en organisation som har vidtagit stridsåtgärder. På den allmänna arbetsmarknaden är det så att inte någon får del av förmånerna, förrän alla godkänt en uppgörelse, om det nu på den privata arbetsmarknaden över huvud taget skulle finnas två organisationer, som voro berörda av avtalet. Här kunna vi lika följdriktigt säga att exempelvis läroverkslärarna inte borde få del av de nu översenskomna lönetilläggen, förrän stridsåtgärder på området äro hävda. Då man nu utformat det på det sättet, att tillhörigheten till en viss organisation skall vara avgörande för frågan om utbetalande av lönetilläggen, måste meningen ändock vara att komma själva stridsåtgärder till livs.

Herr Ohlon hade också vissa betänkligheter mot att ordinarie tjänstemän beordrades till sådant arbete, som tidigare utförts av dem, som lämnat tjänsten på grund av konflikten. Herr Ohlon trodde för sin del inte att något sådant kunde förekomma på den allmänna arbetsmarknaden. Jag vill säga till herr Ohlon, att partiella konflikter av detta slag inte kunna förekomma på den allmänna arbetsmarknaden. Arbetsgivarna se nog till, att sådant inte förekommer. Finns det tendenser därtill, vidta de omedelbart motåtgärder, och om det skulle bli blockad mot nyanställning, kunna inte de anställda på arbetsplatsen vägra ut-

föra sådant arbete som de nyanställda skulle ha utfört, då skulle de alldeles säkert bli skilda från anställningen. Även i detta avseende kan man således inte göra några jämförelser.

Vidare ansåg herr Ohlon, att lärarna i detta fall skulle vara särskilt hårt drabbade av konflikten. Han säger, att det kan komma att betyda att de förlora inte mindre än 24 procent av den rättmätiga lön de borde ha, och då räknar han in de 15 procent som de inte få och den ökade tjänstgöringsskyldighet som föranledes av konflikten. Jag vet inte, om herr Ohlon har reda på att på den allmänna arbetsmarknaden måste som regel alla delta i konflikten, och de bli helt utan lön och få nöja sig med det konfliktunderstöd, som vederbörande organisation kan utbetala. Om det alltså föreligger någon skillnad i detta hänseende mellan den allmänna arbetsmarknaden och tjänstemannaförhållandena, är det en skillnad, som måste vara till tjänstemännens fördel och icke till deras nackdel.

Herr talman! Då tiden är långt framskriden och det framförts önskemål att få frågan avgjord, innan vi sluta för dagen, skall jag inte säga något ytterligare, utan nöjer mig med att hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr **HERLITZ**: Jag har lovat herr talmannen att tala som om jag endast hade en förlängd repliktid till mitt förfo-gande, och jag skall försöka att hålla det löftet.

Till svar på herr Åmans fråga vill jag säga, att såvitt jag och de meningsfränder, med vilka jag talat härom, känna till, har högern inte tagit någon ståndpunkt till frågan om obligatorisk skiljedom. Det föreliggande ärendet har inte heller givit oss någon anledning att ta ståndpunkt därtill.

Hade jag haft tid, skulle jag nu velat ta upp frågan om de femton procenten och rättigheten att därvidlag diskriminera medlemmar av viss organisation och rätten att avkräva dem förklaringar. Jag går helt enkelt inte in på den

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

saken. Jag nöjer mig med att säga, att de analogier från den privata arbetsmarknaden, som i detta sammanhang åberopas, icke för mig äro bindande. Här äro vi framme vid den huvudsak, jag ville framhålla i dag.

Det resoneras i dag och har resonerats under veckor om förhållandet mellan den privata arbetsmarknaden och statstjänsten, och man har omsorgsfullt pekat på att det på den punkten, på den punkten och på den punkten finns en liten skillnad, som gör att vi få behandla dem olika. Jag tillåter mig mot detta hävda den åskådningen att det är en djupgående och principiell skillnad mellan statstjänsten och den privata tjänsten, i det att statstjänsten vilar på helt andra rättsliga, ekonomiska och ideella grundvalar.

Statstjänsten vilar för det första på den principen, att dess verksamhet skall till det yttersta upprätthållas. »Regementet skall hava sin gång», stod det i 1634 års regeringsform. Det måste vara något av en ideell inre anknytning av tjänstemannen till det allmännas tjänst. Det måste vidare vara en säregen grad av bundenhet både å statens sida och å den enskildes sida för att statstjänsten skall kunna behörigen upprätthållas. Allt detta är de gamla principer för statstjänstens upprätthållande som för, jag skall inte säga tjuu eller tio år sedan, utan för fem år sedan ansågos givna. Så till den grad har man nu emellertid gripits och behärskats av föreställningarna från den privata arbetsmarknaden att det inte kan vara annat än på sin plats att något erinra om att vad som nu — jag menar inte bara i detta ärendet utan över huvud taget i dessa år — är i görningen är att lägga om svensk statstjänst på en helt annan och ny grundval.

Det är skada att vi hoppa in i dessa frågor så här litet yrvaket, oorienterat och huvudstupa, så att man på den ena eller den andra punkten tillämpar någonting, som man har lånat från det andra arbetsområdet. Det skulle vara mycket bättre, om det verkligen sörjdes för att vi finge överblicka innebörden i den

stora omvandling, som vi äro på väg att genomföra. Jag skulle vilja säga att ett önskemål, som man har rätt att ställa till civildepartementet, är att det därifrån blir på allvar genomtänkt, vad som sker.

Den stora frågan är nämligen denna: Kan den svenska staten klara sig under uppgivande av det som fordom höll och som fram till våra egna år har hållit den svenska statstjänsten uppe? Äro vi säkra på att det kan gå lika bra på denna kollektivistiska grund, i den anda av oavslåtliga strider och meningsmotsättningar som tycks vara den nya tidens lösen? Det är den stora frågeställning och det breda perspektiv, i vilket jag tycker att dagens fråga står. Jag anser att det inte bör saknas en erinran därom.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu föredragna punkten yrkats 1:o att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av fröken *Andersson*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av henne m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Sundelin*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölles i herr Ohlons m. fl. beträffande punkten anförda reservation.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Fröken *Andersson* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till fröken *Anderssons* yrkande.

Herr *Sundelin* äskade emellertid votering om kontrapositionens inne-

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

Punkten II.

håll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 49 punkten I antager bifall till fröken Anderssons yrkande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr Sundelins yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 49 punkten I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fröken Andersson m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fröken *Andersson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens skat röster-na hava utfallit sålunda:

Ja — 99;

Nej — 29.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Fröken *ANDERSSON*: Jag ber att få yrka bifall till reservationen 2 a).

Herr *SUNDELIN*: Jag ber att få yrka bifall till reservationen 2 b).

Herr *SJÖDAHL*: Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats 1:o) att vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt skulle bifallas; 2:o), av fröken *Andersson*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av henne m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Sundelin*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölls i herr Ohlons m. fl. vid punkten anförda reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Fröken *Andersson* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av henne framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 49 punkten II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fröken *Andersson* m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Ang. höjning av statstjänstemännens löner m. m.

Då emellertid fröken *Andersson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 96;
Nej — 31.

Därjämte hade 12 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten III.

Fröken **ANDERSSON**: Jag ber att få yrka bifall till reservationen 3 a).

Herr **SUNDELIN**: Jag ber att få yrka bifall till reservationen 3 b).

Herr **LEANDER**: Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu förevarande punkten yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av fröken *Andersson*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av henne m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Sundelin*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölls i herr Ohlons m. fl. vid punkten anförda reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Fröken *Andersson* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av henne framställda yrkandet, uppsattes och efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 49 punkten III, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fröken *Andersson* m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fröken *Andersson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 96;
Nej — 32.

Därjämte hade 11 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna IV och V.

Vad utskottet hemställt bifölls.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av statstjänstemännens löner m. m.; och

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriskt lönetillägg för tjänstgöring på s. k. obekvämt arbetstid.

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 71, till Konungen i anledning av väckta motioner om kungörande av val av kommunal- och stadsfullmäktige samtidigt med kungörandet av val av landstingsmän.

Anmäldes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 74, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa, m. m.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att vad utskottet hemställt i betänkande nr 15 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 86, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med för-

slag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., dels ock motioner, som väckts i anledning av propositionen eller röra i propositionen behandlad lagstiftning.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 7.19 eftermiddagen.

In fidem

Lode Wistrand.

Bilaga.

Interpellationssvar.

Herr talman!

Herr Anderberg har frågat mig, om jag är i tillfälle att lämna en redogörelse för åldringsvårdens aktuella läge och för statsmakternas inställning till de problem, som aktualiserats i den förda debatten om åldringsvården.

Åldringsvården har under det senaste decenniet tilldragit sig en växande uppmärksamhet. Anledningen härtill är dels ett allmänt intresse för åldringarnas levnadsförhållanden, dels att en rad betydelsefulla samhällsekonomiska frågor fått större aktualitet genom den fortgående ökningen av antalet åldringar.

Beträffande befolkningsutvecklingen vill jag påpeka, att antalet personer över 70 år under 1940-talet steg med i genomsnitt 7 500 per år. Ökningen under 1950-talet har beräknats till genomsnittligt nära 9 000 per år. Folkpensionärernas antal tenderar att öka med 12—13 000 per år. Utvecklingen innebär också, att åldringarna ökar i förhållande

till de s. k. produktiva åldrarna. På 1 000 personer i åldrarna mellan 25 och 60 år kom vid 1950-talets början 131 åldringar över 70 år. Siffran för åldringarna väntas stiga med nära 50 procent under de närmaste decennierna. Å andra sidan föreligger omständigheter, som mildrar verkningarna av denna åldersförskjutning. Om produktiviteten stiger med 3—4 procent per år, vilket varit fallet under de senaste åren, är detta jämförbart med ett årligt nytillskott av arbetsföra av minst 100 000. Mot bakgrunden härav ter sig icke tillväxten av åldringarnas antal avskräckande. Denna tillväxt lär under goda ekonomiska förutsättningar icke föranleda annat än en viss fördröjning av välförhållanden. Det är dessutom möjligt, att åldringarnas egen arbetsförmåga i framtiden kommer att kunna utnyttjas bättre än hittills, varigenom det finns mindre anledning än tillförne att tala om de gamla som en börda på de försörjningskraftiga.

Utvecklingen bör sålunda inte ge an-

ledning till modlöshet. Vi har utan tveivel råd att bereda medborgarna en tryggad ålderdom. För de försörjningskraftiga bör det vara en angelägen uppgift att lägga grunden till sin egen ålderdomsförsörjning och ålderdomsvård.

Härefter kommer jag till frågan om vårdbehovet. Den aktuella debatten kring åldringsproblemet har ju i första hand gällt vårdfrågorna. Låt mig genast säga, att jag anser den kritiskt inriktade press- och mötesdiskussionen på detta område vara en glädjande företeelse. Denna inställning beror inte minst på de svårigheter som alltid förelegat, när det gällt att intressera den allmänna opinionen för vårdfrågorna i lika hög grad som för sådana försörjningsfrågor, vilka löses genom folkpensionering och andra former av socialförsäkring.

De förbättrade levnadsförhållandena och den medicinska vetenskapens framsteg har relativt sett minskat vårdbehovet. Å andra sidan ställer man numera större anspråk på omvårdnaden av åldringarna. Det industrialiserade samhällets struktur gör det nödvändigt att denna omvårdnad, i vilka former den än sker, tas om hand av samhället i högre grad än tidigare.

Socialstyrelsen har beräknat, att i stort sett omkring 20 procent av våra gamla över 65 år är ständigt vårdbehövande. Av dessa är omkring hälften sjuka, medan hälften behöver vård på grund av ålderdomssvaghet. 80 procent av åldringarna är alltså friska eller relativt friska.

De ständigt vårdbehövande måste i många fall tas om hand på anstalt. För de sjuka bland dem måste samhället ställa sjukhus och sjukhem till förfogande. För de ålderssvaga, som inte orkar reda sig själva och inte kan klara sig med tillfällig hemhjälp, är de kommunala åldershemmen avsedda. 1947 års beslut rörande ålderdomshemmen innebär, att hemmen skall bli kommunala inackorderingshem för sådana åldringar och invalider, som är i behov av omvårdnad och tillsyn.

Enligt en av socialstyrelsen verkställd undersökning vårdades den 15 maj 1950 inalles omkring 32 000 personer på ål-

derdomshemmen. Av dessa vårdades 4 800 personer på godkända avdelningar för kroniskt sjuka och sinnessjuka och resten på de egentliga ålderdomshemmen. Detta innebär, att endast en ringa del av våra åldringar vistas på ålderdomshem, nämligen omkring 4 $\frac{1}{2}$ procent av samtliga gamla över 70 år. Även om en ytterligare utbyggnad av ålderdomshemmen är motiverad, kommer det alldeles övervägande flertalet gamla i vårt land att leva utanför anstalterna. Något annat är inte heller avsikten med samhällets åtgärder.

Folkpensioneringen är den grundläggande samhällsåtgärden i detta syfte. Men förbättrade bostadsförhållanden, tillgång till viss hemhjälp etc. kan ytterligare öka möjligheterna för de gamla att klara sig på egen hand.

Vad först *bostadsfrågan* angår är det min uppfattning, att pensionärshemsbyggandet varit av utomordentligt stor betydelse för att möjliggöra för de relativt friska åldringarna att leva ett självständigt liv. Det torde för närvarande bo omkring 35 000 pensionärer i dessa hem, alltså flera än på alla våra ålderdomshem. Pensionärshemsbyggandet fortgår och bör fortgå. De nya möjligheter, som skapats att ge statligt stöd till pensionärslägenheter i vanliga flerfamiljshus skall också, hoppas jag, bidra till en ökning av antalet bostäder speciellt lämpade för åldringar. Det får bli beroende på lokala förhållanden vilka typer av pensionärsbostäder man bygger.

Jag har för avsikt att söka åstadkomma sådana ändringar av gällande bestämmelser för förbättringslån, att upprustningen av enfamiljshus kan främjas med statligt stöd i större utsträckning än nu. Detta bör särskilt på landsbygden öka åldringarnas möjligheter att bo kvar i sina egna hem. Det bör även ligga i kommunernas intresse att bidra till sådana bostadsförbättringar, som minskar behovet av vård på ålderdomshem. Jag hoppas att man skall komma därefter, att ingen åldring tvingas in på anstalt endast därför att hans bostad är undermålig.

Då det gäller åtgärder för att möta de mera tillfälliga vårdbehoven i form

av hemhjälp e. d. vill jag i första hand peka på den statsunderstödda sociala hemhjälpverksamheten. Den omfattar nu i det närmaste 3 000 hemvårdarinnor. Detta antal är otillräckligt, och utbyggnaden av hemhjälpen bör därför såvitt möjligt påskyndas. Redan från början har det varit meningen att hemvårdarinnorna skulle användas även för vård av gamla. Uppenbarligen måste de emellertid i första hand utnyttjas för katastrof-fallen, d. v. s. familjer med små barn där hustrun blivit sjuk. Allteftersom antalet hemvårdarinnor växer, ökas möjligheterna att utnyttja dem för vård av gamla. Detta sker redan nu på många håll; ibland på sådant sätt att en kommun helt reserverar en eller ett par hemvårdarinnor för hjälp till gamla eller också så att hemvårdarinnorna kopplas in på sådant arbete så snart möjlighet finnes att frigöra dem från övriga uppgifter.

I detta sammanhang kan erinras om att socialstyrelsen beviljar dispens att inneha hemvårdarinnebefattning för sådana kvinnor, som en längre tid skött ett eget hem och därigenom visat sig kunna på ett tillfredsställande sätt fullgöra en hemvårdarinneas uppgifter. I sådant fall krävs alltså ingen särskild utbildning för anställning såsom hemvårdarinna.

Vid sidan om den sociala hemhjälpen har under de senaste åren en ny form av tillfällig hemhjälp genom s.k. hemsamariter kommit att spela en viss roll. Sådana hjälpkrafter har sedan januari 1950 utbildats genom korttidskurser, som anordnats av arbetsmarknadsstyrelsen i samråd med Röda korset. Hittills har mer än 700 personer utbildats. De utgör i allmänhet sådan arbetskraft, som annars inte utnyttjas på arbetsmarknaden. Det är i regel fråga om kvinnor över 40 år, som helt eller delvis kan frigöra sig från sina arbetsuppgifter i hemmen.

Utan att underskatta värdet av övriga insatser av skilda slag vill jag bland glädjande företeelser på åldringsvårdens område nämna den uppmaning som Röda korset nyligen sänt ut till sina kretsar att ta upp hjälp åt åldringar som en av de ordinarie arbetsuppgifterna.

Rödakorshjälpen för gamla har redan kommit i gång på olika håll, och särskilt långt har man hunnit i Uppsala, där ett hundratal åldringar mera permanent får hjälp, i första hand med praktiskt hemarbete. Intressanta försök med distribution av färdiglagad mat har gjorts i både detta och andra sammanhang.

På sina håll har kommunerna startat en ny form av hemhjälp för gamla i socialvårdens regi. Fattigvårdsnämnden i Stockholm har i samverkan med de kooperativa kvinnogillena gjort ett av allt att döma lyckosamt försök, och i Örebro har s. k. socialvårdssystrar anställts.

Bostadsstyrelsen har nyligen undersökt i vilken utsträckning kommunerna försökt tillgodose behoven av tillsyn och tillfällig omvårdnad bland pensionärshemmens hyresgäster. Undersökningen omfattade pensionärshem med sammanlagt i runt tal 24 000 pensionärer. Enligt lämnade uppgifter hade åtminstone 56 procent av dessa pensionärer möjlighet att få tillsyn genom hemvårdarinnor, distriktssköterskor eller personalen i ett närbeläget ålderdomshem. I inte så få fall har man en hemvårdarinna boende i pensionärshemmet.

Socialstyrelsen har helt nyligen tillställt kommunerna en uppmaning att stödja och pröva dessa nyare former av verksamhet för hemvård åt gamla men anser att den bör bedrivas utan centrala direktiv i enlighet med lokala förutsättningar och önskemål. Man framhåller emellertid vikten av samordning och samarbete mellan de olika institutioner och organisationer som bedriver likartad verksamhet. Vidare påpekar styrelsen, att avgiften för hjälpen bör anpassas till den enskildes möjligheter och att kommunerna bör anslå medel för att möjliggöra befrielse från eller nedsättning av avgifterna för de sämst ställda.

Jag finner den verksamhet som på detta sätt kommit i gång i skiftande former vara av stort värde för att öka trivseln bland våra gamla och hjälpa dem att så långt möjligt slippa anlita anstaltsvårdens begränsade resurser. Särskilt värdefullt är det, att man lyckats tillvarata en del av den eljest delvis outnyttjade arbetsförmågan och yrkesskicklig-

heten hos erfarna husmödrar utanför arbetsmarknaden. Man bör dock enligt min mening vara noga med att ge verksamheten sådana ordnade former, att den inte förfelar sitt syfte. Det är av vikt att den anlitade arbetskraften är av tillfredsställande kvalitet, vilket fordrar att ersättningen — oberoende av de gamlas avgifter — fastställs med hänsyn härtill.

Behovet av samverkan på det lokala planet är uppenbart. I den mån statliga myndigheter är inkopplade på denna verksamhet föreligger likaledes ett behov av samarbete. Jag tror att detta tills vidare är tillgodosett i behövlig omfattning, men allt efter som verksamheten får fastare former och större omfattning får samordningsfrågan tas upp på nytt. I detta sammanhang vill jag erinra om att bostadskollektiva kommittén är sysselsatt med en översyn av hela hemhjälsfrågan. Enligt vad jag erfarit räknar kommittén med att kunna framlägga sin utredning och sina förslag i ämnet under detta år.

Även med risk att säga det överflödiga vill jag betona, att de åtgärder man från samhällets och organisationernas sida vidtar för att tillgodose åldringarnas vårdnadsbehov inte minskar den enskildes ansvar för sina gamla föräldrar. Samhället kan aldrig ta på sig att tillgodose mer än en ringa del av de gamlas behov av personlig omvårdnad, nämligen sådana behov som uppstår då de anhörigas resurser inte räcker till.

Jag återkommer så till *ålderdomshemmen*. Även om det är sant, att anstalts-tänkande både hos myndigheter och andra kan ha givit upphov till överdrivna föreställningar om behovet av sådana hem, lär detta ännu inte vara tillfredsställt. Ett 70-tal ålderdomshem har ny- eller ombyggt enligt de riktlinjer som fastställdes 1947. Ytterligare cirka 25 hem beräknas bli färdiga i år. Men flertalet av landets 1 400 ålderdomshem är alltså omoderna och mindre lämpliga för sin uppgift. Det är en angelägen uppgift att fortsätta moderniserings- och nybyggnadsarbetet. Särskilt angeläget är det att råda bot på den be-

klagliga klientelblandning, som alltså råder på många ålderdomshem.

Vid bedömningen av behovet av ålderdomshemsplatser utarbetar socialstyrelsen lokala prognoser, som ligger till grund för diskussionerna med de kommunala organen. Därvid har man att ta hänsyn till ålderssammansättningen av kommunens befolkning samt tillgången på olika slag av anstalter och anordningar för vårdbehövande åldringar. Jag vill emellertid understryka, att åldringsvården i första hand är en kommunal uppgift och att bedömningen av behovet av ålderdomshemsplatser i kommunen givetvis ytterst måste göras av de ansvariga kommunalmännen själva. Dessa ha de största möjligheterna att bedöma i vad mån vårdbehov kan tillgodoses genom tillfällig hjälp i hemmen och sålunda anstaltsvården inskränkas.

Hittills torde några felinvesteringar i ålderdomshem ej ha förekommit. Behov torde finnas av att tillskapa ett ökat antal ålderdomshemsplatser under de närmaste åren. Man måste ha klart för sig, att en aldrig så intensiv hemhjälp icke kan ändra det faktum, att åldringarnas antal snabbt stiger och att för vissa grupper av åldringar det moderna ålderdomshemmet ur både humanitära och samhällsekonomiska synpunkter är den lämpliga vårdformen.

Jag vill framhålla, att enligt min mening den nu godtagna standarden med enkelrum på ålderdomshemmen för dem som så önska och dubbelrum i övrigt är lämplig. Även om man kan reservera hemmen i första hand för de svagare åldringarna bör de inte få karaktären av sjukhem. Detta bör dock icke utesluta att lämpliga anordningar vidtas för att underlätta vården av under viss tid sängliggande åldringar. Det lär inte vara möjligt att dra en skarp gräns mellan de åldringar för vilka den ena eller andra vårdformen är den lämpligaste. Gränsen är flytande och beroende på vilka möjligheter till omvårdnad och hjälp av olika slag som står till buds i det enskilda fallet. Några schematiska regler bör icke följas, utan tvärtom bör all möjlig hänsyn tagas, så att man icke

utan tvingande skäl flyttar åldringar från den ena vårdformen till den andra.

1947 års beslut rörande ålderdomshemmen innebar ett positivt ställningstagande till socialvårdskommitténs förslag av 1946 om statsbidrag till anordnande av ålderdomshem. Sedermera har statsbidragssakkunniga för ålderdomshem 1950 avgivit förslag rörande den närmare utformningen av dessa bidrag. Samma år föreslog socialvårdskommittén i sitt betänkande om socialhjälp, att statsbidrag även skulle utgå till driften av ålderdomshem. Vidare vill jag erinra om att allmänna statsbidragsutredningen är sysselsatt med en allmän översyn av reglerna för statsbidrag till kommunerna. Denna utredning väntas bli färdig inom en tämligen nära framtid.

Med hänsyn till dessa omständigheter har jag kommit till den slutsatsen, att det slutliga ställningstagandet till förslagen om statsbidrag till ålderdomshemmen bör anstå ännu någon tid. Jag vill erinra om ett förhållande, som huvudmännen för skilda slag av anstalter särskilt under senare år haft anledning att konstatera, nämligen att byggnadskostnaderna kommit att spela en allt mindre roll för huvudmännen i jämförelse med de avsevärt ökade driftkostnaderna. Det förefaller därför lämpligt att invänta allmänna statsbidragsutredningens förslag innan slutlig ställning tas till bidragsfrågan. Likväl är det min uppfattning, att 1947 års principbeslut om statsbidrag skall infrias beträffande de hem som ny- eller ombyggs enligt de uppdragna riktlinjerna.

Ett ytterligare skäl för uppskov med lösningen av statsbidragsfrågan är den tveksamhet rörande målsättningen för den framtida åldringsvården, varom såväl dagens interpellation som ett antal motioner vid innevarande års riksdag bär vittnesbörd. Med hänsyn till de erfarenheter som vunnits sedan de 1947 uppdragna riktlinjerna började tillämpas, kan det visa sig lämpligt att på nytt se över frågan om denna form av åldringsvård. En sådan översyn kan öva inflytande på det slutliga ställningstagandet även till statsbidragsfrågan.

Jag vill härefter i korthet beröra ytterligare några frågor av betydelse för åldringsvården. Behovet av ytterligare *sjukvårdsanstalter* är stort, bland annat för att minska den klientelblandning, som mångenstädes hindrar att ålderdomshemmen utnyttjas för sitt ändamål. Som bekant befinner sig sinnessjukvården i en betydelsefull reformperiod i enlighet med den av riksdagen 1950 antagna generalplanen. Även i fråga om psykopatvården och sinnesslövarnen är omfattande reformprogram under utarbetande eller successivt förverkligande. På kronikervårdens område gör landsingen stora ansträngningar för att råda bot på platsbristen. Mycket återstår dock att göra på dessa vårdområden. Det hinder för en tillfredsställande utveckling, som byggnadsregleringen hittills utgjort, hoppas jag skall kunna minskas genom en successivt vidgad tillståndsgivning för sociala byggnader. Samtidigt pågår inom medicinalstyrelsen undersökningar i syfte att öka hemsjukvårdens omfattning och därigenom minska behovet av vårdplatser på anstalterna.

En sak är dock ofrånkomlig då det gäller utbyggnaden av olika former av specialvård och försök med nya vårdmetoder: det krävs utbildad personal. De goda konjunkturerna och samhällsverkansamhetens expansion på det sociala området har samverkat till att skapa en brist på kunnigt folk, som ofta utgör ett svårare hinder för utbyggnaden än byggestriktioner och penningbrist. Att utbilda kvalificerad personal tar lång tid, och dessförinnan kräves ofta en utbyggnad av utbildningsanstalterna.

Inom åldringsvården likaväl som på alla andra vårdområden ägnas allt större uppmärksamhet åt frågan om lämplig sysselsättning och förströelse för pensionärerna. Man synes vara på väg att finna en medelväg emellan å ena sidan äldre tiders alltför hårda utnyttjande av åldringarnas arbetsförmåga inom anstaltsväsendet och å andra sidan den absoluta sysslolöshet som blev reaktionen mot de tidigare missförhållandena. Jag kan i detta sammanhang nämna, att socialstyrelsen ser till, att i varje ny- el-

ler omplanering av ålderdomshem ingår särskilda lokaler för pensionärernas verksamhet.

Betydelsen av den forskning som pågår rörande åldrandets alla problem behöver icke understrykas. På detta område förefaller det mig vara av stor vikt, att forskning ägnas jämväl frågan om de friska åldringarnas arbetsförmåga. Måhända kan man härigenom finna metoder för omplacering eller omskolning av äldre arbetskraft i syfte att till de gamlas eget och samhällets gagn bättre tillvarata deras arbetskraft.

De ökade kraven på vår åldringsvård återspeglar våra ökade möjligheter, vår allmänna standardförbättring. Det är glädjande, att man numera på alla håll tycks vilja medverka till fortsatta framsteg på detta område. Det är så mycket mera glädjande, som omsorgen om våra gamla — där folkpensioneringen bildar grunden — ensam kostar vårt samhälle större belopp än någon annan samhällsverksamhet utom försvaret. Det ökade intresset för åldringsfrågorna, som bl. a. kommit till uttryck i de

nämnda motionerna till denna riksdag, bör bidra till att stegra aktiviteten på alla till åldringsvården hörande områden. Jag tror dock att man även i fortsättningen bör låta vårdformerna utvecklas enligt sina egna förutsättningar och i största möjliga frihet. Den samordning, som här såväl som på andra områden kan visa sig lämplig, torde därför endast böra omfatta de grundläggande principerna för åldringsvården. Inom socialdepartementet har därför sedan någon tid tillbaka regelbundna överläggningar rörande skilda problem inom åldringsvården ägt rum. I överläggningarna har deltagit representanter för socialstyrelsen, Stadsförbundet, Landskommunernas förbund och Socialvårdsförbundet. Avsikten är att fortsätta med dessa överläggningar. Vissa problem inom åldringsvården är emellertid av den art att de lämpar sig för en översyn av särskilda sakkunniga. Jag ämnar därför föranstalta om en sådan översyn. Det är min avsikt att denna skall ske med största skyndsamhet.

Torsdagen den 13 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 3 eftermiddagen.

Anmälades och godkändes utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 73, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om godkännande av protokoll angående handelsutbytet mellan Sverige och Portugal m. m.

Ang. ratificering av vissa konventioner m. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens konferens år 1951 vid dess trettiofjärde sammanträde fattade beslut, dels ock i ämnet väckt motion.

Genom en den 1 februari 1952 dagtecknad proposition, nr 47, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över sociallärenden anhållit om riksdagens yttrande angående följande i nämnda protokoll omförmälda, av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1951 vid dess trettiofjärde sammanträde fattade beslut, nämligen

1) konvention (nr 99) angående ordning för fastställande av minimilöner inom jordbruket,

2) rekommendation (nr 89) angående ordning för fastställande av minimilöner inom jordbruket,

3) konvention (nr 100) angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde,

4) rekommendation (nr 90) angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde,

5) rekommendation (nr 91) angående kollektivavtal samt

6) rekommendation (nr 92) angående frivillig förlikning och skiljedom.

I propositionen hade svensk ratificering av konventionerna avstyrkts. Rekommendationerna hade ansetts icke böra föranleda någon åtgärd från svensk sida.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft en före propositionens avlämnande inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 417, vari fru Nilsson och herr Dahlgren föreslagit, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att konventionen från den Internationella arbetskonferensen om lika lön för manlig och kvinnlig arbetskraft för arbete av lika värde måtte framläggas för riksdagen.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet anfört:

»Utskottet ansluter sig till vad föredragande departementschefen yttrat beträffande förevarande, av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens fattade beslut. Utskottet hemställer,

A. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad utskottet anfört;

B. att motionen II: 417 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.»

Herr NORLING: Herr talman! Ett behållande av det nuvarande orättvisa och orättfärdiga systemet med lön efter kön tycks bli resultatet, om riksdagen följer det uttalande som här framlagts av utskottet. Detta har visserligen inte med ett enda ord motiverat sitt ställningstagande, men när man går igenom handlingarna och ser hur andra instanser har motiverat ett bibehållande av detta system finner man att deras moti-

Ang. ratificering av vissa konventioner m. m.

vering är precis densamma som den man drog för omkring fyrtio år sedan, när frågan började aktualiseras.

Ingen kan väl påstå att det är rättvist eller förenligt med en demokratisk ordning att ge högre lön åt t. ex. en metallarbetare som står vid en svarv och utför ett visst arbete på vilket man satt ett visst ackordspris — till exempel att han får tre kronor styck för vad han utför — men lägre pris om en kvinna gör samma sak. Hon får inte tre kronor, hon får två kronor eller 2:25 eller något i den stilen för samma arbete. Ersättningen är således för henne sänkt med en tredjedel av det värde, som en gång satts på arbetet. Man går alltså inte ut från värdet av arbetet när man sätter lön efter kön, utan man utgår från personen, som utför arbetet, vilket naturligtvis måste vara alldeles felaktigt.

Detsamma gäller överallt inom industrien, i alla branscher och grenar. Varför skall t. ex. en manlig textilarbetare ha mer betalt när han spolar en sorts garn än en kvinna som gör precis samma arbete?

Detsamma är också förhållandet t. ex. i affärsvärlden. Om man går in i ett affärshus står där två expediter beredda att betjäna en, den ene manlig och den andra kvinnlig. Vare sig den manlige expediten eller den kvinnliga betjänar den besökande blir han ju betjänad på precis samma sätt, men i lön har den manlige expediten betydligt mer än den kvinnliga per månad.

Detta är ett orättfärdigt system, som man tycker tiden nu borde vara mogen att avskaffa, men tyvärr tänker man enligt utskottets utlåtande inte gå in för detta.

När det däremot gäller utgifter råder det ingen skillnad. Om en kvinna kommer in i en spårvagn eller på ett tåg eller på annat sätt utnyttjar kommunikationerna, får hon betala lika mycket för sina biljetter som en man. Hon får betala lika mycket när hon skall äta, hon får betala lika mycket för sitt hushåll. Över huvud taget har kvinnan precis samma utgifter överallt som mannen. Här gäller likaberättigande mellan kö-

nen — i fråga om inkomsterna gäller det inte.

Jag har förvånats över att Landsorganisationen har intagit den ställning som den har. LO säger, enligt vad som finnes refererat i propositionen på s. 14, att det är oklart vad en svensk ratificering av konventionen skulle innebära. I artikel 2 sägs nämligen: »Varje medlem bör, på sätt som är förenligt med gällande metoder för fastställande av lönesatser, främja och i den mån detta är i överensstämmelse med nämnda metoder med avseende å alla arbetstagare säkerställa tillämpningen av principen om lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde.» Vidare säges att principen må kunna tillämpas genom lag eller kollektivavtal. Sedan fortsätter LO: »Denna text synes innebära att en ratificering inte medför något åtagande att ändra gällande ordning för fastställande av lönesatser. Den skulle alltså i och för sig vara förenlig med den i vårt land och av Landsorganisationen ständigt hävdade principen att lönesättningen ej bör göras till föremål för lagstiftning.»

Med den motivering som Landsorganisationen här givit kan man ju tycka, att den skulle sluta med att yrka bifall till ratificering av konventionen. Men så är icke förhållandet, utan i stället anser LO att tiden inte är mogen och avstyrker en ratificering.

Så sent som 1946 var likalönsprincipen uppe på Landsorganisationens kongress. Då hade organisationens ledning gjort ett uttalande vari det hette att löneskillnaden mellan könen grundade sig på ett vanetänkande inom svenska folket, nämligen att kvinnan inte är likvärdig med mannen när det gäller inkomst. Man uttalade sig då från LO-ledningens sida för att bryta detta vanetänkande. Nu märker man emellertid av det utlåtande, som avgivits i den här föreliggande frågan, att Landsorganisationens ledning själv har fastnat i detta vanetänkandes nät och inte orkar bryta sig ut ur det.

Jag förstår mycket väl att man när det gäller lika lön för likvärdigt arbete känner sig bunden av de olika kommittéer

Ang. ratificering av vissa konventioner m. m.

som har tillsatts för att utreda likalönsfrågan. Man har på den allmänna arbetsmarknaden tillsatt arbetsmarknadskommitténs kvinnoutredning, och man har när det gäller det statliga lönesystemet tillsatt likalönsutredningen. Man känner sig tydligen nu bunden av dessa utredningar. Arbetsmarknadskommitténs kvinnoutredning rekommenderar ju en likalönsprincip som skall genomföras med någon sorts snigelfart. Man skall under en lång följd av år till slut uppnå en utjämning mellan lönerna. Jag undrar då hur denna utjämning hittills har skett. Enligt Statistisk årsbok var löneskillnaden 1939 mellan man och kvinna som arbetade inom industrien 59 öre, och 1948 var den 88 öre per timme. Det tyder ju inte på, om man räknar procentuellt, att det har blivit någon större löneutjämning, utan lönerna rör sig på ungefär samma plan som förut. De nu träffade avtalen innebär nämligen i regel att vid ackordsarbete skall kvinnan ha två procent mer än mannen. Man tänker på detta sätt försöka minska löneklyftan, men när man räknar i procent på den lägre inkomst kvinnan har och den högre som mannen har så blir det ingen utjämning. Det blir ungefär status quo. Löneklyftan utjämnas inte.

Kommunisterna har förut vid ett par tillfällen väckt motioner i riksdagen, i vilka vi har yrkat på ett statligt ingripande för att få bort det orättvisa och orättfärdiga system som lön efter kön innebär. Dessa motioner har avvisats av riksdagen, och motiveringen har varit att dylika frågor bör lösas av arbetsmarknadens parter. Man har också pekat på att om de skall lösas på ett tillfredsställande sätt, så bör det ske genom en mera allmän internationell lösning. Enligt det nu föreliggande förslaget om likalönsprincipen kan man tycka att just det sistnämnda kravet är tillfredsställt. En ratifikation innebär ju inte att staten behöver stifta några nya lagar, utan likalönsystemet kan avgöras mellan arbetsmarknadens parter. När nu majoriteten av 60 stater har godkänt konventionen tycker jag att också den svenska riksdagen och den svenska regeringen

kan känna sig föranlåtna att gå in för en dylik ändring.

Som jag nyss sagt gäller det inte här att värdesätta personen, utan det är arbetet som skall värdesättas. Och om därvid en av parterna får mindre betalt än den andra — vem tjänar då på detta? Jo, det gör den tredje parten, den som är ägare av produktionsmedlen. Ingen annan tjänar på det.

Man kan således utgå från att det som Landsorganisationen 1946 betecknade som ett vanetänkande ännu lever kvar och att kvinnan även i fortsättningen kommer att betraktas som mindre värd när det gäller utfört arbete. Detta vanetänkande sitter kvar i högsätet när det gäller såväl regeringen som utskottet. Jag får erkänna min vanmakt att bryta detta vanetänkande hos dem.

Jag vill dock, herr talman, föreslå följande ändrade lydelse av utskottets utlåtande: »Utskottet ansluter sig till vad fördragande departementschefen yttrat beträffande förevarande, av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens fattade beslut, utom såvitt angår konvention nr 100 angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde, där utskottet förordar ratificering.» Sedan skulle utlåtandet fortsätta enligt utskottets förslag.

Herr NORMAN: Herr talman! Vi bruka ju i andra lagutskottet vara mycket vänliga mot motionärerna även om vi inte kunna tillstyrka deras yrkanden. Den här gången kunde vi faktiskt inte finna någon anknytning, som möjliggjorde att säga något vänligt just beträffande denna motion. Den har, som motioner pläga ibland, kanske kommit till litet hastigt. Yrkandet i densamma är att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall hemställa, att konventionen från den Internationella arbetskonferensen om lika lön för manlig och kvinnlig arbetskraft för arbete av lika värde *framlägges* för riksdagen. I och med den proposition vi nu behandla är den ju framlagd. Motionärerna visste nog, skulle jag tro, när de skrevo sin

Ang. ratificering av vissa konventioner m. m.

motion, att det är vår skyldighet som medlem av den internationella arbetsorganisationen att låta där antagna konventionsförslag föreläggas den lagstiftande församlingen.

Vi hade således ingenting att haka fast vid när det gällde motionen, om vi ville visa vår vänlighet — motive- ringen i motionen var också mycket kortfattad. Detta innebär inte, att vi inom utskottet äro likgiltiga för detta problem. Jag vet ju inte var jag har mina kamrater, men jag kan svara för mig själv.

För en del år sedan — jag tror det var år 1935 — hade vi en principdiskussion om likalönen i vad det gällde lönesättningarna på folkskolans område. På grund av mitt dåvarande engagement i kärpolitiken hade jag en särskild anledning att ta till orda i denna kam- mare, och då deklarerade jag min per- sonliga uppfattning genom att berätta en Strixhistoria. Eftersom det nu är länge sedan dess, kan jag göra det ännu en gång. Jag erinrade om riksdagsman- nakandidaten som på ett valmöte inter- pellerades om sitt ställningstagande i nykterhetsfrågan och svarade: »Vad nykterheten beträffar får jag säga, att jag gillar strävandena, fast utan entu- siasm.»

Att jag då helt instämde i detta ytt- rande berodde bl. a. på att de manliga lärarna — vi manliga lärare kanske jag skall säga — voro allvarligt bekymrade för att likalönsprincipens tillämpning inom vårt arbetsområde skulle förverk- ligas *inte* på det sättet, att de kvinnliga kamraterna flyttades upp till vår löne- nivå, utan på det sättet, att vi i stället drogos ned. I det läge vari frågan nu befinner sig kan jag för min per- sonliga del instämma i det citerade ytt- randet utan att göra tillägget om den bristande entusiasmen.

Att jag för min del inte har gjort nå- got försök att inom utskottet få sagt nå- gonting i själva principfrågan om lika- lönen sammanhänger med frågans läge beträffande vårt land. Herr Norling me- nade, att en anslutning till konventio- nen inte skulle föra med sig några konse-

kvenser i fråga om lagstiftning och dy- likt. Jag undrar emellertid, om han har läst igenom artiklarna så grundligt att han kan stå för detta yttrande. Om vi titta på artikel 2 i konventionen finna vi, att varje medlem skall främja och trygga tillämpningen av principen om lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde. Denna princip må kunna tillämpas, heter det vidare, genom lag- stiftning, i lag fastslagen eller erkänd ordning för bestämmande av lön, kollekt- ivavtal mellan arbetsgivaren och arbets- tagare eller dessa olika utvägar i för- ening.

Nu ha vi ju två sektorer på arbets- marknadsens område. Den ena är den statliga. Det är väl utan vidare klart, att vi där skulle kunna vidta sådana åtgär- der att ingenting hindrade vår anslut- ning till konventionen. Men herr Nor- ling erinrar själv om likalönskommitténs arbete, och det är ju en vedertagen praxis här i riksdagen, att när ett spör- mål ligger under utredning, vill inte riksdagen göra några uttalanden som på något sätt binda utredningen i dess ar- bete.

Den andra sektorn är den allmänna arbetsmarknaden. När det gäller denna är jag nog litet förvånad över herr Nor- lings ståndpunkt. Jag undrar hur det är möjligt för honom att därvidlag förena fackföreningsmannens och politikerns intressen. Arbetsmarknadens parter ha ju alltid bestämt avvisat varje ingripande från statsmakterna när det gäller lö- nesättning och dylikt. De ha förbehållit sig och förbehålla sig fortfarande rätten att fritt få bestämma därom. I Landsor- ganisationens ståndpunktstagande — inte till konventionen här, men till rekom- mendationen — understrykes mycket kraftigt, att vi inte skola binda oss att vidta några åtgärder, som på något sätt inkräkta på parternas möjligheter att fritt ta ståndpunkt till sina fackliga in- tressefrågor. Det kommer nog att bära oss emot även allt framgent att ansluta oss till en konvention av denna art, så länge vi hålla fast vid denna ståndpunkt, som jag tror att det övervägande flerta- let intar och kommer att inta.

Om rörlig pensionsålder för erhållande av folkpension.

Det hindrar inte, att jag för min del anser att denna konvention har mycket stor betydelse som en opinionsbildande faktor, och den diskussion som här har uppstått kan också ur den synpunkten ha sitt — kanske till och med stora — värde när det gäller att hålla intresset uppe för en i sig själv riktig princip och därigenom bidra till att den alltmer blir förverkligad inom arbetslivet.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr NORLING: Herr talman! Jag hade tänkt säga ännu några ord till utskottets ärade ordförande med anledning av hans motivering för utskottets formuleringar.

Han sade, att artikel 2 innehåller, att staten skulle vara nödsakad att företa ingripanden genom lagstiftning. Vad den fria arbetsmarknaden beträffar fastslås ju i artikel 2, att frågan kan lösas genom kollektivavtal mellan arbetsgivare och arbetstagare. När det gäller de statliga lönerna vet jag inte om jag kan instämma med utskottets ärade ordförande. Staten har ju vid några tillfällen ingripit ganska allvarligt i lönekonflikter. Jag kan bara påminna om sjuksköterskekonflikten — när den var aktuell försökte staten göra ett mycket allvarligt ingrepp. Vad sedan beträffar lagstiftningen har vi redan antagit en mängd lagar — arbetstidslag, kollektivavtalslag, semesterlag, hembiträdeslag m. fl. Den svenska riksdagen och staten står således ingalunda främmande för att ingripa när det gäller arbetskonflikter.

För min egen del tycker jag dessutom att staten dirigerar nästan hela lönesättningen, inte bara på den statliga lönesättningen, där den naturligtvis har skyldighet att vara den bestämmande, utan också på den allmänna arbetsmarknaden. Om jag inte minns fel, brukar ju finansministern i sina propositioner ange, att det är tillåtet att ta ut så och så mycket i form av höjda löner. Vad är detta om inte ett statligt dirigerande av lönerna? Man får icke gå högre än till

ett visst belopp, säger staten, och i regel blir det så. Samarbetet mellan staten och den fackliga ledningen är nämligen så intimt, att den fackliga ledningen accepterar vad staten här anser vara riktigt.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu föredragna utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Norling*, att utskottets utlåtande skulle godkännas i följande ändrade avfattning: »Utskottet ansluter sig till vad föredragande departementschefen yttrat beträffande förevarande, av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens fattade beslut, utom såvitt angår konvention nr 100 angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde, där utskottet förordar ratificering. Utskottet hemställer, — — — (lika med utskottet) — — — riksdagens åtgärd.»

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställen vara med övervägande ja besvarad.

Om rörlig pensionsålder för erhållande av folkpension.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckta motioner om införande av rörlig pensionsålder för erhållande av folkpension.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 311 i första kammaren av herr *Nordenson* m. fl. samt nr 406 i andra kammaren av herr *Hjalmarson* m. fl.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning och förslag till dels sådan ändring i lagen om folkpensionering, att den icke inkomstprövade pensionen, med efter försäkringstekniska grunder beräknade lägre resp. högre belopp, skulle kunna utges vid lägre eller högre ålder än 67

Om rörlig pensionsålder för erhållande av folkpension.

år, dels ock sådana ändringar av statens pensionsbestämmelser, som erfordrades för ett tillgodoseande av i motionen anförda önskemål.

Utskottet hade i det nu ifrågakvarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motioner, I: 311 och II: 406, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anmälts av herrar *Wistrand* och *Hagård*, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr **LUNDQVIST**: Herr talman! Jag tror, att vi alla ha anledning att vara andra lagutskottet mycket tacksamma för det utförliga utlåtande som utskottet här har presterat. Såsom särskilt värdefull vill jag betrakta hela den kartläggning av detta invecklade problem, vilken utskottet här har åstadkommit.

Av speciellt intresse äro utskottets uppgifter om innehållet i de direktiv som lämnades till 1951 års pensionsutredning. Av redogörelsen härför och utskottets tolkning av direktiven får väl anses framgå, att utredningen måste komma att ta upp till behandling bl. a. just de frågor som ha berörts i motionen och då alltså även förhållandet mellan tjänstepensionen och folkpensionen. Jag noterar för min personliga del med tacksamhet den förståelse för motionärernas synpunkter på denna fråga, som utskottet har uttalat, även om utskottet har ansett att man, innan man eventuellt sätter i gång någon ny utredning rörande detta spörsmål, i varje fall bör avvakta det förslag till lösning som dessa sakkunniga kunna komma att framlägga.

Jag vågar också tolka utskottets uttalande så, att 1951 års pensionsutredning även kommer att pröva, i vilken mån den nyligen genomförda reformen med pensionsperioder kan och bör påkalla särskilda åtgärder rörande pensionsbeloppens avvägning.

Jag har vidare med stort intresse tagit del av utskottets erinran om att 1948 års pensionsålderskommitté även har framlagt förslag rörande löneförhållan-

derna vid tillfälligt återanställande av redan pensionerade befattningshavare. Utskottet erinrar i sitt utlåtande om att denna kommitté har förordat, att »befattningshavare under närmare angivna villkor skulle komma i åtnjutande av sammanlagd inkomst av pension och arvode till belopp, som ungefärligen motsvarade 125 % av senast uppburna avlöningsförmåner». Enligt vad utskottet inhämtat, heter det vidare, äro dessa spörsmål f. n. föremål för övervägande inom civildepartementet. Jag har tillåtit mig att citera detta uttalande, därför att jag anser det vara av icke ringa betydelse för denna fråga.

Herr talman! Inte minst med hänsyn till statsverkets nuvarande svårigheter att fylla sitt arbetskraftsbehov och med hänsyn till vikten ur det samlade folkhushållets synpunkt av att även åldringarnas arbetskraft utnyttjas så rationellt som möjligt, vågar jag uttala den förhoppningen — jag skulle vilja tillägga: den hemställa — att Kungl. Maj:t och särskilt chefen för civildepartementet måtte ägna denna ersättningsfråga ingående prövning och dessutom söka få fram tillfredsställande bestämmelser så snart som möjligt.

Jag tror att det här ligger fara i dröjsmål. Det kommer att bli svårare och svårare för staten att få pensionärer att stanna kvar i statens tjänst, eftersom de löner som lämnas utanför statsverket i sådana fall som regel bli betydligt större.

Jag fäster mig i fråga om ersättningsarna vid att enligt utskottets redogörelse pensionärerna enligt det här föreliggande, förut omnämnda förslaget skulle få en ersättning, som grundar sig på den avlöning som pensionären senast hade. Nu är det ju emellertid så, herr talman, att vi under de senaste åren haft en hel del lönerregleringar, och vi komma väl att få sådana även i år. Dessa regleringar ha ju medfört att lönerna kunna ha väsentligt stigit, sedan en avvägning senast var i tjänst. Jag förutsätter att man vid frågans överarbetning inom departementet tar hänsyn till dessa inträdda ändrade förhållanden, ty det

Om rörlig pensionsålder för erhållande av folkpension.

bör väl vara så, att som grund för den ersättning, som här lämnas, skall ligga den lön som då utgår i den befattning som upprätthålles.

Personligen tror jag vidare, herr talman, att de gamlas kvarstannande i arbete över huvud taget, alltså icke endast i vad rör statstjänsten, skulle bli mycket mera omfattande, om det blev möjligt att såsom motionärerna hade tänkt sig frivilligt få skjuta på tidpunkten för ålderspensionens uttagande med en därmed följande höjning av pensionsbeloppens storlek. Jag beklagar för min del att 1950 års folkpensionsrevision i sitt i slutet på förra året avgivna betänkande har avstyrkt en sådan reform. Jag vågar emellertid utgå ifrån att denna fråga inte därmed skall behöva anses ha fallit och helt vara avförd från dagordningen. Jag hoppas tvärtom att även detta spörsmål skall av Kungl. Maj:t ägnas särskild uppmärksamhet i syfte att finna någon framkomlig väg. Detta förefaller mig vara en utomordentligt viktig fråga just med tanke på den brist på arbetskraft som i dessa dagar råder på praktiskt taget alla områden. Vad som kan göras för att öka ut arbetskraften torde vara värt att försöka, även om man inte har någon patentmedicin som här kan verka hundraprocentigt.

Även om den föreliggande motionen, herr talman, nu inte föranleder någon riksdagens åtgärd, tror jag likväl att alla äro överens om att de spörsmål som ha berörts i motionen äro av utomordentligt stor betydelse för vårt folk och att de synpunkter, som i motionen framhållits, också äro värda att underkastas en ingående och välvillig prövning vid den fortsatta behandling av hithörande problem som med säkerhet måste komma att ske under den närmaste tiden.

Jag har velat framhålla dessa synpunkter på samma gång som jag har ve-

lat uttala min glädje över att andra lagutskottet har presterat en så fullständig och förnämlig redogörelse för att belysa hur det här viktiga spörsmålet ligger till. Jag har intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtanden hemställt.

Föredrogos ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om sammanföring av samfällid vägmark med angränsande fastighet m. m.;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ogiltighet av sämjedelning av jord inom vissa delar av Kopparbergs län; samt

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag ur kyrkofonden för tillfällig arbetshjälp åt domkapitlen och stiftsnämnderna i samband med prästlönereformens genomförande.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Anmälades att till kammaren överlämnats följande kungl. propositioner, vilka nu var för sig föredrogos och lades på bordet:

nr 86, angående anslag till ersättningar till de förutvarande ombordanställda m. fl. å motorfartyget Ningpo; och

nr 87, angående åtgärder till främjande av bränsleförsörjningen.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.37 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.